

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ALESSANDRO BARICCO

HOMEROS, İLYADA

ROMAN

Çeviri: EREN CENDEY

Ücretsiz PDF Kitap Arsiyi - <https://www.kitaparsivi.com>

3.
BASKI

ALESSANDRO BARICCO

HOMEROS,
İLYADA

Omero, İliade. Alessandro Baricco

© 2004, Alessandro Baricco

© 2006, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılarda yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2006

3. basım: Nisan 2017, İstanbul

Bukitabın 3. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Pınar Savaş

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İş baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-07-0637-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 7233

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rar.yayinevi@canyayinlari.com>

Sertifika No: 31730

ALESSANDRO BARICCO

HOMEROS,
İLYADA

ROMAN

İtalyanca aslından çeviren

Eren Cendey

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rar>

Alessandro Baricco'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

İpek, 1997

Kent, 2001

Öfke Şatoları, 2001

Yarım Kalmış Bir Hayal, 2007

Bin Dokuz Yüz, 2007

Okyanus Deniz, 2009

Emmaus, 2011

Mr. Gwyn, 2013

Şafakta Üç Kez, 2014

ALESSANDRO BARICCO, 1958'de İtalya'nın Torino kentinde doğdu. Yazarlık uğraşına, *La Repubblica* gazetesinde müzik eleştirmeni olarak başladı. Daha sonra *La Stampa* gazetesinde kültür sanat servisinde çalıştı. Denemeler ve kısa öyküler yazdı. RAI televizyonuna sanat programları hazırladı. Torino'da anlatım tekniklerinin öğretildiği bir okul kurdu. İlk romanı *Öfke Şatoları* Fransa'da Médicis Ödülü'ne değer görüldü. İkinci romanı *Okyanus Deniz'i* İtalya'da Viareggio Ödülü'nü aldı. İpek onu yaygın bir okur kitlesiyle buluşturdu, kitap otuza yakın dile çevrildi. Daha sonra *Kent*, *Yarım Kalmış Bir Hayal*, *Emmaus*, *Mr. Gwyn* ve *Şafakta Üç Kez* adlı yapıtları yayımlandı.

EREN CENDEY, İtalyan Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Susanna Tamaro'nun bütün kitaplarının yanı sıra Italo Calvino, Cesare Pavese, Valerio Massimo Manfredi, Roberto Calasso, Dino Buzzati, Marlo Morgan, Daria Bignardi, Margaret Mazzantini ve Umberto Eco gibi yazarların pek çok eserini Türkçeye kazandırdı.

İçindekiler

Önsöz	11
-------------	----

HOMEROS, İLYADA

Khryseis	17
Thersites	24
Helene	33
Pandaros, Aineias	39
Sütanne	52
Nestor	58
Akhilleus	66
Diomedes, Odysseus	74
Patroklos	84
Sarpedon, Telamonoglu Aias, Hektor	93
Phoiniks	107
Annilokhos	117
Agamemnon	124
İrmak	129
Andromakhe	136
Priamos	142

Önsöz

Bu metnin nasıl doğduğunu birkaç satırla anlatmak istiyorum. Bir süre önce topluluk karşısında saatler boyunca bütün *İlyada*'yı okumak ne kadar güzel olur diye düşündüm. Bu girişimi üstlenebilecek kişiyi bulduktan sonra (Romaeuropa Festivali ve sonradan eklenen TorinoSettembreMusica ve hemen ardından Musica Roma festivalleri), metnin bize ulaştığı biçimiyle okunamaz olduğunu fark ettim: En azından öyle düşündüm çünkü bu iş için kırk küsur saat ve gerçekten çok sabırlı bir dinleyici gerekliydi. Böylece onu topluluk karşısında okunacak biçimde yeniden yorumlamaya karar verdim. İşe, çevirilerden birini seçmekle başlamalıydım. (İtalyanca pek çok yetkin çeviri arasından) Maria Grazia Ciani'nin (Marsilio Yayınevi'nden çıkan) metnini seçtim çünkü hem düzyazıydı hem de tarz olarak benim duygularuma daha uygun düşüyordu. Sonra da bir dizi müdahalede bulundum.

İlk olarak, çağdaş seyircinin sabrına uygun düşebilmesi için bazı kısaltınalar yaptım. Asla tam bir salıneyi kesmedim ama *İlyada*'da sık rastlanan yinelemeleri yapabildiğince çıkarttım ve metni biraz daralttım. Asla özetlememeye özen gösterdim ve destanın özgün bölümlerini kullanarak daha derli toplu sahneleri birbiri peşi sıra dizmeye çalıştım. Bu nedenle kullandığım tuğlalar Homeros'a aittir ama ortaya çıkan duvar daha özlü olmuştur.

Neredeyse hiçbir salıneyi bütün olarak kesmediğimi söylemiştim. Konuşmanın büyük kısmını göze alanları kurduğumuzu da söylemeliyim: Tanrıların boy gösterdiği her salıneyi

kestim. Bilindiği üzere, *İlyada*'da tanrılar hem olaylara yön vermek hem de savaşın sonucunu etkilemek için sık sık söze karışır. Bunlar belki de modern duyarlılığa en yabancı olan bölümlerdir, genellikle anlatımı böler, aslında müthiş akıcı olan hızı keserler. Gerekli olduklarına gerçekten inansaydım onları çıkartmazdım. Ama -bunu söylemek hoş olmasa da- böyle düşünmüyordum. *İlyada*'nın, tanrılar parantez arasına girdiği anda su yüzüne çıkan müthiş laik bir yapısı var. Homeros'un metninde, tanrısal her davranışın ardında o ilahî davranışı tekrar ederek, deyim yerindeyse onu yeryüzüne indiren insani bir davranış vardır. Tanrısal davranışlar yeryüzünde sık sık rastlanan ve eşi benzeri bulunmayan aşırılıkları aktarırken, *İlyada* gene de insanın bütün olaylarda son söz sahibi olduğunu kanıtlamak için ayak direr. Bu nedenle tanrılar metinden çıkartılırsa, geriye pek de yetim sayılmayacak ve açıklanabilir bir dünya kalır, öykü son derece insancıl bir hal alır ve insanlar, çözümlerin tümünü tanıdıkları şifrelerle yüklü bir dil gibi okuyabilecekleri kaderleriyle baş başa kalırlar. Sonuç olarak: *İlyada*'dan tanrıları çıkartmak muhtemelen, Homeros uygarlığını anlayabilmek için iyi bir yöntem değildir ama bana döneminin metafiziğiyle bulanıklaşan insan öyküsünün özünü kavramayı kolaylaştırmak ve hikâyeyi çağdaş anlatımın sınırları içine taşımak için harika bir yol gibi göründü. Lukács'ın dediği gibi: Roman, tanrıların terk ettiği dünyanın destanıdır.

İkinci müdahaleim biçim üzerinde oldu: Bayan Ciani çevirisinde yaşayan bir İtalyanca kullanıncı; öyle filologlara özgü bir tarz yoktu. Ben de o yönde ilerlemeye çalıştım. Okumayı ön planda tutan bakış açısıyla, olayları merkezden uzaklaştıran arkaik çapakları temizlemeye çaba gösterdim. Bunun yanı sıra bir ritim, bir ilerleyiş tutarlılığı, özgün bir hızın ve özel bir yavaşlığın solugunu yakalamak istedim. Bunu yaptım çünkü zaman içinde böyle uzaklardan çıkıp gelen bir metni karşılayanın her şeyden önce onu kendi müziğimizle dillendirmek anlamına geldiğine inandım.

Üçüncü müdahaleim görüldüğü kadar önemli olmasa da, çok daha belirgin. Anlatımı birinci şahıs kişiye çevirdim, *İlyada*'nın bir dizi kahramanını seçtim ve dışsal anlatıcı yerine öyküyü kendileri anlatıldı. Bu karar başına tek bir örnek: "Babası kızı kucakladı," dediği yerde, benim metnimde, "Babam

beni kucakladı," diyen bir kız var. Bu elbette işin sunumundan kaynaklanan bir strateji oldu: Dinleyici karşısında okuma olarak düşünülen gösteride, okuyanın kahramanından biraz olsun destek alması onu Homeros'un dinleyicilerinin sorunu olmayan kişisizliğin tekdüzeliğinden, solgun bir canlandırmadan kurtarır. Homeros hikâyesini anlatırken hem destan hem de karakterleri dinleyicileri için tanıdıktı. Bugünkü dinleyici ayrıntıları hemen kavrayamayabilir. Beklentisi Homeros'un sağlayamayacağı bir içtenliktir. Dinleyiciye dayanak olacak karakterler verilirse, kendini onlarla daha rahat özdeşleştirir. Hikâyeyi onu yaşamış olanlardan duyunca daha çok içine girer.

Dördüncü müdahale: Elbette dürtülere karşı koyamadım ve metne pek az da olsa, bazı eklemeler yaptım. Siz bir canlılık olmaması için bunları kitapta italik yazıyla okuyacaksınız: Bunlar gotik bir cephe üzerine çelik ve cam kullanılarak yapılan belirgin restorasyon örnekleri gibi düşünülmelidir. Nicelik olarak metnin toplamında son derece az payları vardır. Genel olarak *İlyada*'nın yüksek sesle ifade edemeyip satırlar arasına gizlediği ayrıntıları su yüzüne çıkartmak için yapılmışlardır. Kimi yerlerde de ardıl anlatıcıların (Apollodoros, Euripides, Philostratos) aktardığı öyküyü dokumayı sürdürürler. En belirgin ama en sıra dışı olgu Demodokos'a ait olandır. Bilindiği gibi *İlyada* destanı Hektor'un ölümü ve onun cansız bedeninin Priamos'a teslim edilişiyle sona erer. Burada atın ve Troya'nın düşüşünden iz yoktur. Bunun bir dinletisi olduğunu düşünce, bu savaşın aslında nasıl sonuçlandığını dile getirmemek hiç içime sinmedi. Böylece *Odyseus*'tan gelen bir olayı aldım (VTII. bölüm: Demodokos'un *Odyseus* karşısında Troya'nın düşüşünü anlatışı) ve bunun içine Triphodoros'un *İlyon'un Yıkılışı* kitabından bazı satırları döktüm; bu yapıt MS belki IV. yüzyıla uzanır ve Homeros sonrası bir şıklığa sahip özel bir kitaptır.

Son bir not: *İlyada*, bir kısmı pek ünlü, bir kısmı da yalnızca bir kez dile getirilen pek çok adla doludur. Aktörlerime anlatmaya çalıştığım üzere, adlar, vurguyla kavga ederek hızla tüketilmeye çalışılan sıkıcı şeyler değil, saygı görmeyi hak eden ebedi seslerdir ve onlar da kendilerince bir tür haz yaratır. Bu kitabı yüksek sesle değil, sessizlik içerisinde okuyacak olan okuyucuların bu şekilde okumaları için benden bir tavsiye olarak okuyucunun rahatlığı için pek çok vurgunun işaretlen-

miş olduğu konusunda uyarı yapmak bana yersiz görünmüyor; işaretin olmadığı yerde vurgu sonndan bir önceki hecenin üzerindedir. Bunu söyledikten sonra gerisi zor değildir: Onları dilendirmek yeter.

Böylelikle elde ettiğim metin 2004 sonbaharında Roma ve Torino'da topluluk karşısında okundu ve olasılıkla gelecekte de okunmaya devam edecek; yeter ki bunu yapabilmek için gerekli parayı bulan cesur bir yapımcı çıksın ortaya. Bu iki dinletiyeye –para ödeyerek– on binden fazla kişinin katıldığını, İtalyan radyosunun Roma'daki dinletiyi naklen yayınladığını ve bunun otomobil sürücülerini ve ev kadınlarını pek memnun ettiğini de eklemeliyim. Park yerine varıp radyoyu kapatamadığı için saatlerce otomobilinin içinde oturmayı yeğleyen sayısız kişi olduğunu öğrendim. Eh, onlar belki de artık ailelerine katlanamayan insanlardı ama ne olursa olsun genel olarak işlerin yolunda gittiğini söylemeliyim.

Şimdi bu tuhaf *İlyada* metni değişik dillere çevriliyor ve dünyayı dolaşmaya başlıyor. Bunun, çelişkiye başka çelişkiler eklediğinin farkındayım. Antik Yunan dilinden İtalyancaya çevrilen bir metin sonra bir başka İtalyanca metne uyarlanıyor ve sonunda sözgelimi Çince bir metne dönüşüyor; Borges böyle bir şeye bayılırdı. Özgün Homeros metninin gücünü yitirdiği konusunda kuşku olasılığı pek yüksektir. Neler olacağını hayal edemiyorum. Ama böyle bir girişimde benimle birlikte yola çıkmaya karar veren çevirmen ve yayıncıları sevgiyle selamlıyorum: Onları bugüne dek yaşamış en tuhaf edebî serüvenlerden birindeki yol arkadaşlarım gibi hissediyorum.

Burada tanımlamaya çalıştığım çalışmada, şu anda teşekkür etmenin bana haz verdiği üç kişinin son derece değerli yardımlarını gördüm: Monique Veaute, onu eşsiz bir insan kılan iyimserliğiyle önce *İlyada*'yı, sonra *Moby Dick*'i yapmamı önermeseydi, büyük olasılıkla ben hâlâ *İlyada* mı yoksa *Moby Dick* mi diye düşünüyordum. Daha önce bilmediğim ve şimdi *İlyada* hakkında bildiğim her şeyi Maria Grazia Ciani'ye borçluyum: Benim bu acayip girişimimi hiç ummadığım bir iyi niyetle karşıladı. Ve bu girişim bir kitaba dönüştüyse, bunu bir kez daha öğretmenim ve dostum Paola Lagossi'ye borçluyum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rar>
Temmuz 2004

Homeros, İlyada

Khryseis

Her şey şiddet dolu bir günde başladı.

Akhalar'ın Troya kuşatması dokuz yıldır sürüyordu: Sık sık yiyeceğe, hayvana, kadına gereksinme duyuyorlardı; işte o zaman kuşatmayı bırakıp en yakın kentlere giderek canlarının istediklerini yağmalıyorlardı. O gün sıra benim yaşadığım kent olan Thebai'ye gelmişti. Neyimiz var neyimiz yok yağmaladılar ve gemilerine taşıdılar.

Kaçırdıkları kadınlar arasında ben de vardım. Güzel-dim: Karargâhlarına vardığımızda Akha kralları ganimeti bölüşürken Agamemnon beni gördü ve kendine seçti. O kralların kralı, bütün Akhalar'ın lideriydi: Beni kendi çadırına, kendi yatağına götürdü. Vatanında bir karısı vardı, adı Klytaimestre idi. Ona sevdalıydı. O gün beni gördü ve onun olmamı istedi.

Ama günler geçti ve bir gün babam kampa geldi. Adı Khryses idi ve Apollon'un rahibiydi. Yaşlıydı. Güzel mi güzel kurtarmalıklar getirmişti, onların karşılığında Akhalar'dan beni serbest bırakmalarını istedi. Söylemiştim: Babam yaşlıydı ve Apollon'un rahibiydi: Bütün Akha kralları onu görüp dinledikten sonra isteğini kabul etmek ve yalvarmaya gelmiş bu soylu kişiliğe saygı göstermek gerektiğini dile getiriler. Amlarından yalnızca birini razı edemedi: Agamemnon. Kral örkeyle ayağa fırladı ve şöyle

söyleyerek babamın üzerine saldırdı: "Kaybol! Bir daha sakın görmeyeyim seni ihtiyar! Kızını asla özgür bırakmayacağım: Argos'ta yurdundan uzak, tezgâhına gide gele, yatağıma gire çıka benim yuvamda kocayacak. Şimdi canını düşünüyorsan, çek git buradan."

İçine korku düşen babam boyun eğdi. Sessizce gitti ve denizin uğultusunun içinde yok oldu. Tam o anda ölüm ve acı Aklılar'ın üzerine yağmaya başladı. Dokuz gün boyunca uçuşan oklar insanları ve hayvanları öldürdü ve ölülerin yakıldığı ateşler aralıksız parladı. Onuncu gün Akhilleus orduyu toplanmaya çağırdı. Herkesin önünde şöyle dedi: "Böyle sürerse ölümden kaçmak için gemilerimize binip evimize dönmemiz gerekecek. Bir falcıya, bir biliciye başvuralım ya da neler olduğunu ve bu felaketten nasıl kurtulabileceğimizi açıklayacak bir rahip bulalım."

Bunun üzerine kâhinlerin en ünlüsü olan Kalkhas ayağa kalktı. Bilirdi olmuştı, olmakta olanı ve olacağı. Bilge bir adamdı. Şöyle dedi: "Bütün bunların nedenini öğrenmek istiyorsun Akhilleus ve ben bunu sana söyleyeceğim. Ama sen de beni koruyacağına yemin et çünkü söyleyeceklerim bütün Akhalar üzerinde gücü olan ve tümünün saydığı adamı kızdırabilir. Hayatımı tehlikeye atıyorum: Beni koruyacağına ant içer misin?"

Akhilleus ona korkmaması ve bildiğini söylemesi gerektiğini belirtti. Şöyle dedi: "Ben hayatta olduğum sürece Akhalar arasından hiç kimse sana el kaldırmayacaktır. Hiç kimse. Agamemnon bile."

Böylece rahatlayan kâhin cesaretini topladı ve konuştu: "O ihtiyarı kızdırdığımız zaman acı üzerimize yağdı. Agamemnon kurtarmalıkları istemedi, salmadı Khryses'in kızını ve işte acı yağdı üzerimize. Bundan kurtulmanın tek bir yolu vardır: Çok geç olmadan o ışıltılı göz-lü kız, Khryses'e geri verilmelidir." Böyle konuştu ve sonra oturdu.

Yüreği kapkara bir öfkeyle dolu, gözleri yalım yalım yanan Agamemnon kalktı ayağa. Nefretle baktı Kalkhas'a ve dedi ki: "Şom konuşan kâhin, iyi bir söz çıkmaz ağzından, hep kara haber verirsin; asla hayırlı söz etmezsin. Şimdi de beni Khryseis'ten ayırmak istiyorsun; oysa ben onu asıl karım Klytaimestre'den bile daha çok sevdim, Khryseis benim karınla hem güzellikte hem akılda hem ruh soyluluğunda boy ölçüşebilir. Onu geri mi vermiyorum? Bunu yapacağım çünkü ordumun kurtulmasını istiyorum. Böyle olması gerekiyorsa bunu yapacağım. Ama bana hemen onun yerini tutabilecek bir armağan hazırlayın; Akhalar arasında bir ben kalmayayım ödünsüz komutan. Bir başka armağan istiyorum, benim için özel bir armağan."

Akhilleus bu sözlere karşılık verdi: "Agamemnon, nereden bulalım sana armağanı? Bütün vurgun paylaşıldı, geriye dönmek ve her şeyi bir daha tekrarlamak doğru olmaz. Sen kızı bize geri ver, İlyon'u alınca sana üç-dört katını öderiz."

Agamemnon başını salladı. "Kandırma beni Akhilleus. Sen kendi armağanını elinde tutuyorsun ve beni ondan mahrum bırakıyorsun. Hayır, ben o kızı iade edeceğim ve sonra gelip canımın çektiğini alacağım; belki Aias'ın ya da Odysseus'unkini alırım; hiç belli olmaz, seninkini de kapabilirim elinden."

Akhilleus ona kor gibi bakışlarla baktı: "Edepsiz ve açgözlü adam," dedi, "Akhalar'ın savaşta senin peşinden geleceklerini umuyorsun ha? Ben buraya Troyalılarla savaşmaya gelmedim; onlar bana bir şey yapmadı ki! Benim sığırlarımı ne atlarımı çaldılar ne de harmanımı dağıttılar. Benim topraklarımı onlarınkinden yalnızca gölgelik dağlar ve uğuldayan deniz ayırıyor. Ben sana destek vermek için buradayım, yurttanmaz adam. Menelaos'un ve senin onurunu korumak için geldim. Ve sen köpek suratlı

arsız adam, bunu hiç umursamıyorsun ve uğruna bunca eziyet çektiğim armağanımı elimden almakla tehdit ediyorsun beni. Hem ganimetimden olmak hem de seni hazine sahibi yapmak için burada kalacağıma evime dönerim daha iyi!"

O zaman Agamemnon yanıt verdi: "Canın öyle istiyorsa, buyur git; sana kalman için yalvaracak kişi ben olmayacağım. Ötekiler benim yanımda ün kazanacaklardır. Senden hoşlanmıyorum Akhilleus: İşin gücün kavga, zorbalık ve savaş. Çok güçlüsün doğru; ama bununla övünemezsin; Tanrı verdi sana bu gücü. Haydi git evinde krallık et; ne sen umurumdasın ne de öfkenden korkarım. Hatta sana bir de şunu söyleyeceğim: Khryseis'i babasına kendi gemimle göndereceğim; kendi adamlarını katacağım yanına. Ama sonra çadırına geleceğim ve senin onur payını, güzel Briseis'i ellerimle alacağım ki hem sen kim en güçlüyünüş anlayasın hem de herkes benden korkmayı öğrensın."

Böyle dedi Agamemnon. Akhilleus'u tam yüreğinden vurmuş oldu. Öyle ki Peleusoğlu kılıcını kınından çekmeye yeltendi, son anda öfkesini dindirmeyi ve elini gümüş kabzada durdurmayı başaramasaydı Agamemnon'u öldürürdü. Agamemnon'a baktı ve köpüren öfkeyle şöyle dedi:

"Seni gidi köpek suratlı, geyik yürekli, iğrenç ödleğ. Bu asa üzerine yemin ederim ki gün gelecek Akhalar ve bütün geri kalanlar gidişim yüzünden dövünecekler. Hektor'un darbeleri inmeye başlayınca beni arayacaklar. Ve sen onlar için ıstırap çekeceksin ama elinden bir şey gelmeyecek. Ancak Aklıalar'ın en güçlüsüne hakaret ettiğini anımsayabileceksin ve işte o zaman pişmanlık ve öfke seni çılgına döndürecek. Gelecek o gün Agamemnon. Bunun üzerine ant içiyorum."

Böyle dedi ve altın kakmalı asasını toprağa attı.

Toplantı dağılınca Agamemnon gemilerinden birini suya indirtti; yirmi adamını görevlendirdi ve kurnaz Odysseus'u başlarına geçirdi. Sonra yanına geldi, elimi tuttu ve gemiye kadar bana eşlik etti. "Güzel Khryseis," dedi. Ve babamın yanına, kendi toprağıma dönmeme izin verdi. Oracıkta, kıyıda kaldı, geminin denize açılışını seyretti.

Agamemnon geminin ufukta kayboluşunu izlerken, en sadık iki yaverini çağırdı ve onlara Akhilleus'un çadırına gitmelerini, Briseis'i elinden tutup getirmelerini buyurdu. Onlara şöyle dedi: "Akhilleus kızı vermekte direnirse, o zaman benim gidip almam gerekeceğini söyleyin. Bu onun için çok daha kötü olacaktır." Bu iki yaverin adları Talthybios ve Eurybates idi. Kıyı boyunca isteksizce yürüdüler ve sonunda Myrmidonlar'ın çadırına vardılar. Simsiyah gemisi ve çadırı yanında oturur buldular Akhilleus'u. Onun önünde durdular ve tek söz etmediler çünkü bu krala saygı duyar, ondan çekinirlerdi. İşte o zaman o konuştu.

"Yaklaşın," dedi. "Bütün bu olanlar sizin değil, Agamemnon'un kabahatidir. Benden korkmadan yaklaşın." Sonra Patroklos'u çağırdı ve ona Briseis'i alıp kızı götürecektir olan iki yavere teslim etmesini söyledi. Sonra gelenlere bakarak "Sizler taruğımsınız," dedi, "Agamemnon delinin teki. Olacakları düşünmüyor, Akhalar'ı ve gemilerini savunmak için bana nasıl gereksinme duyacağını aklına bile getirmiyor; ne geçmiş ne de gelecek umurunda onun. Sizler benim tanığımsınız; o adam bir deli."

İki asker yeniden koyuldular yola, Akhalar'ın kumsala, kuruya çekilmiş hızlı, gemileri arasından yürüdüler. Briseis arkalarından geliyordu. Güzeldi, hüznünlü adımlar atıyordu, gönülsüzdü.

Akhilleus onların ayrılışını gördü. Tek başına köpük köpük köpüren ak denizin kıyısına oturdu ve o engin

sonsuzluğun karşısında gözyaşları boşanıverdi. O, savaşın ve her Troyalının korkusunun efendisiydi. Ama gözyaşlarına boğuldu ve bir çocuk gibi annesinin adını seslenmeye başladı. Uzaklardan annesi çıktı geldi ve ona göründü. Sonra oğlunun yanına oturdu ve onu okşamaya başladı. Sessiz sessiz oğlunun adını yineledi: "Oğul, ben mutsuz ana, neden getirdim seni dünyaya? Ömrün kısa olacak, bari onu acısız ve gözyaşsız geçirebilsen..." Akhilleus sordu ona: "Sen beni kurtarabilir misin, ana? Bunu yapabilir misin?" Ama annesi ona sadece şunu söyleyebildi: "Dinle beni: Burada, gemilerin yanında kal; artık savaşa gitme. Akhalar'a karşı öfkeni sürdür ama savaşıma tutkundan uzak dur. Sana şunu söylüyorum, günün birinde sana parlak armağanlar sunacaklar ve bunu şimdi hakarete uğradığın için üç kez yineleyecekler." Sonra gözden kayboldu ve Akhilleus oracıkta tek başına kaldı: Ruhu bu yapılan adaletsizlik yüzünden öfke doluydu. Ve yüreği dövüş çılgınlıklarına, savaş uğultularına duyduğu hasretle kıvranıyordu.

Odyseus'un kaptanlığındaki gemi limana girince kenımı gördüm. Yelkenleri indirdiler, kıyıya kürekle yanaştılar. Çapaları attılar ve gemiyi halatlarla bağladılar. Önce Apollon'a kurban edilecek hayvanları boşalttılar. Sonra Odyseus beni elimden tuttu ve toprağa indirdi. Babamın beklediği Apollon Sunağı'na dek bana eşlik etti. Sonra elimi bıraktı ve babam beni sevinçle kucakladı.

Odyseus ve adamları geceyi geminin yanında geçirdiler. Şafakla birlikte yelkenlerini açtılar ve yeniden yola koyuldular. Çevresindeki köpük köpük dalgaların arasından hafifçe süzülen gemiyi gördüm. Onun ufukta yok oluşunu seyrettim. *Peki hayatım daha sonra nasıl oldu bunu hayal edebilir misiniz? Arada sırada toz, silahlar, hazineler ve genç kahramanlar görünümün rüyamda. Her anı yer, denizin kıyısıdır rüyalarımın giren. Kan ve insan koku-*

su vardır. Ben orada yaşarım ve kralların kralı kendisinin ve halkının hayatını benim için rüzgâra savurur: benim güzelliğim ve albenim için. Uyandığımda yanımda babam olur. Beni okşar ve şöyle der: Hepsi geçti kızım. Uyu. Hepsi bitti.

Thersites

Beni herkes tanırdı. Oraya, Troya kuşatmasına gitmiş olan en çirkin adamdım: Çarpıktım, topaldım, omuzların öne, göğsüme doğru eğikti; pek seyrek saçla örtülü başım sivriydi. Ünlüydüm çünkü krallar, bütün krallar hakkında ileri geri konuşmaya bayılırdım: Akhalar beni dinler ve gülerdi. İşte bu nedenle Akha kralları benden nefret ederdi. *Bildiklerimi size anlatmak istiyorum ki siz de benim anladıklarımı anlayasınız: Savaş, gençleri dövüşmeye gönderen ihtiyarların bir saplantısıdır.*

Agamemnon çadırındaydı ve uyuyordu. Ansızın he-pimizden yaşlı, bilgelerin bilgesi, sözüne değer verilen Nestor'un sesini işitir gibi oldu. Bu ses şöyle diyordu: "Agamemnon, şimdi burada uyumaktasın; sen ki bütün bir orduyu yöneten, yapacak pek çok işi olan ey Atreu-soğlu." Agamemnon gözlerini açmadı. Rüya görmekte olduğunu düşündü. O zaman ses daha da yaklaştı ve dedi ki: "Dinle beni; seni uzaklardan gözleyen, sana acıyan ve merhamet duyan Zeus'tan bir mesaj getirdim. Sana hemen Akhalar'a zırh giydirmeni buyuruyor çünkü bugün Troya'yı ele geçirebileceğin gündür. Tanrıların tümü senden yana olacaklar, düşmanlarının üzerine uğursuzluk yağacak. *Uykunun tutulduğu seni terk ettiğinde ve uyan-dığında unutmayasın. Zeus'un mesajını unutmayasın.*"

Sonra ses yok oldu. Agamemnon gözlerini açtı. Çadırdan sessizce süzûlmekte olan ihtiyar Nestor'u görmedi. Rüya görmüş olduğunu düşündü. Rüyasında kazanan kişi oydu. Bunun üzerine kalktı, üzerine yeni, yumuşacık, pek güzel bir tunik giydi, sırtına etekleri yerleri süpüren bir pelerin attı. En şık sandaletlerini ayağına geçirdi, omzuna gümüş kakmalı kılıcını astı. En sonunda atalarından kalan asasını aldı ve onu avucunun içinde sıkı sıkı tutarak Akhalar'ın gemilerine doğru yürümeye başladı; Şafak Tanrıçası Aurora, Zeus'a ve bütün ölümlülere ışığı müjdeliyordu. Ulaklara, yüksek sesle bütün Akhalar'ı toplanmaya çağırınlarını buyurdu ve herkes geldiği zaman ilk önce kurultayın en soylu krallarını çağırıldı. Rüyasını anlattı ve şöyle dedi: "Bugün Akhalar'a zırh giydireceğiz ve saldıracacağız. Ama önce hakkım olduğu üzere orduyu sınamak istiyorum. Askerlere, savaştan vazgeçtiğimi ve eve dönmeye karar verdiğimi söyleyeceğim. Siz onları kalma-ya ve savaşmayı sürdürmeye ikna etmeye uğraşacaksınız. Neler olacağını görmek istiyorum."

Ne düşüneceğini bilemeyen soylu krallar suskun kaldılar. Sonra Nestor, en ihtiyarları kalktı ayağa. Ve dedi ki: "Dostlarım, Akhalar'ın komutanları ve öncüleri, içimizden herhangi biri çıkıp bize böyle bir rüya gördüğünü anlatsaydı ona kulak asmaz, yalan söylediğini düşünürdük. Ama bu rüyayı gördüğünü söyleyen Akhalar'ın en yücesi olmakla övünen kişidir. Bu nedenle ben derim ki: Gidelim ve ordumuzu hazırlayalım." Sonra kalktı ve kuruldan ayrıldı. Ötekiler onun uzaklaşmasını gördü, çobanlarının peşinden gidercesine hepsi birer birer kalıp kendi adamlarını toplamaya gittiler.

Nasıl ki bir kayanın oyduğundan oğul oğul çıkan arılar ilkyaz çiçekleri üzerinde önce bir arada uçar da sonra hepsi bir başka yere dağılırsa, işte çadırlarından, gemilerinden öbek öbek çıkan savaşçılar da toplantı için deni-

zin kenarına öylece dizildiler. Toprak ayaklarının altında gümbürdüyordu, dört bir yanda kaynaşma yaşıyordu. Gür sesli dokuz ulak, herkes kralın sesini işitebilsin diye bu uğultuyu bastırmaya uğraşıyordu. En sonunda hepimizi oturtmayı, uğultuyu bastırmayı başardılar. İşte o zaman Agamemnon ayağa kalktı. Elinde çok zaman önce Hephaistos'un yaptığı asası vardı. Hephaistos bunu Kronosoğlu Zeus'a armağan etmişti; Zeus da ayağı tez ulak Hermes'e vermişti. O, atları terbiye eden Pelops'a vermişti. Pelops'tan erlerin güdücüsü Atreus'a geçmişti. Atreus ölürken asayı sürüsü bol olan Thyestes'e bırakmıştı. Thyestes hem Argos'ta hem de boydan boya tüm adalarda sözü geçsin diye asayı Agamemnon'a vermişti. Bu onun erkinin asasıydı. Ona sıkıca tutundu ve şöyle dedi: "Aradan dokuz yıl geçti. Eşlerimiz ve çocuklarımız dokuz yıldır bizi evlerimizde bekliyorlar. Gemilerin ahşabı çürüdü, gevşemeyen halat kalmadı. Haydi katılın bana: Kaçalım buradan ve kavuşalım baba toprağımıza. Biz Troya'yı asla alamayacağız."

Böyle dedi. Sözleri yürekleri dağladı. Engin kalabalık boraya tutulmuş denizin dalgaları gibi çalkalandı, fırtınaya yenilmiş tarlanın buğday başakları gibi dalgalandı. Ve ben, adamların sevinç naraları atarak, müthiş bir toz bulutu kaldırarak gemilerine koşuşlarını gördüm. Coşturuyorlardı birbirlerini gemilerini itip ilahî denize açılmak için. Gemilerin yataklarını temizliyorlar; desteklerini çekip çıkartıyorlar; göklere yükselen hasret çığlıkları bütün sesleri bastırıyordu. İşte tam o anda Odysseus'u gördüm. Kurnaz Odysseus. Kımıldamadan duruyordu. Gemilere doğru gitmemişti. Acılar kemiriyordu yüreğini. Ansızın atı pelerinini sırtından, koşarak Agamemnon'un yanına gitti. Asayı kapı gibi elinden ve tek söz etmeden gemilere yöneldi. Ve kurnazın krallarına bağırmağa başladı: "Durun, Agamemnon bize ne söyledi, anımsamıyor mu-

sunuz? Şimdi askerleri yokluyor ama sonra onları cezalandıracaktır. Durun! Savaşçılar da sizleri görerek duracaklardır!" Karşısına çıkan askerleri asasıyla dürterek şöyle dedi: "Burada kalın, deliler! Kaçmayın sakın; sizler ödle ve kalleşsiniz; krallarımıza bakın ve onlardan örnek alın!" En sonunda hepsini durdurunayı başardı. Gemilerden ve çadırlardan çıkan kalabalık geriledi; kıyıya vurup geri çekilen, bütün Okeanos'u yankılandıran dalgaları andırıyorlardı. İşte o zaman ben de sözümü söylemeye karar verdim. Orada, onca insanın karşısında haykırmaya başladım: "Hey Agamemnon; ne istiyorsun, neden yakınıyorsun? Çadırın tunçla, güzel kadınla dolu: Evlerinden çaldığımız kadınları *bizler* sunduk sana; *sen* en iyilerini seçtin kendine. Yoksa canın daha çok altın mı çekiyor; *bizler* savaş alanında esir edip sana kızlar sunduk, Troyalı babalar da kurtarılmalık olarak sana avuç avuç altın getir-mediler mi? Yoksa yatağına atıp bütün gece koklaşacak taze bir köle mi ister canın? Hayır, bir başbuğun Dana-oğulları'nı felakete sürüklemeye hakkı yoktur. Dostlar, korkaklık etmeyin; bizler evlerimize dönelim ve onu burada, Troya'da ganimetleriyle baş başa bırakalım da anla-sın ne denli yararlı olduğumuzu! Ondaki bin kat daha yiğit olan savaşçı Akhilleus'a kafa tuttu. Onun ganimetinin üzerine oturdu ve şimdi geri vermiyor. Gene de öfkeye kapılmadı Akhilleus; gerçekten gözünü öfke bürüsey-di, sen Agamemnon, burada küstahlık yapmayı sürdür-mezdin!" Akhalar beni dinliyorlardı. İçlerinden pek çoğu bu Akhilleus hikâyesi yüzünden Agamemnon'a dış bili-yorlardı. İşte bu nedenle dinliyorlardı beni. Agamemnon tek söz bile etmedi. Ama Odysseus, evet o yaklaştı bana. "İyi konuşuyorsun," dedi. "Ama söylediklerin pek sersem-ce. Bütün askerlerin en çekilmezi sensin Thersites. Şu il-yon surlarının dibine gelmiş en berbat savaşçısun! Krallar kralı Agamemnon a siz Akhali savaşçılar armağanlar sun-

dunuz diye hakaret etmeye bayılıyorsun. Ama sana şunu söylüyorum ve yemin ediyorum ki seni bir kez daha böyle gereksiz konuşmalar yaparken yakalarsam; tutup üstünü başını paralayacağım – pelerinin, gömleğin neyin var neyin yoksa, çınlıplak yollayacağım seni gemine; hem ağlayacak hem iğrenç yaralarını nasıl örteceğini bilemeyeceksin.” Ve böyle söyleyerek asasıyla sırtına, omuzlarına vurmaya başladı. Darbelerin altında iki büklüm oldum. Kanım koyu koyu peleriniine akıyordu, hem acıdan hem utançtan ağlıyordum. Korkudan kendimi yere attım, iyice aptallaşmış bakışlarımla kalakaldım; ben göz yaşlarını kurularken çevremdekiler bana bakıp eğleniyorlardı. İşte o zaman Odysseus asasını kaldırdı, Agamemnon'a döndü ve herkesin duyması için sesini yükselterek şöyle dedi: “Ey Atreusoğlu, Akhalar bugün seni ölümlülerin en sefilleri arasında görmek ister. Güzel İlyon'u yakıp yıkmak için sana söz vermişlerdi, oysa şimdi çocuklar gibi, perişan dullar gibi ağlaşıyorlar ve eve dönmek istiyorlar. Elbette onları ayıplayamam: Eşlerimizden bir ay ayrı düşsek bile onları özleyen bizler tam dokuz yıldır buradayız. Öte yandan bunca zaman geçmişken ve hiçbir sonuç elde edememişken savaş alanını terk etmek en büyük onursuzluktur. Dostlarım, sabırlı olmalıyız. Priamos'u ve Troyalıları yıkmak için yola çıkmak üzere Aulis'te toplandığımız günü anımsıyor musunuz? Neler olduğu aklınızda mı? İşiltılı çınarın altında, bir pınarın çevresinde toplanmış, tanrılara kurbanlar sunuyorduk. Sırtı kızıl bir yılan, Zeus'un bizzat yarattığı o korkunç canavar sunağın altından çıktı ve ağaca doğru süründü. Orada bir serçe yuvası vardı ve yılan tepeye tırnayıp ne bulursa yutuverdi: Sekiz yavru ve bir ana gidiverdi midesine. Onları yuttuğu anda da taş kesildi. Her şeyi öylece seyreden bizler dönüp kaldık. Ann Kalkhas anımsıyor musunuz Kalkhas ne yorum yaptı: 'Bu bir işarettir,' dedi. 'Onu bize Zeus

yolladı. Bu, ihtiyamlı bir zaferin işaretidir. Yılanın sekiz yavruyu ve anneyi yutması gibi biz de İlyon'da dokuz yıl savaşmak zorunda kalacağız. Ama onuncu yılda o geniş sokaklı kent bizim olacak.' İşte böyle dedi. Ve bugün, bütün bunların gerçekleştiğini kendi gözlerinizle görüyorsunuz. Güzel zırhlı Akhalar, kulak verin bana. Gitmeyin. Kalın burada. Priamos'un büyük kentini alacağız."

Odysseus böyle dedi. Akhalar bir nara daha attı ve onların sesi gemilerin dört bir yanından yankılanarak heyecanı yansıttı. İşte o anda ihtiyar Nestor sözü aldı ve şöyle dedi: "Agamemnon, bir zamanlar sergilediğin o dincinlenemez iradenle sür bizi savaş alanına. Hiç kimse, bir Troyalı kadınla yatmadan, Helene'nin kaçırılmasının intikamını almadan eve dönmeye niyetlenmesin! Ve söylüyorum sizlere, olur da biri aklını kaçırıp eve dönmeye kalkışorsa ecel meleşti karşısına çıkıp onu kendi kara gemisine bindirecektir."

Herkes sessizlik içinde onu dinliyordu. Yaşlılar... Agamemnon adeta iki büklüm eğilerek, "Bir kez daha ihtiyar, pek bilgece konuştun!" dedi. Sonra bakışlarını bizlere çevirdi ve şöyle dedi: "Gidip hazırlanın çünkü bugün saldıracağız. Kamınızı doyurun, kargalarınızı bileyin, kalkanlarınızı hazırlayın, hızlı atlarınızı iyi yemleyin, arabalarınızı gözden geçirin. Tüm bir gün boyunca dövüşmek zorunda kalacağız ve ancak gece bizi insanların öfkesinden ayrı düşürecek. Koca kalkanın altında göğsümüzden ter damlayacak ve elimiz kargı tutmaktan bitap düşecek. Ama her kim ki savaş alanından sıvışmaya kalkışır ve gemilerin yanına sığınırsa, kendini öldü bilsin!"

Askerler avazları çıktığı kadar haykırdılar ve sonra gemilerine dağıldılar. Hepsi savaşa hazırlanıyordu. Kimi kamını doyuruyor, kimi kargısını biliyor, kimi dua ediyor, kimi canını kurtarmak için tanrıların kurbanlanıyordu. Çok geçmeden soylu krallar taburlarını topladılar, onları

savaş düzenine soktular; aralarında koşuyor, askerleri yürüyüşe koyulmaya davet ediyorlardı. Birden hepimize savaşmak, eve dönmekten daha tatlı geldi. Tunç zırhlarımız içinde yürüyor, ormanı yutan bir yangını andırıyorduk; bunu uzaktan görebilir, göz kamaştırıcı ışıltımızın göklere yükseldiğini seyredebilirdiniz. Gökyüzünden inen ve kanatlarını çırpıp çırpıp kibirle çayırlara yayılan kuş sürüleri gibi Skamandros Ovası'na indik. Toprak adamların ayakları, atların nalları altında güm güm gümbürdüyordu. Troya'nın tam karşısında, ırmağın kenarında durduk. Binlerce kişiydik. Baharda açan çiçekler kadar çoktuk. Ve bir tek arzumuz vardı: savaşın kanı.

Hektor ve yandaşı yabancı krallar adamlarını topladılar, yaya ya da atlı olarak kent duvarlarının dışına atıldılar. Bizler yoğun bir uğultu duyduk. Onların ovanın ortasında yükselen Batieia Tepesi'ne çıktıklarını gördük. Komutanlarının emirlerine göre dizildiler. Sonra göklerde ölümcül savaş çılgılığı atan kuşlar gibi naralar atarak bize doğru ilerlemeye başladılar. Bizler de yüreklerimizde gizlediğimiz öfkemizle sessizlik içinde yürüyorduk. Ordularımızın kaldırdığı toz bir sis gibi, bir gece gibi her şeyi yuttu.

En sonunda karşı karşıya geldik. Durduk. Hiç beklenmedik bir anda omzunda bir pars derisiyle bir tanrıyı andıran Paris, Troya saflarının arasından beliriverdi. Hem kılıcı hem yayı vardı. Bir elinde tuttuğu iki tunç uçlu mızrağı bize doğru sallıyor ve Akha krallarını düelloya davet ediyordu. Menelaos onu görünce açken bir geyiğe rastlayan ve onu yutuveren bir aslan gibi neşelendi. Sevdiği kadını çalan adamla hesaplaşmanın zamanı gelmişti. Elinde silahları arabasından aşağı atladı. Onu gören Paris'in korkudan ödü koptu. Geri döndü, ölümden kaçmak için dostlarının arasına sığındı. Yılan görüp geri sıçrayan, tır tır

titreyen bir adam gibi yüzü bembeyaz olmuştu. Hektor seslenip de onu durdurana kadar geri kaçmasını izledik: "Lanet olası Paris, seni çaplan, yalancı! Akhalar'ın seninle alay ettiklerini görmüyor musun? Seni bir kahraman sanıyorlardı, güzelliğine kanınıştı herkes. Oysa şimdi ne denli tabansız olduğunu, hiçbir zihin gücün olmadığını gösterdin cümle âleme. Yabancı topraklarda Priamos'un konduğu olan sen utanmadan onun karısını çaldın ve evine o güzeller güzeli kadınla döndün. Ama onlar savaşçı insanlar Paris, sen babanın kentinin, halkının yüz karasisin! Şimdi Menelaos'la yüzleşmeye çekiniyor musun? Yazık; oysa karısını çaldığın adamın nasıl bir erkek olduğunu görebilirdin. Yere düşüp toza bulanınca ne çalgının ne yüzünün ne de güzelliğinin beş para ettiğini anlayacaksın. Ah biz Troyalılar gerçekten kalleşiz, yoksa sen şimdiye dek çoktan bir taş yığınının altına gömülmüş, günahlarının bedelini ödüyor olurdun!"

İşte o zaman Paris yanıt verdi: "Haklısın Hektor. Nasıl bir yürekdir bu seninki; hep kor gibi kızgın, hiç esnekliği olmayan, vursan bir odunu yarar balta gibi. Güzelliğimi yüzüne vuruyorsun... Ama sen de tanrıların armağanlarını görmezden gelmiyorsun, sana armağan edilen yeteneklerin tadını çıkartıyorsun. Onları reddedebilir miydik? Onları biz mi seçtik? Dinle beni: Düelloya girmemi istiyorsan, otursunlar Troyahlar, bütün Akhalar ve bırak Menelaos'la ordunun gözü önünde Helene için bire bir dövüşelim. Yenen kadını ve onun bütün zenginliğini hak etsin. Ve sizler de, Troyalılar ve Akhalar, aranızda barış yapın; Troyalılar bereketli topraklarında yaşamayı sürdürsünler; Akhalar da zenginliklerine, güzel kadınlarına dönsünler."

Bu sözleri duyan Hektor'un sevinci pek büyük oldu. Tek başına iki ordunun arasında ilerledi ve karısını gözlerine kaldırarak Troyalılara dunhalarını işaret etti. Askerler

ona uydular. Bizler hemen oklar ve taşlarla nişan almaya başladık ama Agamemnon bağırdı: "Durun Aklıalar vurmayın, Hektor bizimle konuşmak istiyor!" Bunun üzerine durduk. Ortalığa büyük bir sessizlik indi. Ve bu sessizlikte Hektor iki orduya hitap ederek konuştu: "Kulak verin bana! Bu savaşa neden olan Paris'in söylediklerini dinleyin. O silahları bırakmanızı istiyor; o Menelaos'la teke tek dövüşmeye niyetli. Helene ve servetinin kime ait olacağı bu düellonun sonucunda ortaya çıkacaktır."

Ordular sessizliklerini korudular. İşte o zaman Menelaos'un gür sesi işitildi: "Beni de dinleyin, kalbim acılar içindedir ve intikam herkesten çok benim arzumdur. Savaşmayı bırakın çünkü Paris yüzünden çıkan bu savaş hepinizi perişan etti. Ben onunla dövüşeceğim, kimin can vereceğine kader karar verecek. Siz de en kısa sürede bir yol bulup barış yapın. Aklıalar gidip bir kuzu alsınlar ve Zeus'a sunsunlar. Ve siz Troyalılar Yeryüzü ve Güneş adına bir beyaz, bir kara iki kuzu bulun. Ve gidip büyük Kral Priamos'u çağırın. Bu barışı o sağlar. Oğulları barışı kuracak odur: Oğulları kibirli ve taşkın olsa da o yaşlı ve bilgedir. Yaşlılar geçmişe ve geleceğe bakmayı bildikleri gibi, herkes için neyin en iyi olduğuna da karar verebilirler. O gelsin ve barışı sağlasın. Artık kimse Zeus adına verilen antları bozmaya cesaret etmesin."

Onun sözlerini işittim, sonra bu uğursuz savaşı sona erdirebilecek barışın umuduyla birleşen iki ordunun neşesine tanık oldum. Savaşçıların arabalarından indiklerini, zırhlarını çıkarttıklarını, yere koyduklarını, toprağı bronzla kapladıklarını gördüm. *Barışı hiç bu kadar yakınımda görmemiştim. Bunun üzerine döndüm ve gözlerimle Nestor'u, yaşlı ve bilge Nestor'u aradım. Onun gözlerinin ta içine bakmak istiyordum. Ve onun gözlerinde savaşın ölümünü, savaşın intikamını, savaşta dövüşenin çığlığını seyretmek istiyordum.*

Helene

Bir köle gibi, o gün odamda sessizce oturmuş, kan rengi bir kumaş dokuyor, üzerine Akhalar'ın ve Troyalıların benim için birbirlerine girdikleri acılı savaştan sahneler işliyordum. Ansızın Priamos'un kızlarının en güzeli Laodike'nin içeriye girip bana şöyle seslendiğini fark ettim: "Koş Helene, gel de aşağıya bak. Troyalılar, Akhalar... tümü birden ovaya yayılmışlar, gözlerini kan bürümüşçesine birbirlerine saldırmak üzerelerken şimdi kalkanlarını yere dayamış, kargılarını toprağa saplamış, sessizce karşılıklı bekleşiyorlar... Savaşmayı bıraktıkları ve Paris ile Menelaos'un senin için dövüşecekleri söyleniyor: Kazananın ödülü sen olacaksın."

Onu dinlerken gözlerime yaşlar doluverdi, evlendiğim adama, aileme, vatanıma duyduğum özlem kabarmıştı yüreğimde. Bembeyaz, ısıltılı bir şala sarındım ve gözlerimde dinmeyen yaşlarla surlara doğru koştum. Batı Kapıları'nın üstündeki kuleye vardığımda Troyalı ihtiyarların ovada olup biteni gözlemek için oraya toplandıklarını gördüm. Savaşmak için çok yaşlıydılar ama konuşmaya bayılıyorlardı ve bu konuda kimse onların eline su dökemezdi. Ağaca konmuş ağustosböcekleri gibi seslerini keşmeyi bilmiyorlardı. Homur homur homurdauyorlardı ki beni gördüler, "Troyalılar ile Akhalar'ın birbirlerini

bu kadın için öldürmelerine şaşmamak gerek, bir tanrıçaya benzemiyor mu? Gemiler alıp götürse onu ve güzelliğini, yoksa hiç bitmeyecek bizim ve evlatlarımızın derdi," dediler. Böyle konuşuyorlar ama bana bakmaya cesaret edemiyorlardı. Bir tek Priamos gözlerini benden yana çevirdi. "Gel buraya kızım," dedi yüksek sesle. "Gel, otur yanıma. Bütün bu olanlar senin suçun değil. Bu bahtsızlığı benim başıma saran tanrılardır. Gel, buradan kocanı ve akrabalarını, arkadaşlarını görebilirsin... Söylesene şu gösterişli adam kim, şu iriyarı, soylu Akha savaşçısı? Ötekiler ondan daha uzun boylu ama hayatımda böyle güzel ve görkemli bir erkek görmedim: Adeta bir kralı andırıyor." Bunun üzerine yanına gittim ve onu yanıtladım: "Yeni eşimin babası Priamos, seni sayarım, senden korkarım. Ah, keşke oğlunun peşinden buralara kadar gelmek, evlilik yatağına terk etmek, daha minicik kızımı, sevgili kız arkadaşlarımı bırakmak yerine ölümü seçmek yürekliliğini gösterebilseydim... Ama ne yazık ki böyle olmadı ve şimdi burada gözyaşlarının içinde tükenip gidiyorum. Ama sen o savaşçının kim olduğunu öğrenmek istiyordun... O Atreusoğlu Agamemnon'dur; kudretli kral, güçlü savaşçıdır: Bir zamanlar, eğer öyle bir zaman oluyorsa, şimdi seninle konuşan bu utanmaz kadının kayınbiraderiydi." Priamos aşağıya, savaşçılara bakmayı sürdürüyordu. "Peki ya şu adam?" diye sordu bana. "O kimdir? Agamemnon'dan daha kısa boylu ama göğsü ve omuzları daha geniş olan. Görüyor musun onu? Dizilmiş erkekler arasında yürüyor; edasında bol yünlü bir koçun beyaz koyunlar arasında gezinmesi seziliyor." "O, Odysseus'tur," yanıtını verdim. "O Laertes'in oğlu, kayalık İthaka Adası'nda yetişmiş ve kumazlığı, zekâsıyla ün kazanmış bir yigittir." "Doğru," dedi Priamos, "onu tanıdım. Bir gün Menelaos'la birlikte onun kaderini görüşmek üzere buraya elçi gelmişti. Onu evimde kabul etmiştim. Menelaos hız-

la, az sözcük kullanarak ve açık seçik konuşmuştu. İyi konuşuyordu ama gençti. Oysa Odysseus.. konuşma sırası ona geldiğinde, kımiltısız duruyor, yere doğru bakıyor, ne diyeceğini bilemez gibi yapıyordu: Sanki öfkesine yenik düşmüş ya da delirmiş gibiydi; ama sonunda ağzını açıp konuştuğunda öyle derin bir ses duyuluyordu ki... sözcükleri kışın düşen kar tanelerini andırıyordu... o zaman hiç kimse ona meydan okumaya cüret edemedi kızım ve o anda Menelaos'tan ya da Agamemnon'dan daha ufak tefek olması önemini yitirdi..." Sonra Priamos savaşçılar arasında Aias'ı gördü ve bana sordu: "Peki ya, şu bütün Akhalar'dan daha iri, hepsini alt edecekmiş gibi duran savaşçı da kim?" Ve ben onu yanıtladım, Aias'ı anlattım, sonra İdomeneus'tan ve bütün Akha krallarından söz açtım. Şimdi hepsini tanıyabiliyordum; ısıltılı gözlü Akhalar karşımdaydı; düşmanlarının kim olduğunu öğrenmek isteyen bu yaşlı adama tek tek her birinin öyküsünü dillendirebilirdim. Ama o anda ulak İdaios geldi, Priamos'a sokuldu ve şöyle dedi: "Kalk bakalım Laomedonoglu. Atların tımarcısı Teukros liderleri ve tunç zırhlı Akhalar'ın uluları seni ovaya inmeye, iki ordu arasında yeni bir anlaşma yapmaya davet ediyorlar. Paris ve Menelaos uzun kargılarıyla Helene için dövüşecekler. Geri kalanlar bir dostluk ve barış yemini edecekler." Priamos bu sözleri dinledi. Ve ürperdi. Ama sonra atların hazırlanmasını buyurdu ve her şey hazır olunca Antenor'la birlikte hızlı arabasına bindi ve Batı Kapıları'ndan dışarıya çıktı. Ovayı geçtiler, orduların yanına vardıklarında Troyalılar ile Akhalar'ın tam ortasında durdular. Agamemnon'un ayağa kalktığını, Odysseus'un ona uyduğunu gördüm. Ulaklar barış anlaşmasında kullanılacak kurbanlık hayvanları getirdiler. Şarabı büyük kupada karıştırdılar; kralların ellerine sundu. Sonra Agamemnon ellerini göklere kaldırdı ve herkes adına Zeus'a yakardı: "Baba-

mız Zeus, yüce ve ulu tanrımız ve sen her şeyi gören ve işiten Güneş. Irmaklar ve Toprak ve yeraltında hainleri cezalandıran tanrılar; tanışımız olun ve andımızı gözetin: Paris Menelaos'u öldürürse Helene'ye ve tüm servetine sahip olacak; bizler denizi yaran gemilerimize binip buradan ayrılacağız; ama Menelaos Paris'i öldürürse, Troyalılar tüm servetiyle Helene'yi bize geri verecekler ve Argoslulara kuşaklar boyunca unutulmayacak kadar yüksek bir bedel ödeyecekler. Olur da Priamos ve oğulları bunu ödemek istemezlerse ben bu alacak için sonuna dek burada kalıp savaşıcağım..." Böyle yakardı ve sonra bir darbede kuzuların boğazını yarıverdi, can çekişen hayvanları yere serdi. Bütün krallar büyük kupadan şarap içtiler ve kendi tanrılarına dualar ettiler. Aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Bu anlaşmayı bozmaya cesaret eden olursa, Zeus onların ve oğullarının beynini, bizim bu şarabı döktüğümüz gibi döksün topraklara!" Her şey sona erince yaşlı kral, ihtiyar baba Priamos arabasına bindi, Antenor'un yanına oturdu ve Troyalılara ve Akhalar'a şöyle dedi: "Bırakın ben rüzgârların dövdüğü kentime gideyim. Oğlum Paris'in, burada vahşi Menelaos'la savaşmasını görmeye yüreğim dayanmayacak." Kral atlarını ovaya sürdü ve çekip gitti.

Sonra sıra düelloya geldi. Hektor ve Odysseus toprağa iki yiğidin dövüşeceği alanı çizdi. Ölümcül kargayı ilk fırlatacak kişinin adı kurayla belirlensin diye adları yazıp bir tolga içine attılar ve onu salladılar. Odysseus, bakmadan bir ad çekti. Kaderin seçimi Paris'ten yanaydı. Savaşçılar çepeçevre oturdular. Paris'i, yeni kocamı silahları kuşanırken gördüm: Önce gümüş sırmalarla bağlanan dizliklerini taktı; sonra göğsüne zırhını kondurdu, gümüş kakmalı tunç kalkanı ve büyük, ağır kalkanını aldı eline. Tolgasının uzun yeleli dalgalanıyordu rüzgânda ve konku salıyordu bakana. En son olarak kargısını aldı ve sıktı

yumruğunun içinde. Onun karşısında, eski kocam Menelaos da tüm silahlarını kuşanmıştı. İki ordunun karşısında, yırtıcı bakışlarla birbirlerine doğru ilerlediler. Sonra durdular. Ve mücadele başladı. Paris'in uzun kargısını fırlattığını gördüm. Kargı Menelaos'un kalkanına çarptı ama tunç kalkanı delemeyen kılıp yere düştü. Bunun üzerine Menelaos kendi kargısını kaldırdı ve olanca gücüyle fırlattı Paris'in üzerine. Kargı kalkanın tam ortasına girip onu deldiği yetmezmiş gibi, tunç zırhı da delip Paris'in beline saplandı. Menelaos kılıcını çekip hasmının üzerine atıldı. Önce şiddetle tolgasına vurdu ama kılıcı ikiye ayrıldı. Tanrılara kustu öfkesini, sonra sıçramasıyla Paris'i başından yakalaması ve yeleli tolgayı iki elinin arasına alması bir oldu. Ve onu böyle tutarak Akhalar'a doğru sürüklemeye başladı. Paris yerde toza bulanıyor, Menelaos onu alt edemediği hırsıyla sürüklüyordu. Derken tolgayı çenenin altından tutan deri kayış koptu ve Menelaos elinde boş tolgayla kalakaldı. Onu göklere kaldırdı, Akhalar'a döndü ve havada çevire çevire savaşçıların ortasına fırlattı. Canına kıymak üzere yeniden Paris'e dönüp baktığında onun kaçtığını, canını kurtarmak için Troyalıların arasına sığındığını gördü.

İşte o anda o kadın benim başımdaki tülü sıyırdı ve konuştu. Benimle Sparta'dan gelen yaşlı dokumacılardan biriydi; evinizdeyken bana ne güzel giysiler dokurdu. Beni severdi ve *ben ondan korkardım*. O gün, Batı Kapısı'ndaki kulede bana yaklaştı ve alçak sesle şöyle dedi: "Gel, Paris seni yatağında bekliyor; en güzel giysilerine bürünmüş, sanki bir düellodan değil de bir şenlikten döner gibi." Ben şaşırıp kaldım. "Uğursuz kadın," dedim ona, "neden beni baştan çıkarmaya uğraşıyorsun? Gözden olan erkekler için beni dünyanın bir ucuna götürmeyi becerirsin. Şimdi Menelaos Paris'i yendi, beni eve götürmek istiyor ama sen beni kandırmaya uğraşıyorsun... Çek git

başından, sen git Paris'e; ister evlen onunla, ister kölesi ol! Ben gitmeyeceğim, bu hiç yakışık almaz. Troya'nın bütün kadınları benim adıma utanç duyar. Beni burada acımla baş başa bırak!" Bunun üzerine yaşlı kadın bana çıkmak gözleriyle baktı ve, "Dikkatli ol!" dedi. "Beni kızdırına. Biliyorsun, seni burada terk eder, sen ölüm döşeğine düşene dek dört bir yana nefret ve düşmanlık ekerim." *Söyledim ya, korkutuyordu beni. Yaşlılar, çoğunlukla korku salarlar insana.* Beyaz ışıltılı tülümü başıma sıkıca sardım ve onun peşinden gittim. Herkes aşağıya, ovaya bakıyordu. Beni gören olmadı. Paris'in odasına gittim ve onu orada buldum. Sevdalılarından bir kadın onu gizli bir kapıdan Troya'ya sokmuş, canını kurtarmıştı. İhtiyar kadın bir iskemle alıp tam Paris'in karşısına yerleştirdi. Bana da oturmamı buyurdu. Söz dinledim. Erkeğin gözlerinin içine bakamıyordum. Gene de şöyle dedim: "Demek ki dövüşten kaçtın. Orada ölmeni dilerdim; ilk kocam olan o müthiş savaşçı canını alsaydı keşke. Ondan daha güçlü olmakla övünüp duruyordun... Şimdi oraya dönmeli ve ona kafa tutmalısın ama bunun sonun olacağını çok iyi biliyorsun." Paris'in, bu acımasız suçlamalarla kalbini kırnamamı istediğini anımsıyorum. Bugün Menelaos'un onu yendiğini çünkü tanrıların ondan yana olduklarını ama belki bir dahaki sefere kendisinin üstün geleceğini; çünkü onun da kendi dostları olduğunu söyledi. Ve sonra şöyle dedi: "Gel seviş benimle." Kranae Adası'nda, beni kaçırdığı gün nasıl seviştığımızı anımsıyor muyum diye sordu. Ve dedi ki: "Şimdi seni o gün bile olmadığı kadar çok arzuluyorum." Sonra kalktı ve döşeğe doğru yürüdü. Ben de onun peşinden gittim.

O, aşağıdaki ovada herkesin aramakta olduğu erkekti. O gün ne Akhalı ne Troyalı biri ona yardım ederdi ya da gizlerdi onu. O herkesin kara ölüm; tanrıcası kadar tiksindiği insandı.

Pandaros, Aineias

Pandaros

Adım Pandaros. Zeleia kentindenim. Troya'yı savunmak üzere evimden ayrılırken babam Lykaon şöyle dedi: "Halkımızı savaşa götürmek için atlar ve arabalar al." Gösterişli konağımızın bahçesinde on bir yepyeni ve pek güzel arabamız, her arabayı çekecek arpayla beslenmiş bembeyaz ve hızlı ikişer atımız vardı. Ben hiçbirini almadım; babama kulak asmadım ve sadece oklarımı ve yayımı alıp düştüm savaş yollarına. Arabalar savaşta kullanmak için fazlasıyla şıktılar. Hayvanlarsa, biliyordum ki açlıktan ve yorgunluktan perişan olurlardı. O nedenle onları peşime takmaya kıyamadım. Aldım oklarımı ve yayımı, çıktım yola. Şimdi geri dönebilsem, bu yayı ellerimle kırar, ateşe atardım. Onu boşu boşuna getirmişim buraya; pek hüznü oldu yazgım.

Paris ansızın yok oluvermişti ve ordular ne yapacaklarını bilemeden birbirlerine bakıyorlardı. Düello bitmiş miydi? Menelaos yenmiş miydi, yoksa Paris dövüşe dönecek miydi? İşte o anda Antenoroglu Laodokos yanımda belirdi ve şöyle dedi: "Hey, Pandaros. Neden oklarından birini kavrayıp şimdi Menelaos'a fırlatmıyorsun? İşte savunmasız; ortalık yerde; dikiliyor. Onu öldürebilirsin; bunu becerebilirsin. Bütün Troyalıların kahramanı olur-

sun ve inanırım ki Paris seni altına boğar. Bunu düşün." Ben de düşündüm. Okumun uçuşunu ve saplanışını gözümün önüne getirdim. Ve bu savaşın sona erişini gördüm. Bu bin yıl düşüneceğim ve yanıtını asla bulamayacağım bir soru olurdu. Bir savaşı durdurmak uğruna bile olsa doğru olmayan bir davranışta bulunmak dürüstlük müdür? Adil bir dava adına ihanet ediliyorsa, bu ihanet bağışlanabilir mi? Orada, silahlı insanların arasında bunları düşünecek zamanım olmadı. Zafer beni çekiyordu. Basit ve kesin bir davranışla tarihi değiştirebilme düşüncesi cazipti. Bunun üzerine yayımı kavradım. Yabani teke boynuzundan, bizzat benim vurduğum tekenin boynuzlarından yapılmıştı yayım: Boynuzları on altı karış uzunluğundaki hayvanı kayalıklarda sıçrarken göğsünden vurmuş ve bu yayı yaptırmıştım. Onu yere dayadım ve gerdim; altın kanca takılı uca bir öküz siniri geriliydi. Çevremdeki arkadaşlarının aklımdan geçenleri sezmiş olmalıydılar ki kalkanlarını kaldırıp beni korumaya soyundular. Okluğumu açtım, yeni ve hızlı bir ok seçtim. Bir an biz okçuların tanrısı Apollon'a yakardım. Bütün gücümle tekenin boynuzunu eğdim ve öküzün sinirini çektim.

Sonra oku fırlattım.

Tel vınladı, sivri uçlu ok önce hızla savaşçıların üzerinden uçtu. Menelaos'un, zırhını altın tokalarla kuşağına kavuşturan noktaya saplandı. Okun sivri ucu tokaların arasından karnını koruyan deri kemeri parçaladı ve sonunda Menelaos'un etine girdi. Baldırlarından güzel bileklerine bacakları boyunca kan akınaya başladı. Menelaos kapkara kanını görünce ürperdi; aynı ürperti ona doğru koşan kardeşi Agamemnon'u da sarmıştı. Elinden tuttu ve ağlamaya başladı: "Kardeşim," diyordu, "yoksa Troyalılarla böyle ahmakça bir anlaşma yaparak seni ölümüne mi yolladım; seni gözlerimizin önünde savunmasız ve tek başına savaşmaya bıraktık. Şimdi yemin etmiş olan bu

Troyalılar anlaşmayı bozdular ve seni yaraladılar..." Agamemnon ağlıyordu. "Menelaos, eğer sen ölürsen, ben de acımdan ölürüm. Tek bir Akha bile burada savaşmayı sürdürmez; karın Helene'yi Priamos'a bırakınız ve ben utanca boğulmuş olarak dönerim Argos'a. Senin kemiklerin Troya surları önünde çürüyecek, kibirli Troyalılar bunları çiğneyerek şöyle diyecekler: Nerede Agamemnon, o büyük kahraman! Ordusunu buralara kadar getirdi ama kardeşini savaş alanında bırakıp elleri boş döndü evine. Ölme Menelaos: Ölürsen toprak ayaklarının altından kayacaktır."

Menelaos bunun üzerine konuştu ve şöyle dedi: "Korkma Agamemnon, Akhalar'ı da korkutma. Bak, okunu tamamen emme batmadı. Önce zırh, sonra kemer onu durdurdu. Bu sadece küçük bir yara."

"Ah, umarım bu doğrudur," dedi Agamemnon. Sonra hekim olarak ün kazanmış Asklepiosoğlu Makhaon'u çağrılarını buyurdu. Ulaklar onu ordunun, adamlarının arasında buldular ve hemen sarışın Menelaos'un yaralı yattığı yere götürdüler. Çevresinde cesur Akha savaşçıları vardı. Makhaon, Menelaos'un üzerine eğildi. Oku yaradan çekip aldı ve yarayı inceledi. Kanı emdi, bir zamanlar Kentaur Kheiron'un babasına dostlukla verdiği yumuşak merhemleri sürdü.

Biz Troyalılar ilerlemeye başladığımızda, hepsi hâlâ Menelaos'un çevresini sarmış durumdalar. Hepimiz yeniden silahlarımızı almış, bir an önce savaşmaya can atıyorduk. İşte o anda Agamemnon'un askerlerine haykırdığını duyduk: "Argoslular, haydi yeniden kuşanın cesaretinizi ve gücünüzü. Zeus dönemlere yardım etmez; kim ki anlaşmayı bozmuştur, akbabalar tarafından didiklenecektir etleri. Bizler kentlerini ele geçirdikten sonra onların karlılarını ve evlatlarını gemilerimize yükleyip götüreceğiz evimize." Bu bizim tanıdığımız kararsız ve

kuşkulu Agamemnon değildi artık. Bu, savaşın zaferini yaşamak isteyen bir erkekti.

Bizler bağırarak ilerliyorduk. Değişik topraklardan, değişik halklardandık; bu nedenle herkes kendi dilinde naralar atıyordu. Bin değişik sesli hayvanın oluşturduğu bir sürüyduk. Oysa Akhalar sessizlik içerisinde ilerliyorlardı, sadece buyruklar veren komutanların söylediği duyuluyordu; herkesin korkuyla, tek söz etmeden onlara boyun eğişini görmek inanılmazdı. Kayalıklara doğru ilerleyen dalgalar gibi geliyorlardı üzerimize ve zırhları denizin üzerinde alçalıp yükselen köpükleri anımsatıyordu.

İki ordu karşı karşıya geldiğinde kalkanların ve nuzrakların çarpışmasının gümbürtüsü sağır ediciydi, tunç zırhlı askerler birbirlerine giriştiler. Deri kalkanlar birbirlerine çarpıyor, neşe ve acı çığlıkları birbirine karşıyordu; ölümler ve diriler toprağı saran kan denizinin içinde tek parça olmuşlardı.

Aineias

İlk can alan Antilokhos oldu. Kargısını Ekhepolos'a fırlattı ve onu alnının ortasından vurdu: Tunç kargının sivri ucu yeleli tolğanın altından kafatasını deldi. Ekhepolos bir kule gibi devrildi kargaşanın tam ortasına. Bunun üzerine Abantlar'ın Kralı Elephenor onu ayaklarından kavradı ve silahlarını çıkarmak için kalabalıktan kurtarmak istedi. Ama cesedi çökerken beli açıldı ve kalkanın korumasından sıyrılan beline bir tunç kargı saplandı. Bunu fırlatan Agenor idi. Saplanan kargı Elephenor'u elden ayaktan düşürdü. Troyalılar ve Akhalar onun bedeni üzerinde müthiş bir kavgaya tutuştular. Av üzerine atlayan birbirini paralamaya çalışan kurtlara benziyorlardı.

Telamonoğlu Aias o anda Anthemion'un körpe oğlu Simoeisios'u sağ göğsünden vurdu; tunç kargı oradan girip sırtından çıktı; kahraman kesilmiş ve ırmak kenarında kurumaya bırakılmış bir dal parçası gibi yere, tozun içine yuvarlandı. Aias onun zırhını ve silahlarını çıkarmak isterken Priamos'un oğullarından Antiphos onu gördü ve uzaktan fırlattı kargısını. Aias'ı ıskaladı ama rastlantıyla Odysseus'un dostlarından Leukos'u vurdu. Kargıyı yediğinde bir ceset sürüklüyordu ve kollarından tuttuğu ölünün üzerine düşüp öldü. Odysseus bunu görünce öfke yüreğini kabartıverdi. İlk sıralara kadar ilerledi; bir av ararcasına çevresine bakındı; karşısında duran Troyalılar geri çekildiler. O kargısını kaldırdı güçle, hızla havaya fırlattı. Priamos'un piçi Demokoon'u vurdu. Kargı onun şakağından girmiş, beyninin öbür ucundan çıkmıştı. Gözlerine gölge inen kahraman yere yığıldı. Zırhının şangırtısı işitildi.

Sonra Trakyalıların önderi Peiroos, Amarynkeusoğlu Diores'in üzerine atıldı. Sivri bir taşla onu sağ bacağının bileğine yakın bir noktasından yaraladı: Tendonları yırtılan ve kemikleri kırılan Diores yere yığıldı. Öleceğini hissetti ve kollarını arkadaşlarına doğru uzattı. Ama yanına gelen gene Peiroos oldu ve kargısıyla karnı deşti: Bağırsakları yere boşaldı, karanlık bir anda kapladı gözlerini.

Peiroos'un üzerine Thoas atıldı ve kargısını saplayıp göğsüne akciğerlerini deldi. Sonra çekip kargıyı keskin kılıcını aldı eline ve karnına saplayıp onun da canını aldı.

Çarpışma yavaş yavaş Akhalar'dan yana dönmeye başladı. Kralları birer birer bizimkilerle meydan okuyor ve her seferinde üstün geliyorlardı. İlk önce erlerin komutanı, halkların efendisi Agamemnon, Alizonlar'ın önderi koca Odios'u arabasından aşağı çekiverdi. O kaçmaya uğraşırken kargısını fırlatıp sırtına sapladı. Kahraman büyük bir gümbürtüyle yere yıkıldı, silahları üzerine yığıldı.

İdomeneus, Boros'un oğlunu, Tame'nin bereketli topraklarından gelen Phaistos'u yere serdi. Arabasına çıkmaya çabalarken, sağ omzundan vuruldu. Yere devrilmesiyle karanlıklara gömülmesi bir oldu.

Atreusoğlu Menelaos kargısıyla Strophiosoğlu Skamandrios'u hakladı. O inanılmaz bir avcıydı; ormanlarda ve tepelerde yaşayan hayvanları vurmaya Artemis'ten öğrenmiş gibiydi. Ama o gün tanrıların hiçbiri ona yardım etmedi; ölümcül oklarını doğru savuramadı. Şanlı kargıcı Menelaos, bu kez kaçanın avcı olduğunu görünce kargısını fırlattı ve sırttan giren silah göğsünü paraladı.

Meriones'e gelince; Paris'in bütün bu uğursuzluklara yol açan harika gemilerinin yapımcısı Phereklos'un canını aldı. Bu adamın elleri de demirleri bükmekte pek hünerliydi. Ne var ki peşinden gelen Meriones onu sağ baldırından yaraladı ama kargının ucu gidip sidik torbasını deldi. Dizlerinin üzerine haykırarak devrilen kahraman ölümün kucağına düştü.

Meges, Antenor'un oğlu Pedaios'un canına kıydı; gerçi bir piçti ama kocasının kalbini kazanmak isteyen karısı onu kendi evladı gibi yetiştirmişti. Meges Pedaios'u ensesinden vurdu. Kafatasını delen kargı bu yetmezmiş gibi dilini de kopardı kahramanın. Buz gibi tunç karga dişlerinin arasında yığıldı kaldı tozların içine.

Eurypylos Skamandrios rahibi Hypsenor'u öldürdü; oysa tüm halklar bir tanrı gibi yüceltirdi onu; Eurypylos onu kovalamış, kılıcıyla omzundan yaralamış ve kolunu kesmişti. Önce kanlı kol düştü yere ve kahramanın gözlerine karanlık ölüm, önüne geçilmez kader indi.

Pandaros

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://arar.org.tr>
Kıyıcıydık ve kaçarken ölümü tadıyorduk. En korkunç bu kargaşanın ortasında Tydeusoğlu Diomedes'in

ortaya çıkmasıyla yaşandı. Diomedes, o değerli Akha kralı. Silahları omuzlarının ve başının üzerinde parlıyordu; Okeanos'tan doğan güneş gibi ışıldıyordu. Arabasından inmiş, ovada, yağmurların kabarttığı bir ırmak gibi coşkuyla ilerlemeye başlamıştı. Akhalar'ın mı yoksa biz Troyalılar'ın mı arasında durduğu bile anlaşılmuyordu: O yatağından taşmış bir ırmak gibiydi; çevresinde ne var ne yoksa, yıkıp geçiyordu. Sanki hiçbir şey onu durduramayacak. Tanrılardan biri onun yanında, onunla birlikte savaşmaya karar vermiş gibi dövüşüyordu. İşte o zaman yayımı bir kez daha aldım elime. Bütün gücümle öküz sinirini gerdim ve okumu ona doğru fırlattım. Onu sağ omzundan, zırhın kabarık yerinden vurdum. Ok etine battı ve bir uçtan girip diğerinden çıktı. Zırhı kana bulandı. Ben bağırdım: "Saldırın Troyalılar! Diomedes yaralandı, onu vurdum!" Ama adamın eğilip bükülmediğini, yere düşmediğini fark ettim: Kan zırhına ve çevresine sıçırıyordu. Sonra onun yeniden kalabalığa karıştığını, beni aramaya başladığını; yaralı bir aslan gibi ölmeyip öfkesinin kabardığını fark ettim. Korkuya kapılmış bir sürüye benzeyen Troyalılar'ın üzerine atıldı. Onun Astynoo ile Hyperion'u öldürdüğünü gördüm: İlkinin kargısıyla göğsünden vurdu, ötekini kılıçla kolunu kesti. Durup onların silahlarını almaya bile gönül indirmeden Abas ile Polyidos'un peşine düştü. Onlar rüyaları yorumlamakta pek usta olan Eurydamas'ın oğullarıydı ama oğullarının yola çıkacakları gün gördükleri rüyaları yorumlayamamıştı. Diomedes ikisinin de canını aldı. Ondan sonra ihtiyar Phainops'un biricik oğulları Ksanthos ile Thoon'un peşine düştü. Diomedes ihtiyarı evlatsız, gözyaşları ve yaşıyla baş başa bıraktı. Sonra da Priamos'un oğulları Ekhemmon ile Khromios'un oturdukları arabaya bir aslan gibi atıldığını ve onların boynunu karan aslanlar gibi onları hakladığını gördüm.

İşte o anda Aineias yanıma geldi. "Pandaros," dedi, "hani, yayın nerede? Ve o kanatlı oklarına, ününe ne oldu? Kargaşanın içinde, bütün kahramanlarımızı bir bir haklayan şu adanı gördün mü? Yoksa bize öfkelenen bir tanrı mıdır o? Haydi çek bir ok ve ser onu yere; bunu ancak sen becerebilirsin!" "Bir tanrı olup olmadığını bilmiyorum ama," dedim, "ben o yeleli tolgayı, kalkanı, o atları, tanıyorum. O Tydeusoğlu Diomedes'tir. Ona bir ok attım ve omzundan vurdum ama dövüşmeyi sürdürdü. Öldürdüğümü sanıyordum, oysa... Benim bu lanet olası okum Akhalar'ın kanını döküyor ama onları öldürmüyor. Üstelik benim üstüne çıkıp savaşabileceğim bir atım ya da arabam bile yok." İşte bunun üstüne Aineias bana şöyle dedi: "Birlikte savaşalım. Haydi bin arabama, tut dizginlerin ucundan, al eline kırbacı da beni Diomedes'in yanına götür. Ben arabadan atlayıp onunla dövüşeceğim." Ben de ona, "Dizginleri sen tut," dedim. "Kaçmak zorunda kalırsak, senin sesini duyan atlar daha hızlı koşarlar. Arabayı sen sür ve savaşma görevini bana ve kargıma bırak." Böyle diyerek gösterişli arabaya atladık ve atları hırsıyla Diomedes'e doğru sürmeye başladık. Bunlar güneş altında görülmüş en iyi atlardı: Zeus'un Tros'a armağan etmek için yarattığı atların soyundan geliyorlardı. Savaşta çevreye dehşet saçıyorlardı. Ne var ki Diomedes ürkmedi bile. Bizim üzerine gelişimizi gördü ve kaçmadı. Tam karşısına dikildiğimizde şöyle haykırdım: "Tydeusoğlu Diomedes, attığım hızlı ok sana boyun eğdirmedi, şimdi kargım bunu başaracaktır." Ve fırlattım silahımı. Tunç ucun kalkanı delip zırhına saplandığını gördüm. Bunun üzerine bir kez daha haykırdım: "Yendim seni Diomedes; baştan başa bağrını deldim!" Ama o sarsılmadan beni yanıtladı: "Beni vurduğunu sanıyorsun," dedi, "ama hedefi şaşırdın. Artık buradan sağ kurtulamayacaksın." Kargısını kaldırdı ve fırlattı. Tunç ucu gözümün yanından geçti, ak

dişlerimin arasından geçti, dilimi ortadan yardı ve sonunda boynumdan çıktı. Ve ben -yiğit ben- arabadan düştüm, parlak silahların şangırdadı. Anımsadığım son şey hızlı atların dehşetle yanımdan geçmeleri idi. Sonra gücüm beni terk etti ve onunla birlikte canım uçu gitti.

Aineias

Kargının tunç ucu gözünün yanından girdi, ak dişlerinin arasından geçti, dilini yardı ve boynundan çıktı. Pandaros, o yiğit er yere düştü ve parlak silahları şangırdadı. Gücü onu terk etti ve onunla birlikte canı uçu gitti. Onu oradan götürmeliydim, Akhalar'ın onun bedenine ve silahlarına el koymamaları gerektiğini biliyordum. Atladım arabamdan, bedeninin yanında dikildim ayağa, kargısını ve kalkanını alırken yaklaşmakta olanlara bağırıyordum avaz avaz. Diomedes karşımda beliriverdi. İnanılmaz bir şey yaptı. Yemin ediyorum, iki kişinin kaldıramayacağı bir kayayı aldı yerden. Başının üzerine kaldırdı ve bana doğru fırlattı. Beni kalçamın oynak yerinden vurdu. Keskin taş derimi parçaladı ve kaslarımı kopardı. Dizimin üstüne düştüm, bir elimi yere dayadım, karanlık gecenin üzerime indiğini hissettim ve *birdenbire yazgımın ne olacağını keşfediverdim: Asla ölmeyecektim.* Diomedes'in canımı almak ve silahlarıma konmak için üzerime doğru geldiğini hissettim; üç kez yeltendi buna ama ben hâlâ yaşıyordum. Arkadaşlarım çevremde savaşıyorlar ve şöyle naralar atıyorlardı: "Diomedes, ne o, sen kendini ölümsüz bir tanrı mı sanıyorsun?" Trakyalıların önderi Akamas'ın haykırdığını duydum: "Priamosoğulları, Aineias'ın size ihtiyaç duyduğunu görmüyor musunuz? Ne zamana dek Akhalar'ın erkeklerinizi öldürmesine göz yumuyorsunuz? Kentin sağlamlık kapılarına dayanmalarını mı bekliyorsunuz?" Biri beni sürüyerek geri

çekerken Lykiahlının önderi Sarpedon'un bağırışını duy-
dum: "Hektor, nerede kaldı senin o ünlü gücün? Dost
kentlerin yardımını almadan, kardeşlerinle tek başına
kurtaracaktın hani Troya'yı? Ben burada sizlerden kim-
senin dövüştüğünü görmüyorum; aslan karşısında sinen
köpeklere benziyorsunuz. Bizler dışarıdan gelenler sava-
şıyoruz sizin yerinize. Bana bakın; çok uzaklardan geli-
yorum; burada Aklıalar'ın elimden alıp götürebilecekleri
hiçbir şeyim yok; gene de askerlerimin Aineias'ı koru-
maları, Diomedes'e karşı savaşmaları için elimden geleni
yapıyorum. Oysa sen yerinden bile kımıldanıyor, adam-
larına direnmelerini söylemiyorsun. Halkın ve kentin,
düşmanlara esir düşecek!" Gözlerimi yeniden açtığımda
Hektor'un arabadan atlayıp silahlarını sallayarak ordusu-
nu cenge çağırdığını gördüm. Sarpedon'un sözleri yüre-
ğini yakmıştı ve şimdi çarpışmaları canlandırmıştı. Troya-
lılar nihayet Akhalar'a karşı saldırıya geçtiler. Akhalar,
atlarının havaya kaldırdığı beyaz toza bulanmış halde
onları bekliyorlardı. Korkusuz, Zeus'un dingin bir günde
dağın tepesinde topladığı bulutlar gibi kımiltısız bekli-
yorlardı.

Ben Aineias'ım ve ölemem. Bu nedenle kendimi ye-
niden çarpışmanın içinde buldum. Yaralıydım ama ölme-
mişim. Bir tanrının eteği altına gizlenerek canımı kur-
tarmış, düşmanlarından saklanmış, sonra da yeniden cen-
gin ortasına düşmüştüm; küçük yaşlarında gemilere binip
Aklıalar'ın peşinden buralara gelen, Agamemnon ile Me-
nelaos'un öcünü almaya yemin eden Krethon ve Orsilok-
hos'la burun buruna geldim. Onları kargımla hakladım,
ikisi de koca çamlar gibi devrilerek can verdiler. Menelaos
düşüklerini gördü ve onlara acıdı. Parlak tunç tolgası gü-
neşte ışıdayarak ve kargısını sallayarak bana doğru yürü-
meye başladı. Orsilokhos da ona katıldı, ikisini birden
görünce gerilemeye başladım. Onlar Krethon ile Orsilok-

hos'un bedenlerini aldılar, arkadaşlarının kollarına teslim ettiler ve sonra yeniden kargaşanın içine atıldılar. Onların bu kez Pylaimenes'in üzerine saldırdıklarını gördüm: Arabacısı Mydon sürerken atları, kendisi arabasının üstünde savaşıyordu. Menelaos, bedenini kargısıyla delip geçti ve aldı canını. Mydon arabayı uzaklaştırmaya çalıştı ama Antilokhos onun dirseğine bir taş fırlatınca fildişi kakmalı beyaz dizginler elinden kurtulup yere düştü. Sonra Antilokhos bir sıçrayışla kılıcını onun şakağına indirdi. Mydon arabadan düştü, atlar onu yere çaldı. O anda Hektor peşinde bütün Troyalılarla çıkageldi. Akhalar gelişlerini görünce korkuyla gerilediler. Hektor, Menesthes ile Ankhialos'u öldürdü ama cesetlerini alıp götüremedi. Aias da Amphios'u öldürdü ama silahlarını alamadı. Sonunda Lykialıların önderi Sarpedon ile soylu ve ulu Herakles'in oğlu Tleopolemos karşı karşıya kaldılar. Kargıları aynı anda fırladı. Tleopolemos tam boynundan vuruldu; kargının sivri ucu gırtlğından geçince kara gece üzerine iniverdi. Sarpedon ise bir bacağından vuruldu, tunç uç da kemiğine kadar saplandı. Arkadaşları kargıyı etinden çıkarmadan onu kucakladılar ve ağır silaha karşın taşıyıp göturdüler. Odysseus arkadaşı Tleopolemos'un böyle öldüğünü görünce Sarpedon'un işini bitirmek üzere aldı. Koiranos'u, Alkandros'u, Halios'u, Noemon'u ve Prytanis'i öldürüverdi. Parlak tunç tolğasıyla korku salarak yaklaşan Hektor'u görmeseydi öldürmeyi sürdürecekti. Yerde yaralı yatan Sarpedon, "Hektor!" diye bağırdı. "Beni Akhalar'ın eline bırakma, kurtar beni, ölmek istemiyorum. Öleceksem de senin kentinde öleyim!" Hektor bir şey demeden düşmanları yaralıdan uzak tutmaya çalıştı. Onu gören Akhalar kaçmadılar ama gerilediler ve dövüşmekten vazgeçtiler. İlerlemeyi sürdüren Hektor Teuthras, Prestes'i, Trokhos'u, Oinomaos'u, Helenos'u ve Oresbios'u yerle bir etti. Diomedes bunun üzerine, "Uta-

nın Akhalar!" diye haykırmaya başladı. "Şanlı Akhilleus savaşa katıldığı zaman ondan korkan Troyalılar kentlerinden dışarı adun atmaya bile cesaret edemiyorlardı; oysa şimdi gemilerinize kadar inmelerine izin veriyorsunuz!" İşte böyle bağınıyordu. Ve cenk, ovanın dört bir yanına dağılmıştı: Savaşçılar Ksanthos ile Simoeis ırmakları arasında kalan her yerde tunç kargılarını birbirlerine doğrultmuşlardı. En önden Aias atıldı; Troyalıların arasına dalıverdi. Trakya halklarının en yiğit eri Akamas'ı vurdu; kargısının ucu erin alnına girip kemiğini deldiğinde karanlık gözlerini bürüdü.

Gür naralı Diomedes zengin ve erlerinin pek sevdiği Teuthrasoğlu Aksylos'u hakladı. Kendi kentinde kapısı herkese açık olan, gelip geçeni ağırlayan Aksylos'u acı ölümden kurtarmaya çıkan olmadı. Diomedes onunla birlikte seyisini de yeralına mahkûm etti.

Euryalos, Bukolion'un ikiz evlatları Aisepos ile Pedasos'un canlarını aldı. Onların hem hayatlarına hem güzelcek bedenlerine kıydı ve omuzlarından silahlarını aldı.

Polypoites, Astyalos'u, Odysseus Pidytes'i, Teukros Aretaon'u, Eurypylos Melanthios'u, Antilokhos Ableros'u, erlerin başbuğu Agamemnon da Elatos'u hakladı.

Troyalıların topluca gerisingeriye, umutsuzca kentlerine doğru kaçtıklarını gördüm. Andrestos'u, korkudan çıldıran atlarının çalılara takılışını, erin yere yığılışını ve Menelaos'un onun üzerine çullanışını gördüm. Andrestos onun dizlerine kapanıp yalvarmaya başladı: "Yalvarırım kıyma bana Menelaos! Babam hayatını için her istediğini öder sana; ister altın, tunç, istersen iyi işlenmiş demir, ne istersen alırsın!" Menelaos bu sözlere kandı, seyisinin birine bu adamı gemisine götürmesini buyururken Agamemnon olanların farkına vararak bağırdı: "Menelaos, ne diye dert ediniyorsun bu adamı? Troyalı-

ların senin evinde neler yaptıklarını unutuyor musun? Onların hiçbirisi elimizden sağ kurtulmamalı, hepsi ölüm çukurunu boylamalı; ana karnında gizlenmiş olanlar dahil hiçbirisi kaçamadan Troya'yla birlikte yok olmalı; geriye ne adları ne de gömüleri kalmalı!" Andrestos hâlâ dehşet içinde toprakta yatmaktaydı. Menelaos onu ayağıyla itti. Agamemnon da kargısını erin bağrına batırdı ve onu öldürüverdi. Sonra ayağını göğsüne dayadı ve hızla silahını adamın göğsünden çekip çıkardı.

Akhalar kovalıyor, bizler korku içinde kaçıyorduk. Tam Troya'nın surlarının dibine vardığımızda Priamosoğulları'ndan biri olan Helenos benden ve Hektor'dan yana geldi ve şöyle dedi: "Adamları kente kaçmadan ve karıların koynuna girmeden durdurmamız gerekli. Aineias, askerleri yüreklendirip savaşmayı sürdürelim ve sen Hektor, kente çık, Diomedes'i uzak tutmaları için tanrılara yalvarmalarını iste herkesten. O gerçekten bir çılgın gibi savaşıyor ve nasıl durduracağımızı bilemiyoruz. Bizler Akhilleus'tan bile böyle korkmamıştık. Bana güven Hektor ve annemize gidip Troya'ya, ailelerimize, çocuklarımıza merhamet duyuyorsa sarayın en güzel ve geniş örtüsünü almasını, kaledeki tapınakta, gök gözlü Athene'nin dizlerine örtmesini söyle. Bizler burada adamlarımızı coşturup savaşmayı sürdüreceğiz." Hektor durup onu dinledi. Arabadan atladı ve Batı Kapısı'na doğru koşmaya başladı. Savaşçıların arasında gözden kayboluşunu izledim: Kalkanını sırtına atmıştı, kara deriden kesilmiş kalkanın kayışı boynuna ve topuklarına çarpıyordu. Arkamı döndüm. Akhalar tam karşımızdaydı. Hepimiz dönüp baktık. Sanki bir tanrı bizimle dövüşmek için yanımıza inmiş gibi hissederek onların ortasına daldık.

Sütanne

Elbette anımsıyorum o günü. O gün olan biten her şeyi. Ve yalnızca onu anımsamak istiyorum. Hektor Batı Kapısı'ndan girdi ve büyük meşenin altında durdu. Troyalı savaşçıların karıları ve kızları ona doğru koştu: Oğullarından, kardeşlerinden, evlatlarından haber almak istiyorlardı. Ama o yalnızca şunu söyledi: Tanrılara yakarın çünkü büyük bir felaket yaşanmak üzere. Sonra Priamos'un sarayına koştu. Kapılarının güzelliği dillere destan saray kocamandı. Ne zenginlik... Bir yanda cilalı taştan elli oda yan yana dizilmişti: Bunlarda Priamos'un oğulları ve gelinleri kalıyordu. Karşı tarafta da cilalı taştan on iki oda diziliydi: Bunlarda da Priamos'un kızları ile damatları uyurdu. Hektor içeriye girince tatlı annesi Hekabe karşısına çıktı. "Oğlum, neden buradasın? Neden bıraktın azgın cengi?" diye sordu. "Uğursuz Akhalar sizi surlara sıkıştırdılar. Yoksa kalenin tepesine çıkıp kollarını Zeus'a doğru kaldırıp dua etmeye mi geldin? Dur da tatlı şarap getireyim sana ve sunayım tanrılara. Şarap yorgun erkeğe güç verir; hepimizi korumak için perişan olmuşsun."

Ama Hektor bunu reddetti, şarap içmeyeceğini çünkü gücünü yitirmek ve savaşı unutmak istemediğini söyledi. Üstelik elleri böyle kan ve tozla kirliyken tanrı-

lara bir şey sunamayacağını da ekledi. "Sen Athene Tapınağı'na git," dedi annesine, "bütün yaşlı kadınları topla ve oraya çık. Saraydaki en büyük ve en gösterişli örtüyü, en çok değer verdiğin örtüyü al ve Athene'nin dizlerine ört. Troyalı kadınlara, onların genç oğullarına merhamet etmesini dile; Tydeusoglu Diomedes'i; böyle azgın ve vahşice dövüşen, dört bir yana dehşet saçan eri bizden uzak tutması için dua et." Bunun üzerine annesi soylu ve yaşlı hanımları toplaması için hizmetçileri kente dağıttı. Sonra güzel kokulu ambara indi; engin denizleri aşarak yanında Helene'yle dönen Paris'in getirmiş olduğu, Sidonlu kadınların işlediği o güzel örtüleri bir bir gözden geçirdi. Ve Hekabe bütün örtüler arasından en göz alıcı, en geniş olanını; işlemeleri bir yıldız gibi parlayanını seçti. Size şunu söylemek istiyorum: O özel örtülerin sonuncusuydu bu. Onu aldı ve öteki kadınlarla birlikte Athene Tapınağı'na doğru yürümeye başladı.

Aslında ben yoktum. Ama bütün bunları biliyorum çünkü köle kızlar ve evde çalışan bütün kadınlar aralarında bundan başka bir şey konuşmuyorlardı. Ve bana söylediklerine göre Hektor annesinin yanından ayrılınca yeniden cenge katmak için Paris'i aramaya başlamıştı. Onu yatak odasında güzelim silahlarını, kalkanını, zırhını, yayını parlatırken buldu. Helene de odadaydı. Köle kızların ortasında oturuyordu. Kızlar ince ince oyalar yapıyorlardı. Hektor içeriye girdi —elinde hâlâ ucu parlayan kargısını tutuyordu— Paris'i görür görmez ona bağırmaya başladı: "Sefil adam; savaşçılar Troya'nın yüksek surları çevresinde dövüşürken, sen burada oturmuş kendini içermelerine mi teslim ettin? Üstelik bu savaş tamamen senin yüzünden çıkmışken? Kımıl da haydi, kalk gel savaşmaya, yoksa az sonra kentinin düşman ateşinde yandığını göreceksin!"

Paris, "Bana çıkışmakta haklısın Hektor," dedi. "Ne

olur anlamaya çalış beni. Ben burada Troyalılara içerleyip durmuyorum, acını yaşıyorum. Helene de bütün tatlılığıyla bana savaşa dönmem gerektiğini söylüyor ve belki de yapabileceğim en iyi şey budur. Bekle de silahlarını kuşanayım. Ya da sen önden git, ben geleyim peşinden." Hektor ona yanıt bile vermedi. Sessizlik içinde köle kızlar Helene'nin o tatlı sesini işittiler. "Hektor," diyordu, "annemin doğurduğu gün keşke bir kasırganın yeli beni alıp uzaklara, bir dağın tepesine ya da denizin dalgaları arasına fırlatsaydı da bütün bunlar yaşanmasaydı. Yazgım bari beni ötekilerin öfkesi ve kininin farkında olan bir yiğide düşüreydi. Ama Paris'in güçlü bir yüreği yok ve asla olmayacak. Hektor, gel buraya, otur yanıma. Senin yüreğini bu yorgunluklar yedi bitirdi ve bütün bunlar benim, Paris'in ve bizim deliliğimizin kabahati. Dinlen benim yanımda. Bilir misin, hüzün bizim yazgımızdır: Ama tam da bu nedenle bizden sonra gelen insanlar öykümüzü sonsuza dek bir destan gibi dillendireceklerdir."

Hektor kımıldamadı. "Benden oyalanınamı isteme Helene," dedi. "Bunu benim için yapıyor olsan bile, bunu aklından bile geçirme. Bırak da bari kendi evime gideyim; karınla evladımı görmek isterim. Aileme kavuşayım bari. Aşağıda savaşan Troyalılar beni bekliyorlar ama gene de evime uğramak, ailemi görmek isterim çünkü bilmem bir daha buraya dönebilir miyim. Akhalar her an alabilirler canımı." İşte böyle dedi. Ve uzaklaştı. Eve doğru yürüdü ama bizi bulamadı. Kölelere nerede olduğumuzu sordu; onlar da Andromakhe'nin İlyon'un büyük kulesine koştuğunu, Troyalıların çözülmeye başladığını duyduğunu ve bu nedenle kuleye çıktığını; bebek Astyanaks'ı kucaklayan sütannenin de onunla gittiğini söylediler. Şimdi orada surların arasında çılgın kadınlar gibi boşuna aranıyorlardı. Hektor tek söz etmedi. Arkası-

nı döndü ve kenti boydan boya geçerek hızla Batı Kapıları'na doğru koştu. Tam surlardan dışarı çıkıp savaşa dönecekti ki Andromakhe onu gördü ve durdurmak için koştu. Ben de kucağında Hektor'un bir yıldız kadar güzel bebeği, onun peşinden seğirttim. Hektor bizi gördü. Durdu. Gülümsedi. Andromakhe kocasının yanına gitti, elini tuttu. Ağlıyordu. "Bu gücün senin felaketin olacak. Bebecik olan oğluna, bana acınıyor musun? Gene dışarıya mı gidiyorsun, Akhalar hep birlikte üzerine atılıp öldürecekler seni!" Ağlıyordu. Sonra şöyle dedi: "Hektor, seni yitirirsem ölmek benim için yaşamaktan yeğ olacaktır. Huzur nedir bilmeyeceğim artık; tek yoldaşım keder olacaktır. Babam yok, anam yok; hiç kimsem kalmadı. Babamı yüksek kapılı Thebe'yi yerle bir ettiği gün Akhilleus öldürmüştü. Yedi kardeşim vardı, Akhilleus aynı gün hepsinin birden aldı canını, oysa onlar ağırkanlı öküzleri, beyaz koyunları otlatıyorlardı sadece. Ve annemi de Akhilleus alıp götürdü, kurtarmalıklar verip geri aldık ama o acısından can vermeye gelmiş meğer yuvasına. Hektor, sen benim babamsın, annemsin, ağabeyimsin, erkeğimsin, yiğidimsin: Acı bana ve kal burada, kalede. Savaş alanında dövüşme, orduyu yabancı incire kadargerilet, onlar surların en zayıf noktasını savunsunlar yeter; biliyorsun Akhalar cesaret bulup üç kez oradan saldırınayı denediler!"

Ama Hektor şu yanıtı verdi: "Bütün bunları ben de biliyorum kadını. Ne var ki savaştan uzak kalmayı denemek benim için çok büyük bir utanç olacaktır. Ben daima güçlü olmayı öğrenerek büyüdüm; her cenkte en önde dövüştüm. Bunu hem kendim hem babamın şanı için yaptım. Şimdi yüreğim razı gelir mi kaçmaya? Elbet bir gün kutsal Troya kenti yok olacak; onunla beraber Priamos ve Priamos halkı da silinecek, biliyorum. O günü aklıma getirdiğinde ne Troyalıların ne de öldürölüp

tozun içine yuvarlanmış babamın, anamın, kardeşlerimin acısı umursayacağım. O günü düşündüğünde bir tek seni getiriyorum gözlerimin önüne: Seni gözyaşları içinde sürükleyen bir Akha askeri görür gibi oluyorum. Senin Argos'ta köle olduğunu, başka kadınlar için kumaş dokuduğunu, çeşmeye su almaya gittiğini, ağladığını getiriyorum gözlerimin önüne ve sana şöyle söylediklerini duyar gibi oluyorum: 'İşte, şu Hektor'un, Troyalı savaşçıların en güçlüsünün kadınydı!' Senin köle olduğunu öğrenmeden ölüp gitmek isterim. Senin çılgınlıklarını duymadan önce toprağın altını boylamak isterim."

Şanlı Hektor böyle dedi ve bana doğru yürüdü. Onun oğlunu taşıyordum kucağında, anlıyor musunuz? O yaklaştı ve bebeği kucağına almak ister gibi yaptı. Ama bebek benim göğsüme kapanıp ağlamaya başladı. Babasının görüntüsü, tunç silahların ışıltısı, tolgasındaki yelenin dalgalanışı onu korkutmuş ve ağlatmıştı. Hektor ve Andromakhe'nin birbirlerine bakıp gülümsediklerini anımsıyorum. Sonra Hektor tolgasını çıkartıp yere koydu. Bebek o zaman babasının kucağına gitmeye razı oldu ve o oğlunu kollarının arasına alıp sıkı sıkı sarıldı. Onu havaya kaldırdı. "Zeus ve göklerin öteki tanrıları, bu bebek de benim gibi yiğit olsun, Troyalıların en güçlüsü, Troya'nın efendisi sayılsın. İnsanlar onun savaştan döndüğünü görün babasından bile güçlü desinler. Kanlı silahlarla ve garnimetlerle dönerken savaştan, annesin orada olup neşelenmesini diliyorum." Ve bu sözleri söylerken oğlunu Andromakhe'nin kucağına verdi. Annenin, bebeğini kucağına bastırarak hem gülümsediğini, hem ağladığını anımsıyorum; ona bakan Hektor'un yüreği merhamet doldu ve karısını okşayarak şöyle dedi: "Yüreğini daraltma. Kaderde yoksa beni kimse öldüremeyecektir; alın yazım böyleyse unutmama ki hiç kimse yazgısından kaçamamıştır. İster yürekli, ister ödle; bundan kaçabilen yoktur.

Hiç kimse. Şimdi eve dön ve kölelerinle tezgâhın başına oturup dokumaya başla. Bırak savaşı erkekler düşünsün. Troyalı erkekler ve hepsinden çok ben düşüneceğiz savaşı." Sonra eğildi, yerden tolgasını, yelesi dalgalanan tolgasını aldı. Biz evimize döndük. Ağlayarak yürürken Andromakhe dönüp dönüp geriye bakıyordu. Köle kızlar onun geldiğini görünce hepsini bir hüznün sardı. Hepsi ağlamaya başladılar. Hektor'a, onun evinin içinde ve daha o hayattayken ağlıyorlardı. Çünkü içten içe hiçbiri onun savaştan sağ dönebileceğine inanmıyordu.

Nestor

Hektor'un koşarak Batı Kapıları'ndan çıktığını gördük. Savaşmak için geri geldiğini düşündük ama aslında yaptığı pek acayip bir şeydi. Kargısını alçakta tutuyor, askerlerinin ilk sırası boyunca koşuyor ve onlara durmalarını söylüyordu. İşte o zaman Agamemnon biz Akhalar'a silahlarımızı indirmemizi söyledi. İki ordu ansızın sessizliğe bürünerek, adeta kımıltısız karşı karşıya duruverdiler: Esintinin ilk çıktığı anda, yavaş yavaş çırpınmaya başlayan denizi andırıyorlardı. Bu denizin ortasına dikilen Hektor yüksek sesle konuşmaya başladı:

"Beni dinleyin Troyalılar ve siz Akhalar; size yüreğimden geçenleri söyleyeceğim. Tanrılar vaatleriyle bizi kandırıyorlar ama sonra bizi sıkıntı ve felakete uğratmaktan başka şey yapmıyorlar. Troya düşene ya da kazanana kadar da böyle sürecek. Ben size şunu söylüyorum: Benimle düello yapmaya cesaret eden bir Akha kralı varsa ona meydan okuyacağım: Bugün yazgıma karşı çıkmaya karar verdim." Ordular sessizlik içinde dinlediler. Biz Akha kralları birbirimize bakarak: Bu meydan okuyuşa yanıt vermeye cesaret edemediğimiz belliydi ama reddetmeye de utanıyorduk. En sonunda öfke gözünü bürüyen Menelaos'un sesi duyuldu:

"Ne oluyor Akhalar, kadınlardan ödlektiniz. İçi-

mizden hiç kimse düelloyu kabul etmezse nasıl bir utanca gömüleceğimizi düşünemiyor musunuz? Siz şandan, cesareten yoksun erkekler; oturun miskin miskin, ben sizler adına savaşıcağım ve tanınlar zaferi kime layık görecekler belli olacak.” Böyle söyleyerek silahlarını aldı ve öne yürüdü. Biliyorduk ki hiç şansı olamazdı çünkü Hektor ona göre çok daha güçlüydü. Bu nedenle onu durdurduk. Erkek kardeşi Agamemnon elinden tuttu, alçak sesle ve tatlılıkla konuştu: “Menelaos, böyle bir çılgınlık yapma. Senden daha güçlü olan bir erkeğe kafa tutma. Akhilleus bile Hektor’la dövüşmekten kaçınırken sen buna nasıl cesaret edersin?” Menelaos, içten içe Agamemnon’un haklı olduğunu biliyordu. Onu dinledi ve sözlerine boyun eğdi, seyislerin sırtından silahlarını alınalarna izin verdi. İşte o zaman ben ötekilere baktım ve şöyle dedim: “Eyvahlar olsun, ne büyük bir yas geliyor Akha topraklarına. Hepimizin Hektor karşısında titrediğini bilse, babalarımız ne çok gözyaşı dökerlerdi. Keşke daha genç ve güçlü olsaydım; hiç korkmazdım ve Hektor benimle dövüşmek zorunda kalırdı. Sizler korkuyorsunuz, oysa ben bu duyguyu hiç bilmedim.” Bunun üzerine dokuzu birden öne çıktılar: ilk önce Agamemnon, sonra Diomedes, iki Aias, İdomeneus, Meriones, Eurypylos, Thoas, en son olarak da Odysseus. Şimdi hepsi dövüşmeye can atıyordu. Ben, “Buna karar verecek olan yazgıdır,” dedim. Ve Agamemnon’un tolgasının içine üzerinde her birinin simgesi olan dokuz seramik parçası bırakmalarını izledim. Tolgayı salladım, sonra içinden bir seramik parçası çektim. Simgeye baktım. Sonra içimizde Hektor’a karşı şansı olabilecek tek kişi olan Telamonoğlu Aias’a doğru yürüdüm ve kurayı ona verdim. O bakar bakmaz anladı. Seramik parçasını yere atarak şöyle dedi: “Dostlar, yazgı beni seçti, kalbim buna seviniyor çünkü şanlı Hektor’u ezeceğim. Silahlarımı verin ve benim için dua edin.”

Gözleri kamaştıran tunç zırhına büründü. Hazır olunca, büyük adımlarla, elindeki kargıyı başının üzerinde sallayarak, yüzünde korkunç bir ifadeyle Hektor'a doğru yürüdü. Onu gören Troyalılar hep birlikte titrediler ve ben Hektor'un da kalbinin göğsünün içinde delirdiğini bildim. Ama artık kaçamazdı; ortaya bir iddia atmıştı ve geri çekilemezdi. "Hektor!" diye haykırdı Aias. "Şimdi korkunç Akhilleus'un dışında Akhalar arasında ne yiğitler varmış göreceksin. O aslan yürekli kahraman şimdi çadırında olabilir; ama bizler de sana karşı nasıl dövüşebilirmişiz, şimdi anlayacaksın!"

"Kes sesini," dedi Hektor, "sen dövüşmene bak." Kargısını kaldırdı ve fırlattı. Tunç uç Aias'ın kalkanının tunç katmanını geçti, yedi kat derisini aştı ve son katmanda durdu. Bunun üzerine Aias fırlattı kargısını. Onun silahı da Hektor'un kalkanını deldi, Hektor'un canı yana eğilmesiyle kurtuldu. Kargının tunç ucu tunüğünü paraladı ama Aias'ın hasmını yaralamadı. Bunun üzerine ikisi de kalkanlarından çıkardıkları kargılarla vahşi aslanlar gibi birbirlerinin üzerine atıldılar. Aias kendini kocaman kalkanının altında korumaya çalışıyor, Hektor onu dövüyor ama canını yakamıyordu. Yorulduğu zaman Aias ortaya çıktı ve kargısının ucuyla boydan boya Hektor'un boynunu çizdi. Yaradan kan fışkırdığını gördük. Başkası olsa dururdu. Ama Hektor böyle yapmadı: Eğilip yerden iri, keskin, kara bir taş alıp Aias'a fırlattı. Kalkanın tunç sesinin yankılandığı işitildi ama Aias bu darbeye direndi ve o da yerden daha koca bir taş alıp döndürerek karşıya attı. Hektor'un kalkanı havaya fırladı, gerisingeri yere düştü ama hemen toparlanıp kalktı ve ikisi de birbirlerine kılıç çekip haykırarak saldırdılar. Ve güneş battı.

Biri Akhalı, öteki Troyalı iki haberci öne çıkıp orduları birbirlerinden ayırdılar çünkü savaşta bile olsa geceye saygı göstermek gerekirdi. Aias durmak istemiyordu.

"Meydan okuyan Hektor olduğuna göre biteceğine de o karar vermeli," dedi. Hektor da karar verdi: "Savaşa bu günlük ara verelim," dedi. "Güçlünün Aias, kargın bütün Akhalar'ın en güçlü kargısı. Bu akşam çadırına sağ salim döndüğün için arkadaşlarını mutlu edeceksin. Ben de Priamos'un büyük kentine sağ salim dönerek Troyalı kadınları ve erkekleri sevindireceğim. Şimdi değerli arınanlarımızı değiş tokuş edelim ki arkamızdan şöyle desinler: Düelloda vahşice dövüştüler ama uyum ve barış içinde ayrıldılar." Böyle konuştu. Ve Aias'a kını ve keme-i olan gümüş kakmalı bir kılıç verdi. Aias da ona erguvan renkli harika bir kuşak sundu.

O akşam Aias'ı kutladığımız şölende herkesin dilediğince yemesine ve içmesine izin verdim; sonra hepsinin yorgun düştüğünü görünce krallardan beni dinlemelerini istedim. En yaşlıları ben olduğum için bilgeliğime saygı gösterirlerdi. Troyalılardan bir günlük ateşkes istememiz gerektiğini, her iki tarafın da savaş alanından ölülerini toplaması gerektiğini anımsattım. Bugünden yararlanarak Troyalıların saldırısından korumak için gemilerin çevresine yüksek bir duvar örebileceğimizi, duvarın çevresine de geniş bir hendek kazabileceğimizi söyledim.

"Bir duvar mı? Duvara ne gerek var, bizim kalkanlarımız var," dedi Diomedes. "Ben duvarları yıkar geçerim, onları inşa etmem," dedi. Bu düşünce kimsenin hoşuna gitmemiştir. Hatta birisi çıkıp, "Düşünsenize Akhilleus o olmayınca korkudan duvarların içine saklandığımızı duyarsa ne çok övünür," bile dedi. Hepsi gülüşüyordu. Ama gerçek şu ki hepsi de pek gençti ve gençlerin savaş hakkında eski bir düşünceleri vardır. Onur, güzellik, kahramanlık. Aynen Hektor ve Aias arasındaki düello gibi: İki kral önce vahşice birbirlerini öldürmeye uğraşmışlar, sonra birbirlerine armağanlar vermişlerdi. Ben böyle şeylere inanamayacak kadar yaşlandım. O savaşı çok büyük, içi asker dolu tahta

bir at sayesinde kazandık. Savaşı yüz yüze dövüşerek değil, dürüst ve yiğitçe değil aldatmacayla kazandık. Bu yaptığımız gençlerin hiçbir zaman hoşuna gümeydi. Ama ben yaşıyordım. Odysseus yaşıyordu. Bizler çarpıştığımız bu savaşın da yaşlı olduğunu, günün birinde savaşacak yeni bir yöntem bulan tarafın kazanacağını biliyorduk.

O akşam hiçbir karar almadan uykuya gittik, uyandığınızda Troyalılardan gelen bir elçiye kabul ettük. İdaios geldi ve Paris ile Menelaos arasındaki düellodan sonra kutsal anlaşmayı bozarak savaşı başlatan taraf Troyalılar olduğu için, Paris'in Argoslu Helene'yle birlikte getirdiği bütün zenginlikleri geri vermeye hazır olduklarını söyledi. Kadını vermezlerdi ama yanında getirdiği zenginlikleri verebilirlerdi. Bunun yanına ihanetin bedeli olarak başka şahane arınanlar da ekleyeceklerdi. Tanrıların onların namussuzluğunu affetmeyeceğinden korkuyorlardı, anlıyor musunuz? Diomedes ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Bize Helene'yi iade etseler bile durmamalıyız arkadaşlar. Bir aptal bile Troya'nın sonunun yakın olduğunu anlayabilir." Hepimiz onu alkışladık çünkü o anda haklı olduğunu düşünüyorduk. Böylece Agamemnon, İdaios'a bu öneriyi reddettiğimizi söyledi. Sonra da her iki taraf ölülerini toplayabilsin diye bir günlük ateşte karar kılındı. Ölülerinizi toplayıp töreye uygun olarak yakacaktık; öyle de yaptık.

Acayip bir savaş günüydü. Tarlaları aydınlatan güneşin altındaki ovada Akhıalar ve Troyalılar dolaşıyor; ölülerini arıyorlardı. Perişan olmuş bedenlere eğiliyorlar, yüzleri tanıyabilmek için onları suyla yıkıyorlar, sonra da ağlayarak arabalara yüklüyorlardı. Sessizlik içinde yanan yürekleriyle cesetleri yanan ateşlerin üzerine yığıyorlar ve bir gün öncesine kadar yan yana dövüştükleri dostlarının yüksek alevler içinde yok oluşlarını gözlüyorlardı.

Güneş batmaya başlayınca, bir grup Akha'yı cenaze

ateşinin çevresine topladım, onlara yüksek bir duvar ördürdüm. Yüksek kuleli, geniş kapılı duvarlar güvenlik sağlayarak savaşçılarımızın giriş ve çıkışını denetleyecekti. Bu duvarları gemilerin çevresine yaptırdım. Önüne de Troyalı arabaları uzak tutmak için bir hendek kazdırdım. Her şey bittiği zaman çadırlarımıza döndük ve uykunun arnağanlarını paylaştık. Gece boyunca Zeus gökleri gümbürdetti; bu öyle dehşet verici bir sestti ki hepimizi korkuya boğdu.

Ertesi günün sabahında kamımızı aceleyle doyurduk ve silahlarımızı kuşandık. Troyalılar kentlerinden çıktılar ve müthiş bir uğultu içinde karşımıza dizildiler. Ovanın ortasında iki ordu gene karşı karşıya geldi; tunç kalkanlar, kargılar, zırhlar şangırdıyor, ölenler haykırıyor, öldürenler sevinç narası atıyor, toprak kanla kirleniyordu. Şafaktan gün yükselene dek bir o taraf, bir bu taraf üstün geldi ama güneş gökyüzünün tam ortasına yerleştiğinde cengin kaderi Troyalılardan yana gülmeye başladı. Çevremdeki herkesin önce gerilediğini, sonra kaçtığını gördüm. Ben de herkes gibi arabayı çevirmeyi düşündüm ama Paris'in fırlattığı ok atlarımdan birinin alnına girdi. Hayvan acıyla kişnedi, sonra öteki iki atı da devirerek yere düştü. Kılıcım ile dizginleri kestim, tam öteki atlara seslenecektim ki Hektor'un kalabalığın ortasında arabasıyla bana doğru gelmekte olduğunu gördüm. Ölmüştüm. Odysseus'u gördüm, benden pek uzakta değildi ve o da kaçıyor. İşte o zaman bağırmaya başladım: "Odysseus, nereye kaçıyor-sun, sırtına bir kargı yemek mi istiyorsun? Ödleğ adam, gel bana yardım et!" Ama sabırlı, şanlı Odysseus beni duymak istemedi ve gemilere doğru koşmayı sürdürdü. Gelip beni kurtaran Diomedes oldu. Hızla arabasıyla yetişerek beni yanına çekti. Dizginleri elime aldım ve atları Hektor'a doğru sürdüm. Ona yeterince yakınlaştığımızda Diomedes bütün gücüyle kargısını fırlattı. Kargının

boşa gittiğini görünce yazgının bizden yana olmadığını, kaçmanın iyi olacağını anladım. "Ben mi kaçacağım?" dedi Diomedes. "Sonra Hektor'un övüne övüne Diomedes'in kendisinden korkup kaçtığını anlatacağını bal gibi bilir-ken mi?" *Söylediğim gibi, gençler şanı severler, bu nedenle de savaşları kaybederler.* "Diomedes bunu söylese bile kimse ona inanmaz çünkü insanlar kaybedene değil, ka-zanana inanırlar," dedim ve atları kaçmak üzere çevirdim. Uğultunun içinden Hektor'un bize söverek naralar attığını işitebiliyorduk.

Hendeğe kadar çekildik ve orada durduk. Hektor or-dusuyla üzerimize geliyordu, çevremiz savaşçı, at ve araba doluydu. Agamemnon da Akhalar'ı coşturmak için haykı-nyordu; bütün yiğitler yan yana dövüşüyorlardı. Okçu Teukros'un Aias'ın kalkanının arkasına gizlendiğini, Aias kalkanını indirince nişan aldığını ve Troyalıların ortasına okunu fırlattığını anımsıyorum. Tek bir hedefi bile şaşır-mıyordu. Onun oklarını yiyen Troyalılar birbiri ardına toprağa düşüyorlardı. Hepimiz Hektor'a nişan alması için coşturuyorduk onu ama, "O vahşi köpeği vuramıyorum!" diyordu. İki kez denemiş, ikisinde de başaramamıştı. Üçüncü kez deneyemeden Hektor yetişti, sırtına bir taş indirince Teukros kendisi bir yana, oku öbür yana yuvar-landı. Aias onu kalkanıyla korudu, iki adam kucaklayıp Hektor'un öfkesinden uzakta bir yere taşıdılar.

Savaşlıyorduk ama artık onları durduramıyorduk. Bi-zi önce hendeğe, sonra da ördüğümüz duvara sıkıştırdı-lar; Hektor bağırmayı sürdürüyordu: "Bizi bir duvarla durduracaklarını sanıyorlar ama arabalarımız o duvarla-rın üzerinden uçacak ve onların gemilerini ateşe verme-den durmayacak!" Bizi artık hiçbir şey kurtaramaz der-ken imdadınıza güneş yetişti. Okeanos'a gömülmesiyle gecenin karanlığı bereketli toprakları örttü. Troyalılar öf-keli bakışlarla güneşin batışını seyrettiler. Bizim gözleri-

miz günbatımını sevinçle karşıladı. Savaş bile geceye boyun eğiyordu.

Bizler geriledik, duvarın arkasına geçip gemilerin önündeki çadırlarınıza girdik. Hektor ise, dokuz yıl süren savaşta ilk kez ordusunu kent surlarının içine almadı. Herkesin surların önünde gecelemesini buyurdu. Kentten öküzler, yağlı koyunlar, tatlı şaraplar, ekmek ve yüksek ateşler yakmak için odunlar getirtti. Rüzgâr bize kurbanların kokusunu taşıyordu. *Ve uzaklardan bir kenti kuşatmak üzere gelen bizler, kuşatılmış bir kente döndük.* Bütün bir gece boyunca Troyalıların binlerce ateşi gururla yandı. Açık gece göğünde dağları ve vadileri aydınlatan, çobanların yüreklerini memnuniyetle ısıtan ay ve yıldızlar gibi parlıyordu Troyalıların ateşi. Alevlerin parlaklığında gecenin içinde hareket eden ve güzel tahının üzerindeki şafak tanrıçası Aurora'yı bekleyen Troyalıların gölgelerini görüyorduk.

Akhilleus

Beş kişi geldiler. Odysseus hepsinin önünden yürüyordu. Arkadan büyük savaşçı Aias ve Zeus'un sevdiği Phoiniks. İki de ulak vardı: Eurybates ile Odios. Ben çadırımda oturmuş çalgını çalıyordum. Ganimetlerin içinden seçtiğim, köprüsü gümüşten, güzel işlenmiş bir çalgıydı bu, onu yüreğimi avutması için çalıyordum, yiğitlik türküleri söylüyordum. Patroklos yanımda oturmuş, sessizce beni dinliyordu. Derken onlar çıkageldiler. İyi adam seçmişlerdi: Bütün Akhaoğulları arasından en sevdiğim insanlardı bunlar. "Dostlarım," diyerek buyur ettim onları, erguvan renkli kilimlerin örtülü olduğu sedirlere konuk ettim. Patroklos'a gidip şarap getirmesini söyledim ve o bize şarap, ekmek ve et sundu. Böylece çadırımda hep birlikte şölen yaptık. Sonuna vardığımızda tam karşımda oturan Odysseus şarap kadehini kaldırarak şöyle dedi: "Sağlığına içiyorum Akhilleus, ey tanrısal kral. Şölenin pek bereketli ama ne yazık ki buraya geliş nedenimiz senin şarabın ve yiyeceklerin değil. Büyük bir felaketle karşı karşıyayız ve çok korkuyoruz. Silahlarını yeniden eline almazsan gemileri kurtarmamız zor olacak. Taşkın Troyalılar ve yandaşları, kendimizi savunmak için yaptığımız surların dibinde bizi bekliyorlar. Binlerce ateş yakıyor ve kara gemilerimize binene dek bize saldırmayı sür-

düreceklerini söylüyorlar. Gözünü öfke bürümüş Hektor dehşet saçıyor; ne insanlardan ne tanrılardan korkuyor, gerçekten hayvani bir öfkesi var. Gemilerimizi tutuşturmak ve Akhalar'ı duman içinde yok etmek için tek beklediği, güneşin yeniden doğmasıdır. Akhilleus, bunu yapacaktır. Bunu yüreğimin ta derinlerinden biliyorum; o bunu yapacak ve bizleri evlerimizden uzakta, Troya'da öldürecektir. Ama sen istersen bu çaresiz felaket tüm Akhalar'ın ve elbette senin üzerine çöreklenmeden hepimizi kurtaracak zaman hâlâ var. Arkadaşım, baban Peleus senin Agamemnon'un yanında yola çıktığını gördüğünde ne demişti anımsıyor musun? 'Tanrılar sana güç vereceklerdir,' demişti, 'sen göğsünde atan o gururlu yüreği gemlemeyi bil. Asıl uysal olmak gücün belirtisidir. Kendini kavgalardan ve tartışmalardan uzak tut, işte o zaman genç yaşlı bütün Akhalar sana saygı duyacaklardır.' Böyle demişti ama sen bunları unuttun.

Şimdi bana kulak ver. Agamemnon'un öfkeni dindirmen karşılığında sana vereceği değerli armağanları, öfkeni gemlersen saçacağı zengin armağanları, öfkeni unuttursan önüne sereceği şahane armağanları sana bir bir sayayım. Ateş yüzü görmemiş yedi uçayak, on külçe altın, yirmi pırıl pırıl leğen, on iki hızlı, yarış kazanmış sağlam ayaklı at. Agamemnon, elleri her işe yatkın yedi Lesboslu kadın verecek sana; sen onun adına sağlam kent Lesbos'u alırken, onları kendine ayırmıştı. Onlar oranın en güzel kadınlarıdır ve şimdi istersen senin olacaklar. Ve ayrıca sana geçmiş günlerde elinden aldığı Briseis'i de iade edecek: Üstelik sana onunla aynı yatağı paylaşmadığına, onu erkeklerin kadınları sevdiği gibi sevmediğine ant içecek. Bütün bunlara, hemen burada sahip olacaksın. Ve yazgı bizim Priamos'un büyük kentini ele geçirmemize izin verirse, ganimet bölüşülürken en önden gidip gemini istediğin kadar altın ve tunçla, Argoslu He-

lene'den sonra Troyalı en güzel yirmi kadınla doldurabilirsin. Önünde sonunda bereketli Argos'a dönebilirsek, Agamemnon seni üç kızından birine eş olarak alacaktır. Üç güzel kız şimdi sarayda seni bekliyorlar: Hangisini istersen seç ve başlık vermeden al götür Peleus'un evine. Agamemnon, hiçbir babanın kızına vermediği kadar çeyiz verecek: En zengin yedi kentini, yani Kardamyle'yi, Enope'yi, Hire'yi, kutsal Pherai'yi, yeşil çayırılı Antheia'yı, güzel Aipeia'yı, bağları bereketli Pedasos'u sana sunacak. Bunların hepsi deniz kenarında, hepsi öküz ve kuzudan yana zengin insanların yaşadığı, halklarının seni bir tanrı gibi yüceltecekleri, bol bol vergi ödeyecekleri kentlerdir. İşte öfkeni dizginlersen bütün bu saydıklarım senin olacak. Bunu beceremezsen, Agamemnon'a karşı müthiş bir nefret duyuyorsan, onun arnağanları sana katlanılmaz geliyorsa, o zaman hiç olmazsa bugün acı çeken ama yarın seni bir tanrı gibi kutsayacak olan bizlere merhamet et. Bu, Hektor'a meydan okuyup onu öldürmek için doğru zamandır çünkü şimdi inanılmaz bir öfkeye yenik düşmüş ve en güçlü insan olduğu zanına kapılmış olduğu andır; senden asla kaçmayacaktır. Bu harikulade bir şans olmaz mı Akhilleus?"

Pek akıllı, tanrısal Odysseus, Laertesoglu; en iyisi seninle açık konuşayım, ne düşündüğümü, ne olacağını sana anlatayım: Böylece boşuna çene çalmamış oluruz. Yeryüzünde tek bir Akha yoktur ki beni öfkemden vazgeçmeye ikna edebilsin. Bunu ne Agamemnon yapabilir ne de siz becerebilirsiniz. Daima, dur durak bilmeden, her düşmana karşı savaşan birinin değeri bilinmiyor. Ödleklik eden de, canla başla dövüşen de aynı yazgıyı, aynı onuru paylaşıyor; hiçbir şey yapmayan da, gözünü budaktan sakınmayan da can veriyor. Bunca ıstıraptan sonra, her anımı savaşın tam ortasında tehlikeye attıktan sonra elimde bir şey kalmıyor. Bin bir zahmetle elde etti-

gi yiyeceği yavrularına götüren kuş gibi pek çok uykusuz gece geçirdim, pek çok gün kanlı topraklar üzerinde dvştm. Gemilerimle on iki kente ulaştım, hepsini yerle bir ettim. Bereketli Troya topraklarında on bir kenti yak-tım, yıktım. Şahane hazineler taşıdım, hepsini Atreusoğlu Agamemnon'a verdim; o kıyıda, gemisinde, çadırında güven içinde oturan o her şeyi kabul edendi. Pek çoğunu kendine saklar, bir bölümünü dağıttırdı. Krallara ve kahramanlara her zaman bir onur payı ayırırdı, şimdide benim dışımda hepsi bu payın tadını çıkartıyor. Benim payımı Agamemnon kendine layık gördü, sevdiğim kadını elimden aldı ve şimdide onunla yatıyor. Onun olsun, keyfini çıkarsın. İyi ama biz neden onun adına savaşmalız ki? Neden bir ordu kurdu, bizi buralara sürükledi? Güzel saçlı Helene için değil mi? Pekl. Sadece Atreusoğulları mı severler kadınlarını? Hayır, her soylu ve bilge erkek kadınını sever, ona zen gösterir; ben de bir savaş esiri olmasını hiç nemsemediğim kadınını çok seviyordum. Agamemnon, benim elimden onu aldı, onur payımı çaldı; artık ben onun ne tür bir insan olduğunu biliyorum ve beni bir kez daha kandıramaz. Beni ikna etmeye alışma Odysseus; sen gemileri ateşten nasıl kurtaracağına yor kafanı. Ben olmadan pek çok iş başardınız, duvarlar ykselttiniz, duvar boyunca hendek kazdınız, hendek boyunca kazıklar aktınız. Ama Hektor'u böyle durduramayacaksınız. Ben sizlerle birlikte savaşırken, kent surlarından uzaklaşmaya cesaret edemiyordu; Batı Kapısı'nın yanında dövüşüyordu... sırtını meşe ağacına dayamış, öyle cenk ediyordu. İşte oradan meydan okumuştu o gnbana, anımsıyor musun Odysseus? Ben ve o; ikimiz dvşecektik. Mucize eseri sağ kurtuldu elimden. Ama şimdide... artık onunla dövüşmeyi çekmiyor canım. Yarın eğer istersen, eğer nemsersen denize doğru bak. Şafak vakti gemilerimin Hellespontos sularında uzaklařtđnı,

adamlarımın küreklere asıldığını göreceksin. Yerleri sarısan tanrı bize iyi bir yolculuk yaptırırsa, üç gün sonra bereketli Phthie'ye varırım. Sahip olduğum her şeyi buraya gelmek için, Troya surları önünde savaşılmaya gelmek için terk etmiştim. Şimdi oraya döneceğim ve yanımda altın, eflatun renkli tunç, parlak demir, güzel kadınlar ve kazandığım her şeyi götüreceğim. Briseis dışındaki her şeyi; çünkü Agamemnon benim elimden kadınımlı aldı.

Agamemnon'a gidin ve ona neler söylediğimi aktarın, bunu yüksek sesle ve herkesin önünde yapın ki bütün Akhalar onun nasıl bir adam olduğunu anlasınlar da kendileri de tuzağa düşmesinler. Ne kadar yüz­süz olursa olsun artık gözlerimin içine bakmaya cesaret edemeyecektir. Ben de ne cenk ne de öğüt için onun yardımına koşacağım. Göreceğini gördüm, şeytan görsün onun yüzünü. O aklını kaçırdıysa benim elimden bir şey gelmez. Onunla ilgili hiçbir şey umurumda değil, arnağanlarını da küçümsüyorum. Bana malının mülkünün on-yirmi katını verse, kum taneleri kadar çok arnağan vaat etse bile yüreğimi yumuşatamaz. Önce bende açtığı korkunç yarının bedelini ödemeli. Onun kızlarından biriyle evlenmem; güzellikte Aphrodite'yi geçse, Athene kadar zengin olsa da yapmam bunu; o başkasına versin kızlarını; benden daha güçlü, kendine yaraşır birini bulsun... Benim istediğim evime dönmek, huzur içinde bana ait olanın keyfini sürmek, babamın benim için seçeceği kadınımla birlikte olmaktır. Troya surları arkasında gizlenen hazine ne denli zengin olursa olsun, bir hayatla boy ölçüşemez. Öküzler, yağlı koyunlar çalınabilir, altınlarla atlara, değerli üçayaklara konulabilir ama hayat çalınamaz da satın alınamaz da. Hayat bir kez boğazından uçup gitti mi, bir daha geri gelmez. Bir gün annem yazgımın ne olacağını söylemişti: Burada, Troya surları önünde kalmayı sürdür-

sem bir daha dönemeyeceğim ama şanımla sonsuza dek sürecek; oysa evime dönersem şanımla olmayacak ama ağır adımlarla yaklaşan ölüm beni bulana dek uzun bir ömür sürecek. Bunu şimdi size de söylüyorum: Evinize dönün. Bizler Troya'nın sonunu asla göremeyeceğiz.

Dönün çadırlarınıza ve Akha krallarına bu mesajımı götürün. Ordularını ve gemilerini kurtarmak için başka bir yol bulmalarını söyleyin, benden medet ummasınlar. Benim öfkemin dinmediğini de bildirin onlara.

İşte böyle konuştum. Ve hepsi sarsıldılar, her şeyi reddetmeme şaşırdılar ve sessizlik içinde öylece kalakaldılar.

Söylediğim gibi aralarında Phoiniks, yaşlı Phoiniks de vardı. Onun benimle Troya'ya gelmesini buyuran babamdı. Ben çocuktum, savaş nedir bilmezdim, toplantı nedir anlamazdım... Babam Phoiniks'i bir kenara çekti ve ona yanımda olmasını, bana her şeyi öğretmesini öğütledi. O da söz dinledi. Benim için ikinci bir baba gibiydi. Şimdi onu karşı tarafta, Odysseus ve Aias'ın yanında görmek benim için çok anlamsızdı. Bu nedenle ötekilerle Agamemnon'un yanına dönmeden önce ona, "Benimle kal Phoiniks," dedim, "bu gece benim çadırımda uyu." Ona ertesi gün benimle yola çıkabileceğini de söyledim. Buna zorunlu olmadığını ama isterse benimle denizlere açılabilceğini, topraklarınıza dönebileceğini anlattım.

"Şanlı Akhilleus," diye yanıtladı beni. "Gerçekten dönmeyi düşünüyorsan oğlum, ben nasıl olur da burada kalırım yalnız başıma? Yıllar boyunca seni bütün kalbimle sevdim. Seni sen yapan bütün nitelikleri öğrettim. Anımsıyor musun? Şenliklere kimseyle gitmek istemezdim, evde seni dizlerime oturtmazsam yemek bile yemezdim, etini kesip şarabını doldurup seni doyurmak benim

isimdi. Çocuktuñ. Şımarıktıñ. Kaç kez şarabı tükürüp gömleğimi lekeledin! Ama bütün zahmetleri senin hatırına mutlulukla yaşadım çünkü sen benim asla sahip olmayacağım evlatıñ. Bugün de beni felaketlerden kurtaracak biri varsa, o sensin. Haydi, taş yürekli olmak yakışmaz sana; yen şu inadını kibirli oğlum. Senden bin kat daha güçlü ve yüce olan tanrıların bile kimi zaman yumuşadığı görülmüştür. İnsanların yakarışları onları merhametli kılar; hatalarını affettirmek isteyen insanlar yalvarırlar, kurbanlar, adaklar sunarlar. Dualar Zeus'un kızlarıdır; topaldırlar, yüzleri buruşuktur, gözleri şaşındır ama çare bulmak için hatalarınızın izlerinden koşup dururlar. Onlar Zeus'un kızlarıdır, saygı göstermek gerekir. Yüz vermezsen babalarına geri döner ve hatanın seni izlemesini isterler. Agamemnon, öfkeni dindirmen için yalvarıyor, bu yakarıya boyun eğ. Şeytanına tutsak olma. Gemi-lerimizi kurtarmaya gel: Alev alev yanarlarken onları kurtarmak ne işe yarayacak ki?"

Phoiniks.

İyi yürekli, yaşlı Phoiniks.

Seni seven benim, senden nefret etmemi istemiyorsan Agamemnon'u sevme. Onu savunmak için sızlanma. Benim sevdiklerimi sev ve benimle birlikte kral ol, benim onurumu paylaş. Bırak ötekiler Akhalar'ın yanına gidip benim mesajımı iletсинler. Sen burada kalıp uyu; yarın sabah gemilerimizle dönüp dönmeme konusunda kararınızı veriniz.

İşte o noktada Aias Odysseus'a döndü ve şöyle dedi: "Gidelim buradan, bu biçimde bir şey elde edemeyeceğiz. Akhilleus'un yüreği kibirli ve vahşi, ona sunduğumuz dostluğa kulak vermekten âciz. Akhalar bizden yanıt bekliyorlar. Saçma ve zalim de olsa bu yanıt onlara iletelim."

İşte bu iyi bir düşünce Aias. Dönün Agamemnon'un

yanına ve Hektor'un sizin değil benim gemilerime geldiği gün savaşa geri döneceğimi bildirin. Burada, çadırının önünde onu durduracağım ama daha önce değil.

Gitüler. O gece Akha krallarının bir ateş çevresinde toplanıp şaşkınlıkla bu yanıtımı tartıştıklarını biliyordum. Her birinin tek tek çadırına döndüğünü, sessizce kızıl parmaklı Aurora'yı beklediğini ve rüyanın armağanlarını dilendiğini görür gibiydim.

Diomedes, Odysseus

Diomedes

Hepimiz yorgunluğa yenik düşmüş, gemilerimizin yanı başında uyuyorduk. Ama Agamemnon'u uyku tutmuyordu. Hâlâ düşünüyordu, düşündükçe yüreği göğsünün içinde titremeyi sürdürüyordu. Troya Ovası'na doğru bakıyor, Troyalıların yaktığı yüzlerce ateş çarpıyordu gözlerine: Öyle yakındaydılar ki askerlerin, kavalların, gaydaların sesi geliyordu.

Odysseus

Bunun üzerine yüreği sıkışan Agamemnon kalktı, giyindi, omuzlarına koyu renk, geniş, ayaklarına kadar uzanan bir aslan postu örttü; kargısını aldı ve Nestor'u aramaya çıktı. Belki onun bu tuzaktan kurtulmak için bir düşüncesi olabilirdi. İçlerinde en yaşlı, en bilge olan oydu. Belki kafa kafaya vererek Akhalar'ı kurtaracak bir plan yapabilirlerdi. Onu aramaya koyuldu. Gecenin karanlığında kardeşi Menelaos'a rastladı. Onun da gözüne uyku girmemişti. Korku içinde bütün Akhalar'ı sürüklemiş olduğu bu sıkıntıyı düşünerek dolanıyordu. Elinde kargısı, başında tolgası silahlı geziniyordu. O da omzuna benekli bir panter kürkü atmıştı. İki kardeş birbirlerine baktılar.

Diomedes

En sonunda Menelaos, "Neden uyanıksın ve üstüne üstlük silahlısın?" diye sordu. "Casusluk yapmak için Troyalıların kampına gönderecek birini mi arıyorsun? Böyle birini bulman kolay olmayacak."

Agamemnon, "Akhalar'ı kurtarmak için bir yol düşünüyorum," yanıtını verdi. "Bugün Hektor'un yaptıklarını yapan birini daha göimmedim. Bize yaptığı kötülüğü kolay kolay unutmayacağız. Adamlarımız böyle sıkıntı çekmeyi sürdürürlerse bize uzun zaman sadık kalmayacaklarından korkuyorum. Dinle bak, gemiler boyunca koş ve Aias ile Idomeneus'u bul. Geçtiğin yerlerdeki adamlara uyanık olmalarını söyle ama onlara iyi davran, büyüklük taslama. Ben Nestor'a gidiyorum, ona gözcü noktasına gelmesini ve askerlerle konuşmasını söyleyeceğim. Askerler ona güvenirler."

Odysseus

Menelaos koşarak uzaklaştı, Agamemnon da Nestor'un çadırına gitti. Onu yumuşak bir döşekte uzanır buldu. Yanı başında silahları, kalkanı, iki kargısı, parlak tolgası duruyordu. Savaşta adamlarını yönetirken taktığı renkli kuşağı da oracıktaaydı. Yaşlıydı ama yaşlılığa teslim olmuyordu. Hâlâ savaşıyordu. Nestor başını kaldırarak, "Kimsin sen, karanlığın içindeki?" diye sordu. "Yaklaşma, önce kim olduğunu söyle."

"Nestor, ben Agamemnon'um. Gece yarısı dolaşmaya çıktım çünkü uyku tutmadı, savaş düşüncesi, Akhalar'ın sıkıntıları beni rahat bırakmıyor. Bizler için korkuyorum Nestor, yüreğim göğsümden fırlayacak gibi, bacaklarım titriyor. Neden benimle gözcü noktasına gelmiyorsun, gidip bakalım adam gibi nöbet tutuyorlar mı?

Düşmanlarınız öyle yakındalar ki bu gece yeniden saldırabilirler.”

“Agamemnon, şanlı Atreusoğlu, erlerin başbuğu, neden korkuyorsun?” dedi yaşlı adam. “Her zaman Hektor kazanmayacaktır, hatta bize çektirdiğinin katbekat fazlasını kendisi çekecektir; bunu sana söyleyeyim: Akhilleus’un savaşa dönmesini beklemeliyiz. Gel gidelim, gözcü noktasına. Ötekileri de uyandıralım: Diomedes’i, Odysseus’u, Aias’ı...” Kalın yünden dokunmuş, ağır ve geniş erguvan renkli bir pelerine sarındı ve kargısını eline aldı. Birlikte ötekileri aramaya çıktılar. İlk önce bana geldiler. “Kim o karanlıktaki? Ne arıyorsunuz?” “Korkma, Odysseus. Ben Nestor, yanımda da Agamemnon var. Kalk ve bizimle gel, kurul toplayıp kaçmak ya da burada kalmak konusunda karar almalıyız.”

Diomedes

Beni silahlarım hâlâ üzerimde, adamların çevremde, bir öküz derisi üzerine uzanmışken buldular.

“Uyan Diomedes! Troyalılar gemilerimizden bir adım ötedeyken nasıl uyuyabilirsin?”

“Hey, Nestor, gerçekten felaket bir adamsın; sen hiç dinlenmez misin? Akhalar’ı tek tek uyandırmaya göndereceğin daha genç biri yok muydu? Gerçekten de yorulmak nedir bilmiyorsun!”

Sonunda hepimiz gözcü noktasında buluştuk. Orada da kimse uyumuyordu, herkesin silahı üzerindeydi. Gözlerini ovaya dikmiş, Troyalıların gelişini duymaya odaklanmışlardı. Nestor gururla baktı onlara: “Böyle gözlemeyi sürdürün evlatlarım, kimse uykuya yenik düşmesin, düşmanlarımızı kendimize güldürmeyelim.” Sonra hendeği atladı ve şehit düşmüş asker cesedi olmayan bir nokta bulup toprağa oturdu. Burası aşağı yukarı Hektor’un

gecenin inişini görerek dövüşmeyi durdurduğu noktaydı. Hepimiz peşinden gittik ve oturduk.

Odysseus

"Dostlarım," dedi Nestor, "içinizde Troyalıların kargâhına girecek ve ne düşündüklerini anlayacak bir gözü pek yok mudur? Acaba burada gemilerimizin altında mı savaşmayı sürdürecekler, yoksa kent surları içinde savunmaya mı geçecekler? Böyle bir şey yapmayı becerip sağ salım aramıza dönecek biri varsa göklere çıkacaktır ünü, bütün krallar seçkin arnağanlar verir ona. Bu başarısı sonsuza dek her şölende, her şenlikte anlatılır."

Diomedes

"Ben hem cesurum hem gözü pek," dedim. "Ben bunu başarabilirim. Bir arkadaş verin yanıma, gidip döne-yim. İki kişi olursak daha da korkusuz oluruz. Birimizin görmediğini öteki görür." Bunun üzerine herkes gönüllü oldu, her kral benimle gelmek istediğini söyledi. Agamemnon bana baktı ve kimin geleceğini benim seçmem gerektiğini hatırlattı. Kimsenin alınmaya hakkı olmadığını, serbestçe seçim yapabileceğimi, soyluluk derecesinin seçimi etkilememesini ekledi. Onun aklında Mene-laos vardı, anlıyor musunuz? Onun kardeşini seçmemden korkuyordu. Ama ben şöyle dedim: "Odysseus'u istiyorum. Çünkü o cestır ve kurnazdır. Benimle gelen o olursa ateşlerin, alevlerin içinden geçer gideriz."

Odysseus

Ötekilerin önünde beni övmeye başladı ama onu susturdum. Elimizi çabuk tutmalı ve gitmeliydik: Yıldız-

lar çok yol kat etmiş, şafak yakındı. Elimizde kalan, gecenin arta kaldı.

Korkunç silahlarımızı kuşandık. Thrasymedes, Diomedes'e iki ağızlı kılıcını ve kalkanını verdi. Meriones bana yayını, okluğunu ve kılıcını emanet etti. Her ikimiz de deri tolga taktık, tunç olursa alev ışığında parlar diye korktuk. Giderken bir balıkçı kuşunun sesini işittik. Bunun ilahî bir işaret olduğunu düşündüm; demek ki şahane tanrıça Athene gene benimleydi. "Beni gemilere sağ salim döndür tanrıçam, Troyalıların hiç unutamayacaklarını bu işi başarmanıza yardım et." Karanlık gecenin içinde bir çift aslan gibi koşuyorduk; ceset, silah yığınları, kan gölleri arasında ilerliyorduk.

Diomedes

Odysseus ansızın bana, "Diomedes, Diomedes, şu sesi duyuyor musun? Troya kampından gelen ve bizim gemilere doğru koşan biri var... Sessiz ol, bırakalım yaklaşsın, yanımıza gelince üzerine atlayalım, tamam mı?" dedi.

"Tamam," dedim.

"Kaçmaya çalışırsa, arkasından yolunu keselim ki geri dönemesin. Onu evinden uzakta tutalım. Haydi."

Odysseus

Yoldan ayrıldık ve ceset dolu karargâhın içine girdik. Koşan adamı hemen önümüzde gördük. Peşinden gittik. Bizi işitti, durdu; belki bizim de ona yardım için gönderilen bir Troyalı olduğumuzu sanıyordu. Bir karga atımlık mesafeye varınca kim olduğumuzu anladı ve kaçmaya başladı. Biz de peşinden gittik.

Diomedes

İki av köpeği gibiydik. Avın peşini bırakmadan, ormanın derinliklerinde kaçan bir tavşanı ya da geyiği kovalar gibiydik. Sorun şu ki o surlara, tam bizim nöbetçilerin beklediği yere varmak üzereydi. Eh, bunu önlemeliydik, değil mi? Bunca koştuktan sonra avımı kapatacaktım. Bunun için koşmaya ara vermeden başladım bağırmaya: "Dur, yoksa vururum seni; alırım ânında canını!" Kargımı yukarı kaldırdım. Onu vurmak niyetinde değildim, sadece durdurmak istiyordum. Kargı sağ omzunun yanından geçince durdu. Bu numara her zaman işe yarar.

Odysseus

Kekeliyor, dişleri korkudan birbirine çarpıyordu. "Beni öldürmeyin, babam istediğiniz kurtarmalığı öder. Altından, tunçtan, işlenmiş demirden yana pek zengindir o." Hem yalvarıyor hem ağlıyordu. Adı Dolon idi, Eurnedes'in oğluydu.

Diomedes

Bana kalsaydı onu öldürürdüm ama dediğim gibi Odysseus'un kafası çalışırdı. Onun için sesimi kesip durdum ve onu sorgulamayı Odysseus'a bıraktım. "Ölümü düşünmeyi bırak da kampından uzaklarda ne yapıyordun, onu söyle. Cesetlerden silah mı toplayacaktın, yoksa Hektor'un sırlarınızı çalmak için gemilerimize yolladığı bir casus musun?" Delikanlının ağlaması kesilmiyordu. "Bu Hektor'un suçu. Beni o kandırdı. Bana armağan olarak Akhilleus'un atlarını ve arabasını vereceğini söyledi; bunun karşılığında da sizin gemilerinizin yanına gidip gözetlememi istedi. Alanı koruyan nöbetçi var mı,

kaçma planları yapıyor musunuz yoksa kaybettiğiniz sa-
vaşın yorgunluğu ve üzüntüsüyle uyuyor musunuz diye
bakmainı istedi.” Odysseus gülmeye başladı. “Akhilleus’
un atları mı? Sen buna mı göz koydun; Akhilleus’un at-
larından aşağısını beğenmiyorsun demek? Kutlarım seni:
Onları dizginlemek ve sürmek senin gibi sıradan biri için
hiç de kolay olmamalı. Yarı tanrı olan Akhilleus bile
bunu zor beceriyor...”

Odysseus

Onu konuşturduk. Hektor’un nerede olduğunu, si-
lahları ve atları nerede tuttuğunu, zihninden geçenleri,
yeniden saldırmayı mı yoksa kente çekilmeyi mi düşün-
düğünü anlamak istedik. Dolon korkuyordu. Hiçbir şey
gizlemeden her şeyi anlattı. Hektor’un tanrısal İlos Anıtı
yanında bütün bilgeleriyle toplantı yaptığını söyledi. Bi-
ze kampı, Troyalıların ve yandaşlarının nasıl dizildikleri-
ni anlattı. Her birinin adını ve nerede bulunduklarını tek
tek saydı. Hangilerinin uyuduğunu, hangilerinin uyanık
beklediğini söyledi. En sonunda patladı: “Yeter bunca so-
ru sorduğunuz. Arzunuz aralarına sızmak, birilerini vur-
maksa Trakyalılara doğru gidin; onlar yeni geldikleri için
yorgunluktan bitap düştüler, açıkta uyuyorlar. Kralları
Rhesos da ortalarında yaıyor. O şahane, altın silahlarıyla
dövüşür; sanki insanlar değil tanrılar için yapılmıştır si-
lahları. Atlarını gördüm; öyle iri, öyle güzeldiler ki; kar-
dan beyaz, rüzgâr kadar hızlıydılar. Arabası da gümüş ve
altın süslemeliydi. Saldıracaksanız, ona saldırın. Haydi
şimdi beni gemilerinizin yanına götürüp bağlayın, dö-
nüşte yalan mı söylemişim doğru mu, yüzleşelim.”

Diomedes

Böylelikle canını kurtarmaya bakıyordu, anlıyor musun? "Bu kadar kolay kurtulabileceğini mi sanıyorsun Dolon? Unut bunu. Bize pek çok yararlı bilgi verdin, sağ ol; ama ne yazık ki bir kez benim elime düştün. Kaçmana izin verirsem ne olacak biliyor musun? Yarın seni yine casusluk yaparken yakalayacağım ya da daha beteri elinde silah, savaşta karşına çıkacak, beni öldürmeye çalışacaksın. Ama seni şimdi ezersem, yarın bunların hiçbirisi olmayacak." Ben elimdeki kılıcımla başını kesip attığımda; ağzı hâlâ konuşuyordu, elini bana uzatarak yalvarıyordu ama ben başını kestim ve tozun içine yuvarlanışını seyrettim. Sanki şimdi oluyormuş gibi Odysseus'un gövdeyi yerden alıp havaya kaldırışını ve Athene'ye sunuşunu anımsıyorum. "Senin içindir avcı tanrıçam," dedi ve götürüp astı ilgin ağacına. Ağacın körpe dallarına sazlarla, çiçekli dallarla bağladı ki dönüşümüzde onu bulabilelim ve karargâha götürebilelim!

Odysseus

Cansız bedenler, terk edilmiş silahlar, kara kanlar arasında koştuk, koştuk ve Trakyalıların karargâhına vardık. Dolon yalan söylememişti. Hepsi yorgunluğa yenik düşmüş, bitap uyuyordu. Silahlarını yanlarına, yere bırakmışlar, üçerli sıra halinde düzenli dizmişlerdi. Her bir savaşçının yanında iki at vardı. Tam ortada kralları Rhesos uyuyordu. Şahane atları arabanın kenarına bağlıydı.

Diomedes

Bunun üzerine Odysseus bana şöyle dedi: "Bak Diomedes, şu Rhesos, şunlar da Dolon'un sözünü ettiği atla-

rı. Sen adamları hakla, atları bana bırak." Bana böyle söyledi. Ben de kılıcını kaldırdım ve adamları öldürmeye başladım. Hepsi uyuyordu, anlıyor musunuz? Çobansız bir sürünün içine dalan aslana benziyordum. Birbiri ardına hepsini öldürüyor, ortalığı kan gölüne çeviriyordum, on iki adam haklamıştım. Odysseus, her öldürdüğüm adamı ayaklarından tutup sürüklüyor ve gizliyordu; kafasında neler tasarlıyordu kim bilir. Rhesos'un atlarını götürmüştü oradan. Bunlar savaşa yeni gelen hayvanlar olduğu için cesede ve kana alışık değillerdi, bu nedenle –bak ne akıllıydı şu Odysseus– hayvanların geçeceği yolu cansız bedenlerden temizliyordu. Hayvanlar nallarının arasında, gözlerinin önünde bunca kanı görünce, kokusunu alınca sinirlenebilirdi. Eh, önünde sonunda Rhesos'un yanına vardım. Uyuyor, rüya, daha doğrusu karabasan görüyordu. Hem konuşuyor, hem hareket ediyordu; emnim rüyasında beni görüyordu; Oineus'un torunu, Tydeusoğlu Diomedes hem rüyasında hem gerçekte canını alıyordu; kılıcımınla öldürdüm onu. Odysseus bu arada sağlam naili atları serbest bıraktı ve kamçısı olmadığı için onları yayıyla dürtte dürtte koşturdu –bak ne becerikliydik şu adam– uzaktan bana ısıklık çaldı; hemen yanına gitmemi istiyordu ama aklım ortada duran altın, gümüş işlemeli arabada kalmıştı, onu dingilinden tutup çekse miydim, yoksa kaldırıp taşısa mıydım; bunu yapabiliyordum ama Odysseus beni çağırıyordu, biraz daha kalırsam gene öldürmem gerekebilirdi ve oradan canlı çıkamayabilirdim, daha başkalarını da öldürmek hoşuma giderdi, gene öldürmek; ama Odysseus'un ata atladığını, dizginleri ele aldığını, bana baktığını gördüm, şeytan görsün arabanın yüzünü, şeytan görsün Trakyalıları, diye düşünüp oradan sıvıştım, çok geç olmadan koşarak Odysseus'un yanına vardım, bir atın sağırsına atladığım gibi yola koyulduk, ben ve o, Danaolar'ın tez giden gemilerine doğru koştuk.

Odysseus

Adı Dolon olan o casusu öldürdüğümüz noktaya gelince atları durdurdum. Diomedes attan indi, kanlı bedenini aldı ve bana verdi. Sonra yeniden atladı atına, hendeğe, surlara ve gemilerimize kadar dörtmala gittik. Vardığımızda herkes çevremizi sardı; bağırıyor, ellerimizi sıkıyor, neler olduğunu bilmek istiyorlardı. Yaşlı Nestor bizi bir daha göremeyeceğinden korkmuş olmalıydı; "Odysseus, anlat bize, nereden buldunuz bu atları; Troyalılardan mı çaldınız, yoksa bir tanrı mı arımağan etti; çünkü bunlar güneş ışınlarını andırıyor, ben ki hep Troyalıların arasında oldum -çünkü yaşlı da olsam gemide oturup beklemekten hoşlanmıyordum- savaşta böyle güzel atlar görmedim." Ve ona anlattım; çünkü benim yazgımbudur, hiçbir şeyi de gizlemedim; ne Rhesos'u ne Diomedes'in öldürdüğü on üç erkeği ne de şahane atları. En sonunda hepimiz hendeğin yanına döndük ve ben Diomedes'e çadırına kadar eşlik ettim. Atları onunkilerin yanına bağladık ve tatlı buğday ikram ettik. Sonra ikimiz denize daldık; bacaklarımızdan, göğsümüzden, kollarımızdan kanı ve teri temizledik, denizin dalgaları bizi yıkadıktan sonra cilalı teknelere girip güzel yağlar süründük. Dinlendik ve yüreğimizi rahatlattık. Tertemiz olmuş, zeytinyağına bulanmışık, artık şölene oturup tatlı şarap içme zamanıydı.

Diomedes

Odysseus, casusun kanlı bedenini, gemisinin kışına taktı. Sevgili avcı tanrıça Athene, bu sana kurbandır.

Patroklos

Ben Patroklos, Menoitios'un oğlu. Yıllar önce benim gibi bir delikanlıyı öldürdüğüm için toprağımı terk etmek zorunda kaldım ve babamla güçlü ve bilge Peleus'un hü-küm sürdüğü Phthie'ye geldim. Kralın Akhilleus adında bir oğlu vardı. Onun hakkında acayip efsaneler dolaşırdı. Sözde annesi bir tanrıçaydı. Sözde kadın sütü emmeden, sadece aslan eti, ayı iliği yiyerek büyümüştü. Sözde büyü-yünce öyle bir savaşçı olacaktı ki Troya o olmadan fethedi-lemeyecekti. Bugün onun kemikleri benimkilerle karışmış durumda; beyaz adada gömülüyüz. Ölümü ona aittir. Benimki, Odysseus ve Diomedes'in Rhesos'un şahane atla-rını çaldıkları gecenin şafağında Aurora'nın uyanmasıyla başladı. Günün o ilk ışığıyla Agamemnon orduyu savaş düzenine soktu. Arabacıların, arabalarını hendeğin bu tarafında güzelce dizili tutmalarını, savaşçıların yürüye-rek hendeği aşmalarını ve öteki kıyıda savaşa hazır olma-larını buyurdu. Biz Myrmidonlar dışında herkes hareke-te geçti; Akhilleus bizim savaşmamızı istememişti. Ben çadırımızın önünde kaldım. Önümüzdeki ovada Troyalı-ların kumandanları çevresinde toplandıklarını görüyordum. Hektor'u anımsıyorum: Askerlerinin arasında pus-lu bir gecenin göğündeki yıldız gibi parlıyor; bir görünüp bir yok oluyordu. Ne tür bir ölümle ölmekten hoşlandığımı

anlamak istiyorsanız, o gün uzaktan gördüğüm ve dinlediğim her şeyi şimdi sizin de dinlemenizi istiyorum.

İki ordu karşı karşıya dizildiler. Erkekler korkusuz, kaçmayı akıllarına bile getirmeden ilerliyorlardı; toprak-taki saban izinden ilerleyip karşılarına çıkan ekini biçen biçerlerin dinginliğiyle yürüyorlardı. Bütün şafak boyunca insanlar öldü, silahlar parladı, iki ordu da birbirine üstün gelmedi. Güneş ışığının ufuktan yükselmesiyle birlikte Akhalar ansızın Troya saflarını yerle bir etmeye başladılar. Agamemnon görülmemiş bir enerjiyle askerlerini coşturuyor; sanki bu onun zafer günüymüş gibi coşuyordu. Hem yürüyor, hem önüne çıkanı öldürüyordu; önce Bienor'u, sonra Oileus'u, Priamos'un oğulları İsos ile Antiphos'u devirdi. Peisandros ve gözü pek Hippolokhos arabalarında dikilerek karşısına çıktıklarında Agamemnon onları yere devirdi, üzerlerine atladı ve ge-yik inine girmiş aslanın dişlerini yavrulara geçirmesi gibi saldırdı. İki kardeş sağ bırakılmaları için başladılar yal-varmaya: Babaları Antilokhos fidye olarak inanılmaz zenginlikler ödeyebilirdi. Ama Agamemnon şöyle dedi: "Siz gerçekten Antilokhos'un oğullarıysanız babanızın suçlarının bedelini ödeyeceksiniz; Troyalılar kurultayında kardeşim karısını geri istediğini söylediğinde, babanız Menelaos'u öldürmek, eve ölüsünü yollamak için oy kullanmıştı." Bu sözden sonra kargısıyla Peisandros'un göğsünü deşti. Hippolokhos'un da önce kollarını, sonra başını kılıcıyla kesti ve bir ağaç kütüğü gibi toza yuvarladı bedenini.

Kavganın kızıştığı yere atlıyor, arkasından Akhalar yetişiyor ve Troyalıların kafalarını uçuruyorlardı. Yayalar kaçan yayaları öldürüyor, atlılar, atlıların canını alıyordu; güzel başlı atlar boş arabaları çekiyor, artık yerde yatan ve karılarına değil akbabalara yâr olacak arabacıları için üzölüyordu. Agamemnon Troyalıları ovanın ortasında bulu-

nan İlos Tapınağı'na kadar sürdü, Troyalılar sonunda kaç-
kaç kendilerini duvarın yanında, Batı Kapısı'nın orada
buldular. Elleri kana bulanmış Agamemnon onları o nok-
taya kadar kovaladı. Troyalılar kaçıyorlar, aslan kokusu
duyup çıldırmış ineklere benziyorlardı. Hektor arabasın-
dan inip bağırarak, askerlerini savaşmaları için yüreklen-
dirmek zorunda kaldı. Bir süre için kaçmaktan vazgeçti-
ler, savaşmak için yeniden dizilip savaş düzeni aldılar.
Akhalılar da saflarını sıklaştırdılar. İki ordu yeniden karşı
karşıya, göz göze geldiler.

Bir kez daha dövüşmek için ilk atılan Agamemnon
oldu. Karşısına düşen de Trakya'nın bereketli toprakla-
rında büyümüş, soylu alımlı yiğit Antenoroğlu İphidamas
oldu. Önce Agamemnon fırlatılan kargısını ama kargı yana
düştü, tunç ucu boşluğa saplandı. Bunun üzerine sıra
kendisine gelen İphidamas kargısını aldı ve Agamemnon'a
doğru atılarak onu vurdu: Sivri uç zırhın altına girdi ve
kuşağa saplandı. İphidamas bütün gücüyle bastırıyor, kar-
gı deri kuşağı geçip Agamemnon'un etine batsın diye uğ-
raşıyordu. Ama Agamemnon'un kuşağında gümüş süsle-
meler vardı ve gümüş direniyordu; İphidamas bütün gü-
cüne karşın hasmını yaralayamıyordu. İşte bunun üzerine
Agamemnon ellerini bu kargıya koydu, bir aslan öfkesiy-
le onu rakibinin elinden kaptı. İphidamas'ın silahtan kal-
ması üzerine de kılıcını çekti ve yiğidin kafasını kestirdi.
Zavallı er yere düşmesiyle tunçtan bir uykuya daldı. Pek
yakınında ağabeyi duruyordu. Adı Koon idi. Kardeşinin
düşüşünü görünce müthiş bir ıstırapın perdesi indi gözü-
ne. Bunun üzerine görünmeden Agamemnon'a yaklaştı
ve gene görünmeden kargısını fırlatıp onu dirseğinin tam
altından yaraladı: Parlak kargının ucu, kolu enlemesine
deşti geçti. Erlerin başbuğu bir-iki sarsıldı ama kaçmadı:
Koon'un kardeşinin bedenini sürüklediğini görünce onu
ayaklarından tuttu ve Koon'un üzerine atıldı. Kargısıyla

kalkanın altına hedef alıp onu yaralayiverdi. Koon da kardeşinin üzerine kapaklandı. İşte Agamemnon o zaman gencin kafasını kaldırıp kesti. Böylece Antenor'un iki oğlu da yan yana girdiler Hades evine.

Agamemnon kargaşanın ortasında savaşmayı sürdürüyordu ama yarası kanıyor, acısı giderek dayanılmaz oluyordu. En sonunda arabacısını yardıma çağırdı ve adamına atları koca karınlı gemilere doğru sürmesini buyurdu. Kalbindeki sızıyla ne kadar gücü kaldıysa onu kullanarak seslendi Akhalar'a: "Benim için savaşın, gemilerimizi koruyun!" Sonra arabacı güzel yeleli atları kırbaçladı ve göğüsleri köpük, bedenleri toz kaplı atlar uçarak acı çeken krallarını savaştan uzağa taşıdılar.

Hektor, "Troyalılar, bugün en güçlü dövüşen çekip gitti!" diye haykırmaya başladı. "Şimdi zafer sırası bizim. Sürün atlarınızı, saldırın Akhalar'a. Zaferlerin en büyüğü bizi bekliyor." Hepsini taktı peşine, menekşe rengi denizin üzerine vuran fırtına gibi saldırdı kavgaya. Akha savaşçılarının kafalarının birbiri ardına uçmalarını görmek acayip etkileyiciydi. En önce Asaios, sonra Autonoos ve Opites, Klytosoğlu Dolops, Opheltios, Agelaos öldüler. Sonra sıra Aisymnos'a, Oros'a, dayanıklı Hipponoos'a geldi. Ve bu kargaşanın ortasında adı bilinmeyen daha pek çok kişi gitti. Başlar, fırtınada devrilen köpüklü dalgalar gibi peşi sıra düşüyordu. En şiddetli rüzgârın denizi yükseltip köpürmesi geliyordu akla.

Sona varılmıştı. Bizim için son gibi görünüyordu. Akhalar'ın kaçışması sırasında Odysseus durdu ve kendinden pek uzakta olmadığını gördüğü Diomedes'e bağkırmaya başladı: "Lanet olası Diomedes, neler oluyor? Gücümüzü ve cesaretimizi unuttuk mu? Buraya gel, yanımda savaş, yoksa kaçmaya mı yelteniyorsun?" "Ben kaçmıyorum," dedi Diomedes ve bunu söylerken fırlattığı kargısıyla Thymbraios'u vurarak arabasından düşürdü

onu. "Kaçmıyorum ama göklerin yardımı olmazsa buradan sağ çıkamayacağız gibi görünüyor." Birlikte savaşmaya başladılar ve iki yabandomuzunun av köpeklerine hiddetle saldırmaları gibi atıldılar öne. Onları gören Akhalar yeniden cesaretlendiler ve bir an için savaşın kaderi değişir gibi oldu. Ne var ki Hektor da gördü onları. Ve bağırarak atıldı onlara doğru, daldı safların arasına. "Felaket üzerimize geliyor," dedi Diomedes Odysseus'a. "Duralım ve burada bekleyelim. İsteddiği bizsek, kendimizi savunuruz." Hektor'un yeterince yakına gelmesini bekledi, başını hedef aldı ve uzun gölgeli kargısını fırlattı. Tunç uç, tolğanın tepesine çarpıp toprağa düştü. Hektor, bir adım geriledi, dizüstü çöktü toprağa. Diomedes kargısını almak üzere koşarken Hektor yeniden doğrulmayı başardı, arabasına bindi ve askerlerinin arasına karıştı.

Diomedes onun peşinden, "Hektor köpeği, bir kez daha ölümden paçanı kurtarımayı başardın!" diye bağırdı. "Ama sana yemin ediyorum ki bir dahaki sefere, tanrıların bugün sana ettikleri yardımı bana etmeleri sayesinde senin canını alacağım." Bu sözden sonra önüne kim gelirse haklamaya başladı. Paris uzaktan onu görmeseydi, buna son vereceği de yoktu. İlos gömütünde bir sütunun arkasına gizlenmiş olan Paris yayını gerdi ve okunu fırlattı. Ok, Diomedes'in sağ ayağına girdi, etini yardı ve toprağa saplandı.

"Vurdum seni Diomedes!" Paris gizlendiği yerden çıkmış, neşeyle bağınyordu. "Keşke karnını deşseydim de Troyalılar karşında titremekten kurtulsalardı!" Gülüyordu.

"Ödlek okçu!" dedi Diomedes, "Sersem çapkın, uzaktan ok atacağına gel de dövüş benimle. Ok bir ayağımı vurmaladı diye övünüyorsun. Ama bak, senin açığın yaradır umurumda değil; sanki beni bir kadın ya da çocuk vurmuş gibi hissediyorum. Ödleklerin oklarının işe yarama-

dığını öğretmediler mi sana? Ama benim kargım adamı vurdu muydu öldürür; kadınlar dul, bebeler yetim kalır, babalar da akbabalara yem olurlar." İşte böyle haykırdı. Bu arada Odysseus korumak için onunla Troyalıların arasına girdi. Diomedes yere oturdu ve etinden kanlı oku çekip çıkarttı. Bedeninde müthiş bir acı hissetti. Bu nedenle yüreği pek rahat olmasa da arabaya binerek savaştan ayrılmak zorunda kaldı.

Onun uzaklaştığını gören Odysseus, arkadaşının terk etmesi üzerine yalnız kaldığını anladı ve bütün Akha erlerinin korkudan kaçıştığını fark etti. Çevresinde gördüğü yüzlerin hepsi Troyalıları; ormandan çıkmış yabandomuzunun çevresini sarmış köpeklere benziyorlardı. Ve Odysseus korktu. Kaçabilirdi. Ama bunu yapmadı. Tek bir sıçrayışla Deipites'in üzerine atladı ve onu vurdu. Sonra Thoon'u ve Ennomos'u, ardından da Kher-sidamas'ı hakladı. Bir kargı darbesiyle Kharops'u yaraladı ve tam canına okuyacaktı ki kardeşi yardımına yetişti. Sokos kargısı fırlattı ve tunç uç Odysseus'un kalkanını geçip zırha saplandı. Üstelik zırhı delip etine battı. Odysseus geriledi. Vurulduğunu anladı. Kargısını kaldırdı. Sokos arkasını dönmüş sışıymaya yelteniyordu. Odysseus onu hedef aldı, tunç kargının ucu delikanlının sırtından girip göğsünden çıktı. "Gözlerini kapatmaya annenle baban yetişemeyecekler," dedi Odysseus, "avcı kuşlar onları bir kanat darbesiyle oyuverirler." Böyle diyerek Sokos'un kargısını çekti etinden. Hem müthiş bir acı duydu hem de yaradan fışkıran kana bakakaldı. Troyalılar da bunu gördüler ve hemen çevresini sarıverdiler. İşte o zaman bağırdı Odysseus. Bedeninde kalan son gücüyle üç kez haykırdı. İmdat. İmdat. İmdat.

Ta uzaktan Menelaos işitti sesini. "Bu Odysseus'un sesi," dedi. Hemen yanındaki Aias'ı aldı ve ona şöyle dedi: "Bu yardım isteyen Odysseus'un sesi; kalabalığa karışalım

ve kurtaralım onu." Binlerce çakal saldırmış gibi savaşıyor, ölümü kargısıyla uzak tutmaya çalışan dostlarını gördüler. Aias hemen yanına koştu ve onu korumaya almak için kalkanını kaldırdı. Menelaos da yanına geldi, elini tuttu ve canını kurtarmasını sağlayacak arabalara doğru itti. Aias Troyalıları kıymak üzere orada yalnız kaldı. Doryklos'u öldürdü, sonra Pandokos'u ve Lysandros'u, Pyrasos'u, Pylartes'i yaraladı. Dağlardan inerken önüne meşeleri, çamları, çamuru katan ve onları denize kadar sürükleyen coşkun bir ırmak gibiydi. Uzaktan bakıldığında kocaman kalkanının savaşın ortasında hareket ettiği görünüyordu. Tam o sırada Akhalar'ın sol yanında, Skamandros Irmağı kıyısında savaşıyor Hektor da bunu gördü. Atları arahacıdan kaptığı gibi doğrudan onun üzerine sürdü. Araba savaşın ortasında cesetleri ve kalkanları ezecek ok gibi ilerliyordu; tekerleklerin ve nalların altından fışkıran kan arabaya ve çevredeki her şeye sıçırıyordu. Aias onun gelişini görünce dehşete kapıldı. Ne yapacağını bilemeden yedi kat deriden yapılmış kalkanını sırtına attığı gibi gerilemeye başladı. Yaralı bir hayvan gibi ürkekçe bakınıyordu çevresine. Geriliyordu ama yavaş yavaş gidiyordu; dönüp dönüp arkasına bakıyor, durup Troyalıların darbelerine karşılık veriyor ve yeniden kaçıyor; ama sonra gene duruyor, dönüp dövüşüyordu. Bu arada düşmanların ete doymayan kargıları tepesine yağıyordu; gidip ya toprağa ya kalkana çarpıyorlardı – o herkese karşı tek başınaydı, avından kaçmak zorunda olan bir aslan, çocukların tekimelerine katlanmak zorunda olan sabırlı bir eşek gibiydi. Ve Akhilleus beni çağırdı.

Gemisinin arkasında duruyor; bu acımasız savaşı, yürekler acısı bozgunu seyrediyordu. Nestor'un arabasının bir şimşek gibi ilerleyişini gördü; arabada Makhaon'a benzettiği bir yaralı vardı. Makhaon yüz adama bedeldi çünkü bir tek o, etlere saplanmış okları çıkartmayı, yara-

ları ağrıyı dindiren merhemler sürerek dikmeyi bilirdi. Bunun üzerine Akhilleus bana şöyle dedi: "Nestor'un çadırına koş, bak bakalım o gerçekten Makhaon mu; yaşıyor mu hâlâ, yoksa öleyazmış mı?"

Ben de gittim. Deniz kenarında, gemiler boyunca hızla koşuyordum. Ölmeye başladığımı kim bilebilirdi ki?

Nestor'un çadırına vardım. O süslemeli iskemlesinden kalktı ve beni içeri buyur etti. Ben istemedim çünkü Akhilleus benden Makhaon hakkında haber bekliyordu. "Ne zamandan beri Akhilleus yaralanan Akhalar'a merhamet duymaya başladı?" dedi Nestor. "Bu bozgun gününde bütün çadırların yaralı dolu olduğunu bilmiyor mu yoksa? Diomedes, Odysseus, Agamemnon; hepsi yaralandılar. Eurypylos baldırından yaralandı. Ve bir okla yaralanan Makhaon'u az önce savaşın dışına ben taşıdım. Ama Akhilleus bütün bunlarla ilgilenmiyor, değil mi? Belki de merhamete gelmesi için kıyıdaki gemilerin tümünün yanması, hepimizin birer birer şehit düşmesi gerekiyordur.. Dostum, sen ve Akhilleus bu savaş için yola çıkarken baban ne demişti, anımsıyor musun? Sana şöyle söylemişti: 'Oğlum, Akhilleus soyca senden üstündür ama henüz bir çocuk sayılır ve sen yaşça ondan büyüksün. Ona rehberlik et, seni dinleyecektir. Senden çok daha güçlü de olsa ona bilgece öğütler aktarırsan sana kulak verecektir.' Anımsıyor musun bunları? Görünüşe bakılırsa, hayır. Eh, sana kulak verecekse git Akhilleus'a anımsat. Öfkesinde direnirse o zaman dinle bak oğul: O güzel silahlarını ve zırhını sana versin, sen kuşan onları ve onun Myrınidonoğulları'nın önderi olarak sen in meydana. Troyalılar seni onunla karıştıracaklardır ve korkuyla savaşı terk edeceklerdir. Biz de böylece kısa bir süre soluk alabiliriz. Savaşlarda cesaret ve güç kazanmak için bazen küçücük bir şey yeter. Onun silahlarını al Patroklos ve zırhını kuşan."

Ben gerisingeriye çıktım. Akhilleus'un yanına dönmeliydim. Başladım koşmaya. Ona varınadan önce Odysseus'un çadırı önünden geçerken bana seslenen bir ses duyduğumu anımsıyorum. Döndüm ve savaştan uzaklaşmaya çalışan Eurypylos'u gördüm. Bir bacağına ok saplanmıştı, kara kan bacağından aşağı akıyordu, başı ve sırtı toz ve ter içindeydi, o halde sürünüyordu. Şöyle dediğini işittim: "Artık bizim için kurtuluş yok." Ve sonra adeta fısıldayarak, "Kurtar beni Patroklos," diye ekledi.

Ve onu kurtardım. *Cesaretim ve çılgınlığımla, hepsini kurtardım.*

Sarpedon, Telamonoğlu Aias, Hektor

Sarpedon

Akhalar'ın gemilerini korumak için yaptıkları duvarın çevresinde o hendek vardı. Hektor avaz avaz bunu aşmamızı duyuruyordu ama atlar hiç niyetli değildi; kişmiyorlar, nallarını oldukları yere mıhlıyorlardı; hepsi dehşet içindeydi. Hendeğin kenarları dik olduğu gibi Akhalar buralara sivri kazıklar çakmışlardı. Arabalarımızla buradan geçmeyi düşünmek bir çılgınlıktı. Pulydamas buradan inmenin çok tehlikeli olacağını Hektor'a söyledi; üstelik Akhalar bize orada saldırırlarsa hendeğin içinde kapana sıkışacağınızı ve bunun tam bir kıyıma neden olacağını hatırlattı. Yapılabilecek tek şey arabaları bırakıp hendeğe yürüyerek inmekti. Hektor ona hak verdi. Önce kendisi indi arabadan ve herkese böyle yapmasını buyurdu. Beş bölüğe ayrılıp dizildik. Hektor ilk bölüğün kumandanıydı. Paris ikinci, Helenos üçüncü, Aineias dördüncü bölüğün başındaydı. Beşinci bölük de bana düşmüştü. Saldırmaya hazırдық ama gerçek şu ki bizi hendeğin başında durmaya iten, tereddütte bırakan bir şey vardı: Tam o anda gökyüzünde bir kartal belirdi; üstelik pençeleri arasında kan içinde ama hâlâ canlı bir yılan tutuyordu. Bir an içinde yılan kıvrıldı ve kartalı göğsünden, tam boynunun altından soktu; canı yanan kuş avını bıraktı, tam ortamıza fırlattı ve tiz çığlıklar atarak uzaklaştı.

Bizler yaralı yılanın düşüşünü ve aramıza konuşunu seyrettük. Hepimiz ürperdik. Pulydamas koşarak Hektor'un yanına gitti ve ona şöyle dedi: "Kartalı gördün mü? Avını bırakmak zorunda kaldı, yuvasına, yavrularına götüremedi. Şimdi bir kâhin olsa ne derdi biliyor musun Hektor? Bizler de avımızın ellerimizin arasında olduğunu sanıyoruz ama o kurtulacaktır. Belki gemilere ulaşacağız ama onları ele geçiremeyeceğiz; hendekten geri kaçmaya kalkışmamız bir kıyıma dönecektir." Hektor ona öfkeyle baktı. "Pulydamas, ya şaka yapıyor olmalısın ya da aklını kaçırdın. Ben kuşların uçuşuna değil, Zeus'un sesine inanırım. Ve o ses bana zafer vaat etti. Kuşlar... Benim inandığım tek kehanet vatanım için savaşma isteğidir. Sen korkuyorsun Pulydamas. Ama merak etme, hepimiz o duvarın dibinde ölsek bile senin kaybedecek bir şeyin olmayacak çünkü senin gibi bir ödlekoraya zaten inemeyecektir." Sonra hepimizi peşinden sürükleyerek hendeğe doğru ilerlemeye başladı.

Aias

İnsanın aklını başından alan bir fırtına koptu. Toz döne döne gemilerin gövdelerini dövdü. Troyalılar hendeği aştılar ve bizim duvarlara dayandılar. Kuleleri yıkmaya, siperleri devirmeye, destek olan sırıkları kırmaya başladılar. Bizler tepede duruyor, deri kalkanlarımızla korunarak rasgeleni vuruyorduk. Kış günü yağan tipi gibi taş yağıyordu dört bir yandan. Başarabilirdik çünkü duvarımız iyi dayanıyordu ama Sarpedon çıkageldi. Bir eliyle altından ve tunçtan dev gibi kalkanını önünde tutuyor, ötekinde iki kargı taşıyordu. Aç bir aslan gibi atıldı üzerimize.

Sarpedon

O kalabalığın içindeydim, yanımda Glaukos vardı. "Lykia'nın en iyileri biz değil miyiz? Herkesin saygı gösterdiği, hayranlıkla seyrettiği. O halde bu işe bir son verelim artık, şu lanet olası duvara tırmanalım; belki sonunda ölüm vardır ama ya biz zafer kazandıralım düşmana ya da düşman bize şan versin." Glaukos ve bütün Lykialılarla birlikte saldırdım.

Aias

Adamlar kulelerin birinden gelişlerini gördüler ve yardım isteyerek bağırmaya başladılar ama öyle bir güm-bürtü kopuyordu ki kimsenin onları duyacağı yoktu. En sonunda bir haberci yolladılar, er bana geldi ve şöyle dedi: "Aias, Lykialılar hep birlikte duvara, Teukros'un savunduğu kuleye saldırdılar. Koş, yardıma gereksinme var." Koşmaya başladım, oraya geldiğimde bitkin düştüklerini gördüm. Duvarın tepesinde duran devasa bir kaya vardı; onu aldım, gerçekten bilmem hangi kuvvetle havaya kaldırdım ve Lykialıların başlarına fırlattım. Bu arada Teukros okuyla Glaukos'u kolundan yaraladı; Glaukos o sırada duvarı aşmak üzereydi ama oku yiyince duvardan aşağıya kaydı gitti.

Sarpedon

Vurmuşlardı onu, Akhalar'dan biri yaralandığını görmesin diye arkaya gidip gizlendi; kimseye bu mutluluğu tattırmak istemiyordu. Benim gözüm öfkeden hiçbir şey görmüyordu. Duvarın en tepesindeydim, iki elimle siper asıldım ve size yemin ederim müthiş bir güçle çekip kopardım siperden koca parçayı, artık bizi engelleyecek bir güç kalmamıştı, geçebilecektik.

Aias

Sarpedon karşımızda beliriverdi. Duvarı tırmanabilmek için kalkanını arkasına atmıştı, şimdi savunmasız bize doğru geliyordu. Teukros tam göğsüne hedef aldı ve okunu fırlattı ama o şanslı bir adamdı; ok gidip kalkanın göğüs üzerinden inen deri kuşağına saplandı.

Sarpedon

Başladım ötekilere bağırmaya: "Lanet olsun, ben bu duvarı tek başıma mı yıkacağım? Nerede cesaretiniz, nerede gücünüz?" Bunun üzerine hepsi coştular, müthiş bir dövüş başladı; hafif kalkanlar, bronz uçlar altında kırılıyor, kule Troyalı ve Akha kanıyla boyanıyordu. Saldırıyorduk ama gene de başaramıyorduk; terazinin sürekli dengede kalan iki kefesi gibiydik. Aklılar'ın kefesi bir türlü inmiyordu ve bu çarpışma bitmeyecek gibiydi ki Hektor'un avaz avaz bağırان sesini işittik: "İleri, ileri, duvara, gemilere saldırın!" İşte o ses bizi yükseğe fırlattı, duvarın üstünden aştık geçtik.

Aias

Hektor duvarın kapılarının birinin önündeydi. Koskocaman bir kayaya yaklaştı; altı yayvan, yukarı doğru sivrileşen bir kayaydı bu. Onu kaldırdı –yemin ederim ki iki kişinin zor kaldıracağı bir parçaydı– ve başının üstünde tuttu. Onun surun kapısına doğru bir-iki adım attığını gördük ve sonra bütün gücüyle kayayı kapıya vurdu. Öyle bir darbe oldu ki bu, sürgüler yerinden fırladı, kapının tahtası paramparça oldu ve menteşeler koptu: Hektor gecenin inişi gibi hızla daldı içeriye. Üzerindeki tunç zırhı, elindeki iki kargısı ve kora benzeyen iki gözü pırl pırl

parlıyordu. Şunu söylemeliyim ki onu o anda ancak bir tanrı durdurabilirdi. Savaşçılarına döndü, herkese ilerlemesini, duvarı aşmasını buyurdu. Onların gelişlerini, yıkılan kapıdan geçişlerini, duvarı her yandan aşışlarını seyreliyorduk. Her şeyimizi yitirmiştik. Ancak kaçabilirdik ve elimizde kalana, gemilerimize doğru kaçtık.

Aias

Yaşlı Nestor çadırından bizim sırtınızı yıkık duvara verip kaçışınızı, Troyalıların bizi bir alev, bir fırtına gibi gemilere doğru kovalayışlarını gördü. Çadırlarında yaralı yatan öteki kralları aramak için koşturmaya başladı. Diomedes, Odysseus, Agamemnon. Hep birlikte kargılarına dayanıp yürekleri ezilerek savaş alanını seyreylediler. İlk konuşan Agamemnon oldu: "Hektor buna ant içmişti. Gemileri ateşe vermeden durmayacağına söz vermişti. İşte şimdi geliyor. Ne yazık ki bütün Akhalar'ın bana nefret beslediklerini hissediyorum, Akhilleus gibi pek çoğu önünde sonunda savaşmayı bırakacak." Nestor umutsuzca olup bitene bakıyordu. "Hem kendimiz hem gemilerimiz için dayanıklı bir korunak olduğunu sandığımız duvar yıkıldı," dedi. "Bu ciddi bir olay ve artık bir tanrı bile bu durumu değiştiremez. Şimdi ne yapacağınızı anlamamız gerekiyor. Bizimkiler dağıldılar ve kargaşa içinde bir kıyıma uğrayabilirler. Bir şeyler yapmalıyız. Ama sanırım yapılacak şey savaşmak değil artık: Siz yaralısınız, ben yaşıyım, bunu beceremeyiz." Bunun üzerine Agamemnon şöyle dedi: "Savaşamayacaksak, kaçalım." Bunu gerçekten de o kralların kralı söyledi. "Bunlar benim buyruklarımdır. Geceyi bekleyelim ve karanlığın yardımıyla gemilerimizi denize indirelim ve gidelim. Bir kıyımdan kaçmak utanç verici bir durum değildir. Kurtulmanın tek yolu kaçmaksa, yapılacak şey budur." Odysseus ona vahşi

gözlerle baktı. "Dişlerinin arasından hangi sözler kaçtı uğursuz Agamemnon? Git bu buyrukları başkasına ver ama bizlere asla çünkü bizler onurlu insanlarız ve yazgımızda gençliğimizden yaşlılığımıza kadar savaş ipini gergin tutmak, gerekirse ölmek vardır. Bunca serüvene birlikte göğüs gerdikten sonra şimdi Troya'yı terk etmek mi istiyorsun? Sus da Akhalar seni duymasınlar. Bunlar elinde kumandan asası tutan bir insanın dudaklarından asla dökülmemesi gereken sözcüklerdir." Agamemnon başkışlarını yere indirdi. "Sözlerin beni yüreğimden yaralıyor Odysseus. Ve doğrudur, bunu yapmak istemiyorsanız, size kaçınayı buyurmak istemiyorum. İyi ama elimizden başka ne gelir? Genç ya da yaşlı, başka bir düşüncesi olan var mı? Onu dinlemek istiyorum." Bunun üzerine hepimizin en genci olan Diomedes öne çıktı. "Beni dinle Agamemnon. Hepinizden genç olduğumu biliyorum ama kıskançlığı ya da intikamı bir kenara bırak da beni dinle. Yaralı olsak da savaşa dönelim. Kendimizi kargaşanın tam ortasına atmayalım ama orada olduğumuzu gösterelim; bizi görmeleri gerekli. Bizi görecekler ve cesaret, dövüşme arzusu kazanacaklardır." O en gencimizdi ama herkes onu dinledi. Çünkü başka türlüünü yapamazlardı. Çünkü yazgılarında, yazgımızda gençliğimizden yaşlılığımıza kadar savaş iplerini gergin tutmak, gerekirse ölmek vardı.

Sarpedon

Hepimiz bir kütle gibi Hektor'un arkasına yığıldık. Dağın tepesinden yuvarlanan, yuvarlanırken zıplayan, gelip geçtiği ormanı gümbürtüye boğan, düzlüğe varana kadar durmayan bir kaya gibi bu adam ölüm ekerek denize, gemilere, Akhalar'ın çadırlarına varmaya niyetleniyordu. Keskin mızrakların adamları yok ettiği savaş onun çevresinde iyice kızışıyordu. Gözlerimiz parlak tolgalar,

parlak zırhlar, parlak kalkanlardan kamaşarak dört bir yandan ilerliyorduk. O parıltı nasıl anlatılır ki... ama size şunu söyleyeceğim: Bu güzelliğe korkmadan bakabilecek öyle gururlu bir yürek olamaz.

Ve bizler korkuyorduk, büyülenmiştik ama korkuyorduk da; Hektor gözü o gemilerden başka bir şey görmez gibi bizi peşinden sürüklerken tek amacı o gemilere varmak ve onları yakmaktı. Arkalara gizlenen Akhalar bizleri ok ve taş yağmuruna tutuyorlardı; bizim ilk sıramızda yürüyen en iyi savaşçılarımız onların en iyi savaşçılarıyla yüz yüze gelmişlerdi. Sersemlemeye, dağılmaya başladık. Pulydamas, gene o koşarak Hektor'un yanına gitti. Öfkeden delirmiş gibiydi: "Hektor! Beni bir kez dinler misin! En güçlü savaşçı sen olduğun için en bilge olduğunu da mı düşünüyorsun da kimseye kulak asmıyorsun? Dinle beni! Savaş çevremizi ateşten bir taç gibi sardı, senin Troyalılar dört bir yana saçıldılar. Duvara geri dönmek ile ileri gitmek arasında kararsızlık yaşıyorlar; durup bir plan yapmaya gereksinmemiz var, yoksa gemilere vardığımızda bir avuç insan kalmış olacağız. Hem orada savaşa doymayan Akhilleus bizi bekliyor!" Haklıydı. Hektor da bunu anladı. Geri döndü, en iyi savaşçılarını topladı, orduyu yeniden bir araya getirdi ve o zaman pek çok kişinin duvarda hayatını kaybettiğini anladı. Deiphobos, Helenos ile Othryoneus'u arıyor ama bulamıyordu; Paris'i buldu ve sanki ötekilerin kaybolması onun suçuymuş gibi çıkışmaya başladı. Paris, "Ötekiler öldü, Hektor!" diye bağırdı. "Öldüler ya da yaralandılar. Bir biz kaldık ayakta, ölüleri aramayı bırak da bizi al yanına, sürükle gemilere doğru; bütün gücümüz seninledir, seni izliyoruz." Hektor aynen Pulydamas'a yaptığı gibi Paris'e de kulak verdi ve bir kez daha saldırdı, ordusunun önüne düştü ve herkesi peşinden sürükledi.

Aias

Onun gelişini gördüm; herkesin önünden yürüyordu; bedenini kalkanının arkasına gizlemişti ve parlak tolgası şakaklarının üzerinde sallanıyordu. O zaman neredeyse koşarak ona doğru gittim. "Haydi, cesaretin varsa yaklaş bakalım çılgın asker!" diye bağırmaya başladım. "Gemilerimizi istiyorsun değil mi? Onları koruyacak kollarımız var ve bu kollarla sizi ve kentinizi yok edeceğiz. Dua etmeye başla Hektor çünkü az sonra buradan kaçmak, canını kurtarmak için çok hızlı atlara gereksinme duyacaksın."

Sarpedon

"Sen ne diyorsun Aias?" diye bağırdı Hektor. "Gösteriş budalasından başka bir şey değilsin. Bu sizin mahvolduğunuz gündür, inan bana. Sen de herkesle beraber öleceksin. Gel de senin beyaz tenini ısırma can atan kargıma meydan oku; seni Troya topraklarına sermek ve köpeklerle ve avcı kuşlara şölen hazırlamak için sabırsızlıyor." Ve yanıt beklemeden kargısını Aias'a doğru fırlattı.

Aias

Beni göğsümün ortasından vurdu. Ama yazgımda oracıkta ölmek yoktu. Tunç kargının ucu kalkanının deri, kılıcımın kınının gümüş kayışlarının birleştikleri noktaya isabet etti; evet, tam o noktaya battı. Bunun üzerine eğildim, yerden sivri bir taş aldım ve Hektor adamlarının arasına gizlenmeden önce tüm gücümle ona attım.

Sarpedon

Taş havada topaç gibi dönüyordu, kalkanın üzerinden geçti ve Hektor'un tam boynunun altına çarpı. Onun yıldırım düşmüş bir çınar gibi devrilişini seyrettik.

Aias

Bir çığlık, evet, bir çığlık yükseldi ve bu onun üzerine atılan, onu paralamak isteyen bütün Akhalar'ın çığlığı oldu.

Sarpedon

Ama kimse ona elini süremedi çünkü bizler onu korumak için oradaydık. Pulydamas, Aineias, Agenor, Glaukos ve binlerce başka asker kalkanlarıyla çevresinde sarsılmaz bir duvar oluşturdular. Sonunda ben onu kollarının arasına alıp kargaşadan uzağa taşıdım. Duvara kadar koştum, hendeği geçtim ve onun arabasına varana kadar dururdum. Onu bindirdik, atlar ovada dörtmala koşmaya başladı. Ancak nehre vardığımızda durduk. Hektor, bitkin inliyordu. Onu toprağa yatırdık, başına su döktük. Gözlerini yeniden açtı, dizlerinin üzerinde doğruldu, kara kan kustu; sonra arküstü yere düştü ve gözlerine karanlık bir gölge indi.

Aias

Onu uzaklaştırdıklarını gördüğümde saldırma anının geldiğini anladım. Herkesi peşime takıp en önden ben atıldım. Vahşi bir dövüş oldu. Bora estiğinde dalgaların kayaya vuruşları bile böyle gümbürtü çıkarmaz. Vadilerin, dağların ormanlarını yutan yangınlar bile böyle

çatırdamaz. Çınarların yüksek dalları arasında öfkeyle esen rüzgâr bile böyle güçlü uğuldamaz. Aklılar ve Troyalıların birbirleri üzerine atıldıklarında attıkları naralar bile böyle şiddetli değildir. İlk anda Enops'un oğlu Satnios'u belinden bir darbeye öldürdüm; Pulydamas sırtını deşerek Proteonor'u hakladı. Ben Arkhelokhos'un kafasını uçurdum. Akamas kargısıyla Promakhos'u öldürdü. Peneleos'un, Promakhos'un öcünü almak için İlioneus'a fırlattığı kargı kaşının altına girdi; tunç uç gözünü yerinden çıkardı; kargı beynini delip ensesinden çıktı. Bunun üzerine Peneleos kılıcını çıkarıp İlioneus'un kafasını kesti ve sonra kargısını çekip aldı. Ucunda kafa takılı olan kargıyı havada sallayıp bağırmaya başladı: "Troyalılar, benim tarafından İlioneus'un ana babasına evlerinde ağlamaya başlayabileceklerini söyleyin çünkü sevgili oğullarını bir daha göremeyecekler!" İşte bu Troyalıları korkutan bir hareket oldu. Telaşlandıklarını, gözlerinin ucuyla kaçacak delik aramaya başladıklarını fark ettik. Ölüm denen uçurumdan uzaklaşmak istiyorlardı. Ansızın hepsi birden koşmaya, kaçmaya başladı. Gemi-lerden uzaklaşıyorlardı, duvara vardıklarında bile durmadılar ve hendeği aştılar. Ancak hendeğin öteki ucundayken durdular, korkudan mosmor olmuşlardı, dehşet içinde arabalarının yanına vardıklarında bize son kez baktılar.

Sarpedon

Ormanın derinliklerinde avcıların pususuna düşmüş geyikler gibi korkuyorlardı, geyikler de böyle acı acı ağlar ve gür yeleli aslanı uyandırırды. Aslan ormanın karanlığından çıkar gelir, hepsinin yüreğini dondururdu.

Hektor

Öldüğümü sanıyorlardı. Öteki dünyadan kaçmış bir ruh gibi karşılarında ansızın beni görünce, peşlerine düşmüş bir karabasan sandılar. Sanki etlerine dış geçirmiş bir aslandım ve onları rahat bırakmıyordum. Hepsi gemilere doğru kaçmaya başladı. Sadece en güçlü, en yürekli olanlar kaldı: Aias, İdomeneus, Teukros, Meriones, Meges. Büyük adımlarla yürüyor, bütün orduyu peşimden sürüklüyordum. Darbelerimiz altında birer birer devrildiler. Sıkhios ile Arkesilaos'u ben öldürdüm. Medon ile İasos'un hesabını Aineias gördü. Mekistes'i Pulydamas tepeledi. Ekhios'u Polites, Klonios'u Agenor, Deiokhos'u Paris sırtına vurduğu bir darbeyle öldürdü. Bizler ölü bedenleri soyarken onlar dört bir yana kaçıyorlardı. En iyileri bile kaçtı. Duvara kadar gittiler ama korku onları orada tutmadı ve gemilere kadar gerilediler. Askerlerime ölümlerle ve onların silahlarıyla uğraşmayı bırakmaları, arabalara atlayıp takibe başlamaları için haykırdım. Yol dümdüz ve boştu; çarpışmaya gerek kalmadan gemilere ulaşabilecektik. Sonra arabama atladım ve atları dörtlüyle sürdüm. Hendeğe geldik onu aştık, duvara vardık ve onu da her tarafındaki gediklerden geçtik; zaten duvar bizim saldırınızla kumdan kale gibi devriliyordu. Ben herkesin önündeydim ve en sonunda karşımda gemileri gördüm. İlk kara tekneler kuma çekilmişlerdi ve sonra göz alabildiğine gemiler vardı; hem kumsal hem deniz boyunca uzanıyorlardı, gözün görebildiği her yerde seren direkleri, yelkenler, pruvalar vardı. Gemiler. O gemilerin geldiği günü hayal etmeden hiç kimse biz Troyalılar için bu savaşın ne anlama geldiğini anlayamaz. Bebekliğimizden beri gözlerimizin içinde olan şu deniz parçasında binden fazlaydılar ama biz o zamana dek denizde dost, küçük ve ender olmayan hiçbir şey görmemiştik. Şimdi ise ufka kadar bizi yok etmeye ta uzak-

lardan gelen canavarlarla doluydu. O günü yeniden düşündüğümde ne tür bir savaşta çarpıştığımı anlıyorum. Kendimi, kardeşlerimi, Troya'nın bütün erkeklerini en güzel silahlarını kuşanır, kentten çıkar, ovada yürür, denize varır ve bu dehşet verici filoyu taşlar atarak durdurmaya çalışırken yeniden görür gibi oluyorum. Kumsalın taşlarıydı onlar. Onları atıyorduk, anlıyor musunuz? Bin gemi vardı ve biz taş atıyorduk.

Dokuz yıl sonra gözlerimin içinde hâlâ o gemiler vardı. Ama toprağa hapsedilmişlerdi. Kollarını göklere kaldırmış, ölmek için dua eden, korkuya kapılmış savaşçılarla çevriliydiler. Aias'ın açtığı yarayı, yorgunluğumu, korkumu unuttuysam bunda şaşıracak bir şey olabilir miydi? Ordumun dizginlerini bıraktım ve o, bu gemiler için denizde fırtına, sonsuz dalga ve ışıltılı bora oldu.

Ellerimizde meşale, her şeyi ateşe vermek için gemilere tırnanıyorduk. Ama Akhalar kendilerini savunmayı sürdürüyorlardı. Aias hâlâ orada, askerlerini coşturuyordu. Bir geminin pruvasında, tırmanmayı ve ona yaklaşmayı başaranları öldürüyordu. Ben doğrudan ona yaklaştım, nişan aldım ve kargımı fırlattım. Tunç silahım yüksekte uçtu, hedefi şaşırdı ve Lykophron'a saplandı. Aias'ın titrediğini gördüm. Sonra savaşmaya ara vermeden Teukros'a göz attım. Teukros Akhalı okçuların en iyisiydi. Sanki Aias bir buyruk vermişçesine okluğundan bir ok seçti, yayını gerdi ve doğrudan bana yöneltti. İçgüdüsel olarak kalkanımı kaldırdım ama yayın telinin koptuğunu, okun yere düştüğünü, Teukros'un korkuyla taş kesildiğini görmeye fırsatım oldu. Bu gerçekten tanrıların bir işaretine benziyordu. Benim için uğurlu, Akhalar için uğursuz bir işaretti. Çevreme bakındım. Onlar gemileri koruyorlar, birbirlerine sokulmuş savaşıyorlar, bizi geri püskürtmeye uğraşan tunç bir duvara benziyorlardı. Dalacak zayıf bir nokta arıyordum. Bunun üzerine en güzel silahla-

rın olduğu yere gittim, hiçbir çobanın kurtaramayacağı sürüye dalan bir aslana benziyordum. Onlar bana korkuyla bakıyorlar, ben öfkeden köpürüyordum; parlak tolgamın altında şakaklarım atıyordu; bana bakıyor ve kaçıyorlardı. Derken tunç duvar açıldı, onların son bir savunma için çadırlarına doğru kaçtıklarını gördüm; gözlerimi kaldırdım, ilk kez bu kadar yakından gemileri gördüm. Çevresinde tek tük savaşçıyla Aias kalmıştı; bir gemiden ötekine atlıyor, elinde mızrak dövüşüyor, göklere yükselen sesiyle öteki Akhalar'ı dövüşmeye çağırıyordu. Ben mavi pruvalı bir gemi seçtim. Güvertesine kadar tırmandım ve kış tarafından saldırdım. Akhalar çevremi sardılar. Artık kargı veya ok kullanamazdık; şimdi kılıçlar, hançerler, sivri kamalar konuşuyordu. Kanın ırmak gibi gemiden toprağa aktığını görüyordum. İşte bu benim her zaman arzulamış olduğum dövüş biçimiydi: Açık ovada değil, Troya surlarında değil, bu gemilerin, bunca nefret ettiğimiz gemilerin üzerinde savaşıyorduk.

"Akha savaşçıları, nerede kaldı sizin gücünüz?" Bu Aias'ın sesiydi. Orada güvertede hem dövüşüyor hem bağıyordu: "Neden kaçıyorsunuz? Gidip sığınabileceğiniz bir yer mi var sanıyorsunuz? Arkanızda sadece deniz var, canınızı kurtarmanız gereken yer burası!" Onu tam üzerimde görüyordum. Ter içindeydi, soluk soluğaydı, artık ne soluk alacak ne kolunu kımılatacak hali kalmıştı. Kılıcını kaldırdım ve bir darbede kargısını, tam ucundan kırverdim; o elinde kırık silah, öylece kalakaldı. Bütün bu gürültü içinde bronz kargının ucunun tahta güverteye düşüşünün sesini işittim. Ve Aias anladı. Bu, benim günümdü ve tanrılar benden yanaydılar. Geriledi, evet sonunda bunu yaptı ve geriledi. Ben de o geminin üzerine çıkarak onu yaktım.

Beni hatırlamanız gereken yer bu alevlerin arasındır. Yenik düşen Hektor'u ayakta, o geminin kıçında, çevresi ateşle

sarıllık olarak anımsamalısınız. Hektor, Akhilleus'un üç kez kentinin duvarları çevresinde sürüklemek zorunda kaldığı ölü, işte onu canlı, muzaffer, gümüş ve tunç zırhları içinde pırıl pırıl olarak anımsamalısınız. Şimdi bana kalan, size de söylemek istediğim şu sözcükleri bir kraliçeden öğrenmiştim: Beni anımsayın, yazgımı unutun ve beni anımsayın.

Phoiniks

Öyle gençtiler ki beni yaşlı görüyorlardı. Bir öğretmen, belki bir baba sayıyorlardı. Hiçbir şey yapamadan ölmele-rini seyretmek, işte benim savaşım da bu oldu. Geri kala-nına gelince, artık kim anımsar ki?

Patroklos'un ağlayarak Akhilleus'un çadırına girdi-ğini anımsıyorum. O vahşi cenk ve yenilgi günüydü. Pat-roklos'u gözyaşları içinde görmek insanın yüreğini bur-kuyordu. Annesinin eteğini çekiştirerek kucağa alınmak isteyen küçük bir kız çocuğu nasıl ağlarsa işte öyle ağlı-yordu; annenin kolları çocuğu kaldırıp kucağına alsa bile o annesinin yüzüne bakamaz ve ağlamayı sürdürür ya, işte öyleydi. O bir kahramandı ama şimdi küçük, mini-cik bir bebeyi anımsatıyordu. "Ne oluyor?" diye sordu Akhilleus, "Vatanımızdan kötü haber mi aldın? Senin baban mı öldü, yoksa benimki mi? Yoksa kibirleri yü-zünden kara karınlı gemileri altında ölen Akhalar için mi ağlıyorsun?" Öfkesi dinmiyordu bir türlü; anlıyorsunuz değil mi? Ama o gün Patroklos, gözyaşları içinde onu öfkelenmeden, kızmadan, şiddet göstermeden dinleme-sini istedi. Sadece dinlesindi. "Akhilleus, bugün Akhalar'ı vuran felaket gerçekten büyük. En güçlü ve en önde olanlar şimdi gemilerinde yaralı yatıyorlar. Diomedes, Odysseus, Agamemnon: Hekimler onların çevresinde

pervane oluyor ve yaralarına sürecektir merhem arıyorlar. Ve sen müthiş savaşçı öfken burnunda buraya kapanmışsın. O nedenle şimdi benim öfkeme kulak vermeni istiyorum Akhilleus: benim öfkeme. Sen savaşmak istemiyorsun ama ben istiyorum. Myrmidon askerleriyle beni yolla savaşa. Ver zırhını, silahlarını ben kuşanayım: Troyalılar beni sen zannedeceklerdir ve kaçmaya başlayacaklardır. Silahlarını verirsen onları Troya duvarlarına kadar püskürtürüz." Bunları yalvaran bir ses tonuyla söylüyordu, aslında ölmek için yalvardığını bilemezdi.

Akhilleus durup dinledi onu. Bu sözlerin onu rahatsız ettiği belliydi. En sonunda konuştu ve söyledikleri, savaşın gidişatını değiştirdi: "Güçlü bir kral, gücü sayesinde bir başkasına ait olanı çalarsa insan yüreğinde müthiş bir acı duyuyor. İşte beni kıvrandıran bu acıdır ve bana bunu Agamemnon yaşattı. Ama doğrudur, olup biten bir daha değiştirilemez. Belki de hiçbir yürek acısını sonsuza dek beslemez. Savaşın benim gemimin altında gümbürdediğini duyana dek yerimden kımıldamayacağımı söylemiştim. İşte o an geldi. Al silahlarını Patroklos, savaşçıları da al. Dal cengin ortasına ve felaketi gemilerden uzaklaştır. Bize tatlı bir dönüş umudu bırakmayan Troyalıları püskürt geriye. Ama onurumu ve şanımla gerçekten iade etmek istiyorsan söyleyeceklerime dikkatle kulak ver: Düşmanları gemilerden uzaklaştırdıktan sonra dur, onların peşinden gitme, ova boyunca kovalayarak savaşma ve geri dön. Cengin heyecanına kapılıp coşma, naralar seni dövüşmeyi sürdürmeye, Troya surlarının altına varana dek can almaya çağıracaktır. Bunu başkaları yapsın, bırak. Sen buraya dön Patroklos."

Sonra ayağa kalktı, hüznünü kovarak güçlü bir sesle söyle dedi: "Şimdi elini çabuk tut, kuşan silahları. İlk gemiyi tutuşturan ölümcül alevleri görüyorum bile. Haydi çabuk ol, ben de gidip adamları toplayayım."

Ben kimdim ki onları durdurabileyim? Bir baba, bir öğretmen yazgıyı durdurabilir mi ki? Patroklos kuşandı parlak tuncu. Önce gümüş kakıralı topuklukları olan güzel dizlikler geçirdi bacaklarına. Göğsüne Akhilleus'un zırhını taktı, bir yıldız gibi parlıyordu. Sırtına gümüş kakmalı kılıcı ve büyük ve ağır kalkanı astı. Başına gür rurla güzel tolgayı kondurdu: At yelesinden sorgucu yürüdükçe salmıyordu. En sonunda da iki kargı seçti. Ama Akhilleus'unkini almadı. Onu bir tek Akhilleus kaldırıbilirdi: Kheiron'un babasına armağan ettiği tunç uçlu ahşap ağır bir kargıydı bu.

Çadırdan çıktığı zaman cenge hazır Myrmidonlar çevresini sarıverdiler. Yürekleri saldırma gücüyle dolu aç kurtlara benziyorlardı. Akhilleus Troya'ya elli gemi getirmişti. Beş kahramanın kumandasında beş bölük savaşçı. Menesthios, Eudoros, Peisandros, Alkimedon. Beşinci kumandan da bendim. Bir de yaşlı Phoiniks vardı. Akhilleus ciddi bir ses tonuyla hepsine hitap etti: "Myrmidonlar, beni taş yürekli olmakla, öfkem yüzünden sizi savaştan uzakta gemilerin üzerinde tutmakla suçladınız. Haydi şimdi arzuladığınız savaşa buyurun. Sahip olduğunuz bütün cesaretinizle saldırın." Sesi yankılanırken saflar sıklaştı, adamlar taş bir duvar gibi dizildiler. Kalkan kalkana, tolga tolgayla, adam adama dokunuyordu, öyle sıkışık duruyorlardı ki tolgalar sallandıkça sorguçlar birbirine değiyordu. Patroklos hepsinin önünde, Automedon'un rüzgâr gibi hızlı ve ölümsüz atlar Ksanthos ve Balios ile ölümlü ve güzel at Pedasos'u koştuğu arabanın içindeydi.

Akhilleus çadırına girdi ve annesinin ısrarla yanına verdiği işlemeli sandığın kapağını açtı: İçeride gömlek, kaftan ve kalın battaniyelerle doluydu. Bir de yalnızca Akhilleus'un kullanabildiği bir kupa vardı; o kupayla sadece Zeus onuruna içer, başka hiçbir tanrı için kullanmazdı onu. Kupasını aldı, kükürtle bir güzel temizledi, duru suda önce

kupayı, sonra da ellerini yıkadı. Işıl ışıl şarapla doldurdu. Dışarı çıktı, herkese karşı şarabını içerken yüce Zeus'a Patroklos'un savaşıması, kazanması ve geri dönmesi için dua etti. Herkesin Patroklos'la birlikte dönebilmesi için yakardı.

Delirmiş eşekarıları gibi hiç beklenmedik bir anda Troyalıların üstüne atıldık. Çevremizdeki kara gemiler bizim naralarınızla çınıyordu. Akhilleus'un zırhı içinde göz alan Patroklos herkesin önünde haykırıyordu. Troyalılar onu gördüler. Arabada, Automedon'un yanında ışıl ışıl dikiliyordu. Akhilleus olduğunu sandılar. Ordu sersemledi, bu şaşkınlık onların ruhunu ele geçirdi. Ölüm uçurumu kaçmaya çalışan ayaklarının altında açılıverdi. Uçan ilk kargı Patroklos'a aitti ve kargaşanın tam ortasına uçtu: Paionlar'ın önderi Pyraikhmes sağ omzundan vuruldu, bir çığlıkla yere düştü, korkuya kapılan Paionlar dağılıp üzerine çıktıkları, yarısını yaktıkları gemiden kaçmaya başladılar. Patroklos yangını söndürttü ve sonra öteki gemilere atladı. Troyalılar gevşemişlerdi ama gene de gemileri bırakmak istemiyorlardı; buraya kadar gelmişken ezile ezile gerilemek onlara acı geliyordu. Ne var ki bizim kahramanlarımız birbiri ardına düşmanı yere seriyordu. Troyalılar daha fazla direnemeyeceklerini anlayınca peşine vahşi kurtlar takılmış kuzu sürüsü gibi dağıldılar. Dört nala koşmaya başlayınca, atların nalları gökyüzüne koca bir toz bulutu yükseltti. Bağıra çağıra kaçıyorlardı, ufka uzanan bütün yollara yayılmışlardı. Kaçış nerede daha yoğunsa Patroklos orada bitiveriyor, bir yandan haykırıp bir yandan can alıyordu; pek çok kişinin soluğunu o kesti, pek çok arabayı devirdi. Ama aslında o Hektor'un peşindeydi: Kendi onuru ve şanı için istiyordu bunu. Bir anda onu kaçmak için hendeği aşmaya çalışan Troyalıların ortasında gördü, peşine düştü; dört bir yanı-

nı kaçırmakta olan savaşçılar sarmıştı. Hendek hızlı gitmelerini engelliyordu, Troyalıların arabalarının dingilleri kırılıyor, atlar akan bir nehir gibi sürükleniyorlardı ama Hektor, o büyük savaşçı niteliklerine sahip yiğit, kaçarken bile kargıların sesini, okların ışığını duyuyor, nereye gideceğini, nasıl hareket edeceğini, ne zaman arkadaşlarının ortasında, ne zaman onlardan uzakta duracağını, nasıl saklanıp nasıl görüneceğini biliyordu: Rüzgâr gibi hızlı atları onu alıp götürdüler. Patroklos geri döndü ve Troyalıları avlamaya başladı, onların kaçınmalarını engellemek için, kentlerine geri dönemesinler diye yeniden gemilerin altına itiyor, oraya kısıtlayarak yok etmek istiyordu. İlk önce parlak kargısıyla Pronoos'u kalkanının örtmediği yerinden vurdu, sonra arabasında dertop olmuş Thestor'u gördü. Yanına vardı, kargısını erin yanağından soktu, beynini delip geçen kargıyı havaya kaldıran Patroklos sanki ağzı açık bir balık tutmuş gibiydi; Thestor'un bedeni arabanın yanına kadar yükseldi; Patroklos bir taşla Erylaos'u vurdu, tolgasının içinde kafası ikiye yarıldı. Toprağa serilen askerin üzerini ölüm örttü; aynı ölüm Erymas'ı, Amphoteros'u, Epaltes'i, Tlepolemos'u, Ekhios'u, Pyris'i, İpheus'u, Euhippos'u, Polymelos'u kendi karanlık dünyasına aldı. Bu erlerin hepsinin ölümü Patroklos'un elinden oldu. "Utanın!" diye bağırarak Sarpedon'un sesi işitildi; o Zeus'un oğlu, Lykialıların önderiydi ve, "Utanın, bu adamın önünden kaçıyorsunuz; ben şimdi onunla yüzleşeceğim ve kim olduğunu öğreneceğim!" diye haykırdı. Ve arabadan indi. Patroklos onu görünce kendi de indi. Yüksek bir kayanın üzerinde kıvrık gagalarıyla, sivri pençeleriyle birbirlerine saldırmaya hazırlanan iki akbabaya benziyorlardı. Sarpedon'un kargısı Patroklos'un sol omzunun çok üstünden uçarak geçti gitti ama Patroklos'un kargısı tam göğse, tam kalbin üzerine isabet etti. Sarpedon, insanların gemi direği yapmak için kestikleri bir

ağaç gibi devrildi. Arabasının dibine uzandı kaldı; elleri kana bulanmış toprağı tırmalıyordu. Bir hayvan gibi can çekişiyordu. Canının son demleriyle arkadaşı Glaukos'u çağırıp ona yalvarmaya başladı: "Glaukos silahlarımı almalarına izin verme, Lykialı savaşçıları topla, beni savunmaya gelin, Patroldos silahlarını alırsa sonsuza dek sizin için bir leke olarak kalacağım, Glaukos!" Patroklos ona yaklaştı, ayağını göğsüne koydu, kargısını çekti, Sarpedon'un iç organları ve kalbi kargıyla sökülüp dışarı döküldü. Böylece Patroklos tek bir hareketle o bedenden hem kargının ucunu hem de hayatı çekip çıkarmış oldu. Bu arada acıdan deliriniş olan Glaukos bir uçtan ötekine koşarken bütün Lykia önderlerine ve Troya kahramanlarına sesleniyordu: "Sarpedon öldü, Patroklos onu öldürdü; koşun, silahlarını koruyun!" Troya'nın en sevilen ve en güçlü koruyucularından biri olan adamın ölümü, başta Hektor olmak üzere hepsini etkilemişti; onu ve silahlarını korumak üzere koşmaya başlamışlardı. Patroklos hepsinin birden üzerine gelişini görünce bizleri topladı, onların karşısına dizdi ve haykıra haykıra gerçekten bizden güçlü olduklarını düşünüyorlarsa, bunu kanıtlamanın tam zamanı olduğunu söyledi. Sarpedon'un bedeni tam ortamızda yatıyordu. Troyalılar ile Lykialılar bir tarafta, biz Myrmidonlar ise öteki tarafta, dizilmiştik. Şimdi cenk bu beden ve onun silahları için yapılıyordu.

Başlangıçta Troyalılar bizi ezdiler. Ama Patroklos birer birer düşmeye başlayan arkadaşlarını görünce ilk sıraya koştu ve kargaları ve sığircıkları kovan bir atmaca gibi düşmanların üzerine atılarak onları geri püskürttü. Topraktan tuncun, meşinlerin, sert öküz derilerinin kılıç ve çift başlı kargıların darbeleriyle çıkardıkları gümbürtü yankılanıyordu. Artık kimse Sarpedon'un bedenini tanıyamazdı çünkü baştan ayağa ok, toz ve kana bulanmış

1. Ahırda beyaz süt kovalarının çevresinde vızıldayan kara sinekler gibi hiç ara vermeden dövüşmeyi sürdürüyorduk. Hektor şaşırıcı bir şey yapana kadar bu böyle sürdü. Belki de korkudan kabarmıştı yüreği, bilemem. Arabasına bindiğini, bize sırtını dönerek katđęını, herkese de onu izlemelerini haykırdığını gördük. Gerçekten de herkes Sarpedon'un bedenini ve savaş alanını terk ederek onun peşine düştü. *Anlayamadığım bir şey oluyordu.* Kentlerine doğru koşuyorlardı: Daha birkaç saat önce bizim gemilerimizi ateşe verirlerken şimdi kaçmaya başlamışlardı. Bırakmalıydık onları ki gitsinler. Bu Akhilleus'un szyd. Onları gemilerden uzaklaştırın ama sonra durun ve geri dnn. şimdi peşlerinden gitmemeliydik. Ama Patroklos kendini tutamadı. Yüreğini dolduran cesaret pek engindi. Ve onu yazgısında bekleyen ölüm ayan beyan ortadaydı.

Hektor'un peşine düştü ve bizi de sürükledi. Troya surlarına doğru koşarken kendini öldürmekten alıkoyamıyordu. İlkin Arestos'u öldürdü, sonra Autonoos'u, Ekheklos'u, Perimos'u hakladı. Epistor, Melanippos, Elastos, Muilos, Pylartes de canını onun darbeleriyle kaybetti. Batı Kapıları'na vardığında önce ilk, sonra öteki kuleye atıldı ama Troyalıların parlak kalkanlarınca geri itildi. Yenilgiyi kabul etmeden dört kez denedi bunu. Hektor'u aramak için çevreme bakındım. Orduyu surların içine almak ya da orada kalıp savaşmak arasında kararsızlık eker gibiydi. şimdi aslında zihninde bir kuşku yaşamadığını, bunun büyük bir savaşçının içgüdüsünden ibaret olduğunu biliyorum. Arabacısı Kebriones'e bir hareket yaptığını gördüm. Sonra da arabasıyla savaşın tam göbeğine attı kendini. Hektor'un arabasında dimdik durarak savaşçılar arasından ilerlediğini, dosdoğru Patroklos'a doğru gittiğini, amacının onun yanına varmak olduğunu anladım. Patroklos da bunu anladı ve arabadan atladı. Yerden beyaz,

keskin bir taş almak için eğildi. Hektor'un arabası erim noktasına gelince bütün gücüyle taşı fırlattı. Taş, dizginleri tutan arabacı Kebriones'i tam alnının ortasından vurdu; kemiği ikiye yarılan adamın önce gözleri tozun içine düştü, sonra kendi yere yuvarlandı. "Bu ne çeviklik!" diye alay ediyordu Patroklos. "Arabadan atladığın gibi denize dalmayı becerseydin, iyi bir balıkçı olurdun! Kim derdi ki Troyalılar arasında iyi yüzücüler de varmış!" Gülüyordu. Tam o anda Hektor'la karşı karşıya kaldı. Dağda aç kalmış iki aslan gibi gözleri dönmüştü, sanki ortada karın doyuracak bir geyik ölüsü varmış gibi Kebriones'in bedenini yüzünden dövüşmeye başladılar. Hektor ölüyü başından tutmuş, bırakmıyordu. Patroklos ise onu ayaklarından tutmuş sürüklemeye uğraşıyordu. Çevrelerinde de vahşi bir savaş başladı, Troyalılar Akhalar'a yine aynı ceset için saldırdılar.

Saatlerce, yerde yatan ve bütün hayatını adadığı atları ve arabaları artık bilmez olan o adamın çevresinde dövuştük durduk. En sonunda Troyalıları geri püskürtmeyi başardığımızda aramızdan bazıları bedeni alıp soymak için uzağa taşdılar. Patroklos savaşın tam ortasında kalmayı sürdürdü. Artık onu durdurmanın yolu yoktu. Üç kez dehşet verici bir sesle haykırarak Troyalıların üzerine atıldı ve dokuz adamın canını aldı. Ama dördüncü kez bir tanrı gibi atıldığında hepimiz ansızın hayatının sonuna geldiğini anlayıverdik. Euphorbos onu sırtından, iki omzunun tam ortasından vurdu. Kalabalığın içinden arabasıyla geldi; ortalık toz dumandı ve onun gelişini fark edememiştik. Sanki hiçliğin içinden beliriverdi; sen değil ama ben onu son anda gördüm, kargıyı batırıverdi sırtına. *Patroklos, anımsıyor musun Euphorbos'u, savaşta onu görür ve güzelliğinden, omuzlarına dökülen uzun saçlarından konuşurduk, hepsinin en güzeli o değil miydi?* Seni tam sırtının ortasından vurdu ve yaptığından doğan korkuyla gidip kalabalığa karışıverdi.

Patroklos şaşkın ve hareketsiz kalakaldı. Gözleri geri kaydı, bedenini hâlâ taşıyan bacaklarını artık hissetmiyordu. Darbeden sonra başının öne devrildiğini, tolgasının yere düştüğünü gördüm; tanrısal erkek Akhilleus'un güzel yüzünü çevreleyen, başını örten o tolganın toprakta yuvarlanmasının, atların ayakları arasında kana ve toza bulanmasının ne kadar yazık olduğunu düşündüm.

Patroklos birkaç adım attı, onu saklayabilecek ya da kurtarabilecek bir şeyler arıyordu. Ölmek istemiyordu. Çevresinde her şey durmuştu. *Bazı ölümler bir ayındır ama siz bunu anlayamazsınız. Yaklaşmaya başlayınca kimse durdurmadı Hektor'u. Siz bunu anlayamazsınız.* Kargaşanın içinde Patroklos'un yanına gitti, içimizden hiçbiri onu durdurmayı bilemedi; bir adımda yanına vardı ve kargısıyla karnını deşti. Hepimiz onun yere yığılmasını seyrettik. Sonra Hektor onun üzerine eğildi, gözlerinin içine baktı ve o buz gibi sessizlikte konuştu: "Patroklos, sen buraya gelip benim kentimi yıkacağını sanıyordun değil mi? Gemine Troyalı kadınları ve zenginlikleri doldurup eve öyle döneceğini mi umuyordun? Artık Troya'nın güçlü insanlar tarafından korunduğunu ve bunların en güçlüsünün adının Hektor olduğunu öğrendin. Artık bir hiçsin; akbabalara yem olacaksın. Ne kadar güçlü de olsa arkadaşın Akhilleus'un sana pek yardımcı doku namayacak. Seni buraya gönderen oydu değil mi? Sana Hektor'un göğsünü deşmeden, tuniğini kana bulamadan geri gelme dedi değil mi? Ve sen aptal da onu dinledin!" Ölüyordu Patroklos. Ama gene de konuşacak gücü buldu: "Artık övünebilirsin Hektor, yendin beni. Ama gerçek şu ki, ölmek yazgımdı. Tanrılar beni öldürdüler ve insanların arasından ilk Euphorbos vurdu. Şimdi son darbeyi vuran sen, üçüncüsün. Şimdi beni dinle ve söyleyeceklerimi unutma: Sen yaşayan bir ölüsün Hektor. Bu korkunç yazgıyı kimse silemeyecek. Kalan kısacık ömrünü gelip alacak Akhilleus."

Sonra ölümün perdesi indi gözlerine. Ruhu yükseldi, yitirdiği gücü ve gençliği için ağlayarak girdi Hades'e.

Hektor ayağını Patroklos'un göğsüne dayadı, yarıdan tunç kargısını çekti. Ceset yerden kalktı ve parçalanarak tekrar toprağa düştü. Hektor öylece seyretti. Alçak sesle bir şeyler söyledi. Sonra sanki delirmiş gibi Automedon'un üzerine yürüdü; onu da öldürmeye niyetlenmişti ama hızlı atlar onu kaçırdı. Akhilleus'un verdiği hızlı atlar onu Hektor'un pençelerinden, öfkesinden ve ölümden kurtardı.

Ben iki yıl sonra, Troya'dan eve dönmeye çalıştığım o yolculukta öldüm. Neoptolemos yaktı cansız bedenimi. O Akhilleus'un oğluydu. Şimdi kemiklerim, adını bile bilmediğim topraklarda dinleniyor. Belki de doğrusu böyle bitmiş olmasıdır. Aslında o savaştan, o kıyımdan, kurtaramadığım iki çocuğun ölümünden asla gerçek anlamda kurtulamayacak, evime dönemeyecektim.

Antilokhos

Patroklos'un öldüğünü ilk fark eden Menelaos oldu. Onun yanına koştı, oraya dikildi ve yaklaşanı vurmak üzere kargısıyla kalkanını kaldırdı. Patroklos'a ilk darbe-yi vuran Euphorbos yaklaştı: Ödülünü almak istiyordu. Ama Menelaos haykırdı ona doğru: "Ölmek istemiyor-san uzak dur! Bana meydan okuduğunda eve bacakları-nın üzerinde dönerek karısını ve ana babasını sevindire-meyen kardeşinin başına gelenleri biliyorsun. Yok ol-mazsan senin de ayakta duracak halin kalmayacak!" Euphorbos, Troyalılar arasında en güzel erkeği; gümüş ve altın tokalarla topladığı örgülü uzun, sarı saçları vardı. O da Menelaos'a bağırarak kardeşinin intikamını ala-cağını söyledi ve kargısını fırlattı: Tunç uç kalkana çar-parak kırıldı. Bunun üzerine Menelaos gencin üzerine atladı, kargısını onun boğazına daldırdı ve kolunun bü-tün gücüyle bastırdı: Kargı boynu deşip geçince o güzel saçlar kan içinde kaldı. Beyaz bahar çiçekleriyle kaplı bir zeytin ağacını andıran o genç, güzel, güçlü delikanlı an-sızın yıldırım düşmüş bir ağaca döndü.

Menelaos silahlarını almak için eğildiğinde Hektor'un korkunç naralar atarak, vahşi bir biçimde kendisine doğru koştuğunu gördü. Korkuya kapılıp Patroklos'un bedenini de terk etti ve ötekilerin ona yardım edebilece-ğini umarak gerilemeye başladı. Aias'ı görüp bağımaya

başladı: "Patroklos öldü Aias; Hektor onun silahlarını alıyor. Gidip savunalım onu, gel savaşalım birlikte." Aias döndü ve yüreğini keder kapladı. Hemen yardıma koştu. Patroklos'a doğru dönünce Hektor'un onun gösterişli silahlarını aldığını, başını kesmek ve gövdesini köpeklerle terk etmek için elini kılıcına attığını gördüler. Aias öyle çılgınca atıldı ki Hektor avını bırakıp adamlarının yanına gerilemek zorunda kaldı. Aias, Patroklos'un bedeninin üzerine eğildi ve kalkanını bir kule gibi onun üzerine örttü: Avcı kokusu almış anne aslanın yavrularının yanında duruşu gibi duruyordu.

Troyalılar Hektor'un Aias'tan kaçtığını farketmişlerdi ve şaşkınlıkla ona bakıyorlardı. Glaukos'un ona şöyle haykırdığını anımsıyorum: "Bir ödleksin Hektor; sende daha güçlü olduğun için Aias'la yüzleşemedin ve şimdi de bizim için harika bir ganimet olacak Patroklos'un bedenini bırakıp kaçtın." Hektor, bunun üzerine kimsenin unutmayacağı bir şey yaptı. Patroklos'un silahlarını bir ödül gibi kente götüren arkadaşlarının yanına koştu, onları durdurdu, ellerinden silahları aldı, Akhilleus'un savaş alanına inmesi için arkadaşına verdiği silahlara el koydu. Onun zırhını giydi, silahlarını kuşandı ve adeta onun oldular. Ölümsüz Akhilleus'un silahları için doğmuştu sanki, ansızın yeni bir güç ve cesaretle donanmıştı. Pırıl pırıl parlayarak askerlerinin arasından geçti, yıllarca korkuyla baktıkları silahları ıslıl ıslıl onların gözleri önünde taşıdı. Glaukos, Medon, Thersilokhos, Asteropaios, ona inanamayan gözlerle bakıyorlardı; Deisanor, Hippothoos, Phorkys, Khromios, Ennomos olanlara inanamıyorlardı. Hektor haykırdı onlara: "Haydi savaşın benimle, bin kabileden oluşan ordu, Aias'ı dize getirip Patroklos'un ölüsünü sürükleyebilen Troyalı bedeni benimle paylaşacak, zafer ikimizin olacak." Herkes deli gibi Akhalar'ın üstüne saldırdı.

Aias onların geldiğini gördü ve ne o ne de Menelaos saldırganları durdurabildi. Bunun üzerine yardım isteyerek bağırmaya başladılar. Önce İdomeneus, sonra Meriones ve Oileusoğlu Aias geldiler; öteki değerli erler de imdat çağrısını duydukça yardıma koştular. Troyalılar, Hektor'un arkasında tek bir yumruk gibi dövüşüyorlardı. Akhalar da Aias'ın çevresinde tek bir ruh gibi tunç kalkanlarının arkasına dizildiler. İlk Troyalı dalgası onları püskürttü ve Patroklos'un bedenini bırakmak zorunda kaldılar. Ama Aias arkadaşlarını yeniden öne sürdü ve Patroklos'un bedenini Troyalıların elinden alana kadar hız kesmediler. Bu dehşet verici bir cenkti, korku salan bir didişmeydi. Terler ve yorgunluklar dizlerden akıyor, eller, ayaklar ve gözler bir tek cansız beden için mücadele ediyordu. Dört bir yandan çekilen Patroklos'un bedeni sanki gerilerek kurutulmaya çalışılan bir hayvan postuna dönmüştü. Patroklos...

Akhilleus henüz sevdiği kişinin öldüğünü duymamıştı. Çadırı uzakta, kara gemilerin ardındaydı, oysa Patroklos gidip Troya surlarının dibinde can vermişti. Bunu bilemezdi. Onun çadırda oturduğunu, Patroklos'un yakında döneceğini, silahlarını iade edeceğini, birlikte şölen yapacaklarını umduğunu hayal edebiliyorum. Ve o tam bunları düşünürken, tam o anda, Patroklos dört bir tarafından çekiştirilen cansız bir bedene dönmüştü; çevresinde savaşçılar ölüyor, keskin kargılar parlıyor, tunç kalkanlar gümbürdüyordu. *Acı hakkında öğrenilmesi gereken budur: O, Zeus'un oğludur. Ve Zeus, Kronos'un oğludur.*

Ya Ksanthos ile Balios? Acı demişken... Bunlar Akhilleus'un ölümsüz atlarıydı ve Patroklos'u savaşa taşımışlardı. Patroklos öldüğünde Automedon onları kargaşanın dışına götürmüştü; gemilere kadar sağ salim döndürebileceğini ummuştuk. Ama atlar ovaya indiklerinde

ansızın durdu; adeta taş kestiler çünkü Patroklos'un ölü-
mü yüreklerini acıyla dağlamıştı. Automedon kâh kırbaç-
layarak kâh tatlılıkla yalvararak onları yürütmeye uğraştı
ama onların canı gemilere dönmek istemiyordu. Sanki
bir adamın mezar taşı üzerinde durur gibi yüzlerini top-
rağa eğmişler, ağlıyorlardı; gözlerinden yakan yaşlar akı-
yordu. Efsane böyle diyor. Ağlıyorlardı. Onlar yaşlılık ya
da ölüm acısı çekmek için yaratılmamışlardı, kendileri
ölümsüzdüler. Ama hep insanoğlunun yanında yürümüş-
ler ve şimdi ondan öğrenmişlerdi acı nedir diye. Çünkü
yeryüzünde soluk alan ya da yürüyen hiçbir şey yoktur ki
insan kadar mutsuz olsun. En sonunda atlar deli gibi koş-
maya başladı ama yönleri savaşa doğruydı. Automedon
onları durdurmaya çalıştıysa da elden bir şey gelmiyordu;
atlar kendilerini cengin ortasına attı, bütün savaşan atlar
gibi, anlıyor musunuz? Ama arabanın üstündeki Auto-
medon yalnızdı, dizginleri tutmak zorundaydı, silahlarını
eline alamaz, kimseyi öldüremezdi. Oysa atlar onu savaş-
çıların, savaşın ortasına taşıyordu; gerçek şuydu ki o kim-
seyle savaşamazdı, gerçek şuydu ki o çıldırmış bir arabaya
benziyordu, kimseyi yaralamadan, inanılmaz ve olağa-
nüstü bir koşu tutturmuş, bir rüzgâr gibi savaşın tam or-
tasından geçiyorlardı.

Sonra Akhalar bu savaşı yitirmek üzere olduklarını
anladılar. İdomeneus gibi bazıları yenilgiyi kabul edip
meydanı terk etti. Bazıları cenge ara vermeden gemileri-
ne doğru yöneldi; hâlâ Patroklos'un bedenini kurtar-
maya uğraşıyorlardı. Gidip Akhilleus'u olandan haber-
dar etmek konusunda oybirliğine varanlar vardı; gene de
herkes bundan çekiniyor, kimin Patroklos'un ölümünü
dile getireceğini bilemiyorlardı. En sonunda o sırada
Patroklos'un bedeninden uzakta dövüşen, Akhilleus'un
sevdiği bir delikanlıyı seçtiler. O delikanlı bendim.

Adım Antilokhos, Nestor'un oğullarından biriyim. Ba-

bam Troya Savaşı için yollara düştüğünde ben onunla gide-
meyecek kadar küçüktüm. Bu nedenle evde kaldım. Ama
beş yıl sonra babama tek haber etmeden bir gemiye binerek
Troya kumsalına vardım. Akhilleus'a kendimi tanıttım,
ona bütün gerçeği, yani onun yanında savaşmak için evden
kaçtığımı anlattım. Babam beni öldürecek, dedim. Akhille-
us cesarettime ve güzelliğime hayran kaldı. Babam seninle
gurur duyacak, yanıtını verdi bana. Öyle de oldu. Ben de
onlardan biri oldum ve delikanlı çılgınlığıyla yanlarında sa-
vaştım. Tam çarpışmanın ortasında beni aramaya gelen
Menelaos'u gördüm, yanıma gelince gözlerimin içine
baktı ve şöyle dedi: "Patroklos öldü. Anılokhos, bu haberi
vermeyi hiç istemezdim ama gerçek şu ki Troyalılar
onu öldürdü." Tek bir söz bile edemedim, oracıkta, sava-
şın ortasında ağlamaya başladım. Menelaos'un bana bağı-
rışını işittim: "Gemilere koşmalısın, Akhilleus'a gidip
Patroklos'un öldüğünü, bedenini alabilmek için savaştığımı-
zı ama Troyalıların bizden çok daha güçlü olduğunu
söylemelisin. Koş, haydi!" Uzaklaştım. Daha hafif olabil-
mek için silahlarımı çıkardım, ağlamayı hiç ama hiç kes-
meden ova boyunca koştum. Gemilere vardığımda Ak-
hilleus'un ayakta durduğunu, gözlerini ufka dikmiş, sa-
vaşta neler olup bittiğini anlamaya çalıştığını gördüm.
Onun tam önüne gelince durdum. Konuşmaya başladığı-
mda nereye baktığımı bilmiyorum: "Akhilleus, değerli
Peleusoğlu, asla olmaması gereken bir şey oldu ve bu ha-
beri vermek bana düştü. Patroklos öldü, Akhalar onun
çıplak bedeni çevresinde savaşıyorlar çünkü Hektor onu
silahlarından ve zırhından soydu." Kahramanın yüzünü
kara bir ıstırap bulutu sardı. Yere çöktü ve elleriyle yerde-
ki toprağı alıp sıkmaya, onu bedenine ve güzel yüzüne
fırlatmaya başladı. Çadırlardan savaş esiri kadınlar çıktılar,
onun yanına diz çöküp göğüslerini döverek ağlamaya
başladılar. Akhilleus hıçkırıyordu. Ben onun üzerine eğil-

dim ve ellerini ellerimin içine alıp sıktım çünkü bu ellerle ve keskin bir bıçakla kendi canına kıymasından korkuyordum. O, dehşetli bir çığlık atarak annesine yakarınaya başladı: "Anne, sana Akhıalar'ın acısını anlatmışım, bana yaptıklarını ödetmek istemişim ama şimdi nasıl mutlu olabilirim; gurur duyduğum, kendim gibi sevdiğim arkadaşlarını sonsuza dek yitirdiysem, bu nasıl olur? Arkadaşım vatanından uzakta öldü, ben onu savunmak için yanında bile değildim. Şu çadırımda oturuyordum, anlıyor musun? Gemimin yanında, toprağa yararsız bir ağırlık olarak oturuyordum, o ölmekteydi, Hektor'un darbeleri altında pek çok dostum ölüyordu ve ben burada oturuyordum; oysa ben Akhalar'ın en büyük savaşçısıyım... Ah keşke insanoğlunun yüreğindeki öfke sonsuza dek yok olsa, en bilge insanları bile çıldırtmayı başaran öfke onların ruhlarına bir bal gibi akıyor, sonra duman gibi zihinlerine tütüyor. Kin denen şeyi unutmayı başarmalıyım. Buradan gitmeli ve sevdiğim arkadaşımı öldüreni bulmalıyım. Sonra ben de öleceğim, biliyorum ama önce kargımla o adamın hayatını almak istiyorum ve çevreme öyle çok ölüm tohumu ekmek istiyorum ki Troya kadınları bu savaşın bensiz dövüşülen günlerin özlemini çeksinler." Hâlâ tozun içinde yatıyor, bir yandan ağlıyor, bir yandan bu sözleri sıralıyordu. Bunun üzerine ona şöyle dedim: "Kalk Akhilleus, Akhalar'ın şimdi sana ihtiyaçları var. Patroklos'un bedenini Troyalılardan kurtarmaya uğraşıyorlar ama öfkeli bir savaş oluyor ve pek çok kişi ölüyor. Hektor delirdi, o bedeni istiyor mutlaka, onun başını kesip bir değneğe geçirmek ve ödül gibi havaya kaldırmak uğruna savaşıyor. Burada kalmamalısın Akhilleus, Patroklos'u Troyalı köpeklere bırakırsan senin için ne büyük bir utanç olur bu!" Akhilleus bana baktı. "Nasıl dönerim cenge?" diye sordu. "Silahların Troyalıların elinde, bana yarışmayan silahlarla dövüşmem yakışık almaz. Hangi kah-

raman yapar bunu? Ben nasıl yaparım?" Ben de onu şöyle yanıtladım: "Biliyorum, silahların Hektor'un elinde ama böyle de olsa, silahların olmasa da kalk ve Troyalılara göster yüzünü. Bu bile onları korkutmaya yetecektir ve bizimkiler biraz soluk alacaktır." Bunun üzerine kalktı. Hendeğin kenarına kadar yürüdü, savaşa doğru baktı. Bizimkiler koşarak gerisingeri geliyorlar, kollarının üstünde Patroklos'un cansız bedenini taşıyorlardı. Avını kaptırmış aç bir aslana benzeyen Hektor da kendi adamlarıyla merhametsizce onların peşindeydi. Aiaslar'ın ikisi de onu uzak tutmaya uğraşıyorlardı ama o ansızın yayılan ve bütün bir kenti yutan alev gibi dört bir yandan saldırıyordu. Akhilleus hendeğin kenarındaki en yüksek noktaya çıktı. Üzerinde zırhı yoktu ama gene de ateş gibi, altın bir bulut gibi parlıyordu. Savaşa baktı ve sonra borazan ötüşünü andıran müthiş bir nara atı. Troyalılar donup kaldılar, ölüm kokusu duyan güzel yeleli atlar yere çakıldı. Üç kez haykırdı Akhilleus. Ve dehşet Troyalıların yüreğini üç kez kavurdu. Onların arabalarını döndürdüklerini, savaşı bırakarak kaçtıklarını, telaşa kapılıp uzaklaştıklarını gördük.

Bizimkiler Patroklos'un cansız bedenini güvenli bir yere yatırdıklarında Akhilleus yaklaştı. Ellerini sevdiği adamın göğsüne koydu, öldürmeye alışkın ellerini tatlılıkla göğsün üzerine kondurdu ve ormanda avcılarının yavrualarını kaçırdığı bir aslan gibi inleyerek ağlamaya başladı.

Agamemnon

O bedeninin üzerinde bütün gece ağladılar. Kandan, tozdan arındırmışlar, yaralarına incecik yağlar sürmüşlerdi. Güzellikini yitirmesin diye burun deliklerinden amber ve nektar akıtmışlardı. Sonra bedenini cenaze yatağına yatırmışlar, incecik bir keten örtüye sarmışlar, üzerine beyaz bir pelerin örtmüşlerdi. *Patroklos. O daha çocuktuktu, gerçekten bir kahraman mıydı, emin değilim. Onu şimdi tanrı yapmışlardı.*

İniltilerinin üzerine gün doğdu ve sonsuzluğa dek sonum olarak anımsayacağım o gün geldi. Akhilleus'a en iyi Akha ustaların gece boyu tanrısal bir sanatla çalışarak, özel olarak yaptıkları silahları getirdiler. Ayaklarının dibine bıraktılar. O Patroklos'un bedenine sarılmış, hıçkırıyordu. Bakışlarını silahlara doğru çevirdi. Gözlerinde uğursuz bir kılavuz çaktı. Böyle silahları ne kimse giymiş ne kimse kuşanmıştı. Sanki bir tanrı onları başka bir tanrı için yapmıştı. *Bu Akhilleus'un asla karşı koyamayacağı bir dürtüydü.*

Sonunda kalktı, sevgili bedenden ayrıldı, ağlayarak ve gemiler arasında kocaman adımlarla yürüyerek, savaşçıları toplantıya çağırdı. Gemilerin dümencilerinin, mutfak çalışanlarının, toplantılara hiç katılmayan insanların bile koşarak geldiklerini görünce savaşımızın kara-

rının burada verileceğini anladım. O gün hepsi geldi, kahramanların ve kralların yanında dayanışma gösterdi ve kendi yazgıları hakkında bilgi almak istedi. Ben, herkesin oturmasını bekledim. Aias'ın gelmesini, Odysseus'un ilk sırada yerini almasını gözledim. Yaraları yüzünden topallayarak gelenleri gördüm. Sonra son kişi olarak toplantıya girdim.

Akhilleus ayağa kalktı. Herkes sustu. "Agamemnon," dedi. "Seninle benim bir kız yüzünden kavga etmemiz parlak bir fikir değilmiş. O kız gemime biner binmez hemen ölseydi, pek çok Akha, ben, öfkem yüzünden uzakta otururken sonsuz hayata geçmezdi. Her neyse, olan oldu; şimdi göğsümüzde atan yüreğe söz geçirme ve geçmişini unutma zamanıdır. Ben bugün öfkemi terk ediyor ve savaşa geri dönüyorum. Sen Akhalar'ı topla, onları benimle birlikte savaşmaya ikna et, hep birlikte Troyalıların gemilerimizin altında uyumalarını engelliyelim."

Dört bir yandan savaşçılar coşmaya başladılar. O büyük gürültü içinde ben söz aldım. Yerimde oturmayı sürdürdüm ve sessiz olmalarını istedim. Ben kralların kralı olarak susmalarını istemek zorunda kaldım. Sonra konuştum: "O gün Akhilleus'un onur payını elinden aldığım için pek çoğunuz bana içerlediniz. Bugün yanılmış olduğumu biliyorum. Ama tanrılar bile yanılmaz mı? Ahmaklığın adımları pek hafiftir, yere bile değmez ama insanların kafaları içinde dolaşıp onların felaketleri için çalışır: İnsanları birer birer seçer, keyfine göre artırır sayıyı. O gün beni seçti ve sağduyumu yok etti. Bugün o yanlışımı düzeltmek için sana sonsuz armağanlar sunuyorum Akhilleus."

O durup beni dinledi. Sonra benim armağanlarımı kabul edeceğini ama bunu bugün yapmayacağını çünkü şimdi zaman yitirmeden savaşa dönmek gerektiğini, bü-

yük bir uğraşın bizi beklediğini söyledi. Öyle çılgıncasına aç ki savaşılmaya, bir saat bile beklemek gelmiyordu içinden.

Bunun üzerine Odysseus kalktı ayağa. "Akhilleus," dedi, "karnını doyurmadan orduyu savaşa götüremezsin. Bütün bir gün, gün batana dek savaşacaklar. Karnı tok olanın yüreği cesur, kolları güçlü olur. Beni dinle: Savaşçıları gemilere yolla da kendilerine yemek pişirsinler. Biz de bu arada Agamemnon'un armağanlarını getirelim ve herkesin görebilmesi için, burada toplantıda teslim edelim onları. Sonra izin ver, Agamemnon herkesin önünde Briseis'le kadın ve erkek olarak birleşmediğini itiraf etsin. Böylece savaşa indiğinde yüreğin daha rahat olur. Ve sen Agamemnon, çadırında Akhilleus için zengin bir şölen hazırla ki ona olan adalet borcumuz tam olarak ödenmiş olsun. Eğer birini küçük düşürdüyse, bir krala yakışan özür dilemekdir."

Böyle konuştu. Ne var ki Akhilleus bunları duymak istemiyordu. "Toprak Hektor'un arkasında bıraktığı ölülerle dolu ve siz yemek yemeyi düşünüyorsunuz. Günhatımında yeriz, ben bu ordunun aç karnına savaşmasını istiyorum. Patroklos cansız yatıyor ve intikamının alınmasını istiyor. Size söyleyeyim: Onun öcünü almadan benim boğazımdan tek bir lokma bile geçmez. Şölenler ve armağanlar şimdi umurumda bile değil. Ben kan, felaket ve ıstırap istiyorum."

Böyle dedi. *Ama Odysseus boyun eğecek bir tip değildi. Bir başkası teslim olurdu, ben de öyle yapardım ama o değil.* "Akhilleus, bütün Akhalar'ın en yücesi, sen mızrak kullanmakta benden daha güçlüsün, bu kesindir; ama ben senden daha bilgeyim çünkü daha yaşlıyım ve pek çok şey gördüm. Benim öğüdümü dinle. Bu zor bir savaş olacak, galip gelmeden önce bizi bekleyen zorlu bir cenk var. Ölülerimiz için yas tutmamız doğrudur ama bunu

karnınızla mı yapacağız? Biraz dinlenmek, yiyecek ve şarapla güç toplamak bizim hakkımız değil mi? Ölen kişiyi ruhumuzun yüceliğiyle gömelim ve şafaktan günbatımına dek ağlayalım. Ama sonra kendimizi düşünelim ki düşmanı hırsla kovalayalım, ara vermeden, soluk almadan tunç zırhların altında koşalım. Bu nedende ben kimsenin yiyip içmeden savaşa ininemesini buyuruyorum: Hep birlikte doycak, sonra korkunç savaşı başlatmak için Troyalılara saldıracağız.”

Böyle dedi. Ve onun sözünü dinlediler. Ve Akhilleus da boyun eğdi. Odysseus yanına bazı gençleri alıp benim çadırıma gitti. Söz vermiş olduğu arınağanları teker teker dışarıya taşıdı: üçayaklar, atlar, kadınlar, altınlar. Ve Briseis. Her şeyi meclisin ortasına getirdi ve sonra bana baktı. Ayağa kalktım. Koluındaki yara beni delirtiyordu ama kalktım. Ben, kralların kralı kollarımı göğşe kaldırdım, herkesin önünde şunları demek zorunda kaldım: “Zeus, Toprak, Güneş ve Erinysler önünde ant içerim ki elim Briseis adındaki bu kıza değmemiştir, onunla yatağımı paylaşmamışımıdır. Çadırımda kalmıştır ve şimdi dokunmadan onu iade ediyorum. Eğer doğruyu söylemediysem tanrılar beni en korkunç cezalara çarptırsınlar.”

Yalan söylemiyordum. O kıızı almıştım ama yüreği benim olmamıştı. Kızın, Patroklos’un cansız bedenini görünce ağlamaya ve hiç duymadığım biçimde konuşmaya başladığını gördüm. “Patroklos, bana öylesine iyi davranan, sevgimi kazanan adam! Seni diri bırakmıştım, şimdi ölünü buluyorum. Benim kederlerim bitmek bilmiyor. Önce Akhilleus’un kargısıyla ölen kocamın can verişini gördüm; üç erkek kardeşim kentimin surları önünde öldüler. Ben onlar için ağlarken, sen tatlı dilinle avuturdun beni ve Phthie’ye götürceğim, derdin. Akhilleus beni orada eş olarak alacaktı ve hep birlikte neşe içinde düğünümüzü kutlayacaktık. O tatlılığını özleyerek ağlıyo-

rum şimdi ben, senin için ağlıyorum Patroklos.” Ve öteki kadınların da ağlamaları arasında o da cansız bedene sarılarak hıçkırdı.

Akhilleus ordunun yemeğini yemesini bekledi. Kendi ne yiyeceklere ne şaraba el sürdü. Adamlar savaşa hazır olarak gemilerinden ve çadırlarından çıkarlarken o yeni silahlarını kuşandı. Bilekleri gümüş kakmalı güzel dizliklerini takı, göğsünün çevresine zırhını sardı; omzuna kılıcını astı ve başına bir yıldız gibi parlayan tolgasını kondurdu. Ve kahramanları öldürmesi için babasının ona verdiği o ünlü kargısını aldı eline. Son olarak da kalkanını kucakladı. Kocaman gösterişli kalkan ay gibi parlıyordu. Bütün evren işlenmişti bu kalkana: toprak ve denizler ve insanlar ve yıldızlar: canlılar ve ölümler. *Biz silahlarımızla savaşıyorduk, o adam bütün dünyayı yumruğunun arasında tutarak iniyordu savaş alanına.*

Onun güneş gibi parlayarak arabasına binişini, ölümsüz atlarına onu intikam almaya götürmelerini haykırışını gördüm. Savaş alanından kaçarak Patroklos’u ölümden kurtaramadıkları için kızgındı atlara. Bu nedenle onlara hakaret ediyor, avaz avaz bağınyordu. Efsaneye göre atlar yüzlerini eğerek, dizginlerini kopararak, insan sesiyle yanıt veriyordu: ve şöyle diyorlardı: Rüzgâr kadar hızlı koşacağız Akhilleus; ama senin yazgın ölüme doğru bizden daha hızlı koşacaktır.

Irmak

Yıllar boyu süren savaşlar görmüştüm çünkü ırmak insanların arasından kör akmaz. Ve yıllar boyunca inlemler dinlemiştim çünkü insanların can verdiği yerde ırmak sağır akmaz. Bu vahşi kan davasının parıltılarını denize taşıırken soğukkanlılığımı korudum. Ama o gün çok fazla kan aktı ve çok fazla vahşet ve nefret vardı. Akhilleus'un zafer gününde isyan ettim; öğrenmiştim. Masallardan korkunuz yoksa bunu dinleyin.

Şafak sökerken Akhalar'ın duvarı önünde iki büyük ordu karşı karşıya dizildiler. Güneşin ilk ışınları altında binlerce tunç silahın parlamasını gördüm. Akhilleus askerlerinin önünde, etkileyici ve ilahî silahlarını kuşanmış dikiliyordu. Ve Troyalıların önünde Ankhisesoğlu Aineias duruyordu. Çarpıcı tolgasını sallayarak, tunç kargısını kaldırarak tehditkâr bir tavırla öne çıktı. Akhilleus'un da beklediği buydu. Bir sıçrayışla askerlerinin arasından sıyrıldı, tam Aineias'ın karşısına dikildi: Yaralı bir aslan gibi öfkeden köpürüyordu, yaralı bir aslan gibi intikama ve kana susamıştı. Bağırmaya başladı: "Aineias, neler geçiyor aklından, yoksa bana meydan mı okuyorsun? Ne sanıyorsun, kazanırsan Priamos tacını sana takar diye mi hevesleniyorsun? Onun Hektor'u var ve bir sürü başka oğlu; tahtını sana bırakır mı sanıyorsun? Henüz zamanın var-

ken çek git buradan. Biz ikimiz bir kez daha meydan okuduk birbirimize ve nasıl sonuçlandı biliyorsun: Kaçacak delik aramıştın o zaman. Haydi bu kez elini çabuk tut: Dön arkanı ve başla koşmaya. Ve sakın bir daha geri dönüp bakma."

"Beni korkutacağını sanıyorsun değil mi?" diye meydan okudu Aineias ona. "Ama ben çocuk değil bir kahramanım. Seninkiler gibi benim damarlarımda da soylu ve tanrısal kan akıyor. Burada durup sokakta kavga eden kadınlar gibi hakaret yağdırmaya niyetim yok; biz bir savaşın ortasındayız ve can almalıyız. Kapa çeneni Akhilleus. Başla dövüşmeye."

Kargısını yumruğunun içinde sıkı ve fırlattı. Tunç uç Akhilleus'un kocaman ve parlak kalkanına çarpınca sesi yayıldı. Harika bir ustalıkla yapılmıştı kalkan. Dışta iki kat tunç, içte iki kat kalay vardı. İkisinin ortasında da bir kat altın yayılmıştı. Aineias'ın oku tuncu aştı ama altına takılıp kaldı.

Bu sefer Akhilleus kaldırdı kargısını. Aineias kalkanını taşıyan kolunu öne uzattı. Tunç kargı ucu havada hızla uçtu, kalkanı delip geçti, Aineias'ın başının biraz üzerinden uçarak arkasındaki toprağa gömüldü. Aineias korkudan donup kaldı. Kargının başına saplanmasına ramak kalmıştı. Akhilleus kılıcını çekti. Korku verici bir nara atarak öne atıldı. Aineias şaşırıldı. Hemen yanı başında bulduğu koca bir taşı iki elinin arasına aldı. Kendini savunmak için kaldırdı. Bense Akhilleus'a bakıyordum, onun ansızın körleşmiş gibi hamlesini yarım bıraktığını, sanki kafasının içinde bir şeyler oluyormuş gibi hareket-siz kaldığını ve yitirdiği bir şeyi ararmış gibi gözlerini yuvalarında dört bir yana çevirdiğini görüyordum. Aineias fazla düşünmedi. Arkasını döndüğü gibi Troyalıların arasına karışarak izini kaybettirdi. Akhilleus kendine geldiğinde çevresine bakındı ve onu bir daha göremedi.

Başını sıyırarak toprağa saplanan kargı orada duruyordu ama düşmanı yok olmuştu. Akhilleus, "Bu büyü bir durum," dedi kendi kendine. "Aineias böyle yok olabileceğine göre onu seven ve koruyan bir tanrısı var demek. Öyle olsun! Ben onunla uğraşacak değilim. Artık savaşa başlamanın zamanıdır!" Böyle dedi ve Troyalıların üzerine atıldı.

İlk önce İphition'u başını ikiye yararak öldürdü, gümbürtüyle yere devrilen kahramanın üzerinden Akha arabalarının tekerlekleri geçti. Sonra Demeleon'a saldırdı, onun şakağına bir darbe indirdi ve tunç tolga dayanmayınca kargının ucu beynini yerinden fırlattı. Yiğidin gözlerine karanlık indi. Dehşet içinde kaçmaya çalışan Hipodamas takıldı gözüne ve sırtına attığı kargı onu can çekişen bir hayvan gibi yuvarladı tozun içine. Yiğidin ruhu bedenini terk ediverdi. Sonra Priamos'un oğullarının en küçüğü ve en sevileni Polydoros'un canına kıydı. Akhilleus onu da sırtından vurdu; kargı göğsünden çıktığında bir çılgılla dizlerinin üzerine çöken kahramanın gözlerini kara bulutlar örttü. Hektor kardeşinin dizleri üzerine çöktüğünü ve organlarının dışarı fırladığını görünce öfkeden kudurdu ve her türlü temkini bir tarafa bıraktı. Ortalıkta çıkmaması gerektiğini biliyordu; Akhilleus'u kalabalık içinde, arkadaşlarının korumasında beklemeliydi. Ama kardeşinin bu biçimde can verdiğini görünce bir şey düşünemez oldu ve bağırarak öne, Akhilleus'a doğru atıldı. Akhilleus onu gördü, gözlerinde bir zafer ışığı yanıp söndü. "Gel Hektor, gel daha yakma gel!" diye haykırmaya başladı. "Yaklaş ölümüne." "Sen beni korkutamazsın Akhilleus!" diye yanıt verdi Hektor. "Biliyorum, benden daha güçlüsün ama benim kargunun da seninki kadar öldürme gücü var. Ve kimin can vereceğini yazgı seçecektir." Böyle diyerek fırlattı kargısını ama tunçtan uç, rakibinden uzakta olmasa da toprağa saplandı. Akhilleus onu

ele geçirdiğini düşünüyordu. Yürek oynatıcı bir çılgınlıkla öne atıldı ve kargısını kaldırdı. Ama bir kez daha gözleri karardı, zihninde bir şeyler yok oldu. Üç kez öne atıldı ama körlemesine hareket ediyordu sanki, derin bir sisin içine düşmüş gibiydi. Kendine geldiğinde bu kez Hektor orada değildi, Troyalıların arasına karışmıştı. Öfkeden çılgına dönen Akhilleus karşısına çıkana saldırmaya başladı. Dryops'u boynundan vurarak öldürdü. Demukhos'u önce dizinden, sonra karnından vurarak öldürdü. Laogonos'u kargıyla, Dardanos'u kılıcıyla hakladı. Tros korkusundan ayaklarına kapanıp merhamet diledi. Akhilleus kadar genç, çocuk denecek yaşta bir delikanlıydı. Akhilleus kılıcıyla karaciğerini deşti, dışarı fırlayan karaciğer kan kustu; yiğidin bedeni kara kana bulandı. Mulios'un kulağına bir darbe indirdi, tunçtan uç başını yard, öteki kulağın altından çıktı. Ekheklos'u beynini deşerek öldürdü. Kargısıyla Deukalion'un dirseğine vurdu, sonra kılıcıyla kafasını kesti: iliği omurlarının arasından fışkırdı; yiğidin bedeni boylu boyunca uzandı toprağa. Sonra Rigmos'un karnını kargısıyla deşti ve sırtına indirdiği bir darbeye Areithoos'u öldürdü. Acımasız rüzgârın şiddetlendirdiği, koca ormanı kül eden insafsız bir yangına benziyordu. Kara toprağın üzerinde kan akıyordu. Şana susamış Akhilleus, elleri kana ve ölüme bulanmış yiğit durmak bilmiyordu.

Korkuya kapılan Troyalılar karargâhlarına kaçmaya başlamışlardı. Beni ovanın ortasında gördüklerinde yangından kaçan hayvanlar gibi sularına atladılar ve kurtuluşu bende aradılar. Akhilleus kıyıya geldi, kargısını toprağa sapladı, kılıcını kınından çıkardı ve atladı suya. Önüne geleni öldürmeyi sürdürüyordu. Her yandan inlemeler ve ıstıraplar duyuyordum, benim sularım da al kan rengine boyanmıştı. Akhilleus'un on iki Troyalı genci birer birer seçtiğini, onları öldürmediğini, kıyıya çıkarttığını gör-

düm; bu savaş esirlerini Patroklos'un cenazesine kurban edecekti. Geyik yavrusu gibi şaşkın gençleri birer birer sudan çıkarttı; onları kara gemilerin altında öldürecekti. Sonra kayırmını sürdürmek için yeniden dönüp düşmanın kalabalığına baktı. Lykaon'la burun buruna geldiğinde henüz kıyıdaydı: O daha bir çocuktı ve babası Priamos onu henüz özgürlüğüne kavuşturmuştu. Şimdi elinde silah olmadan kıyıda dikiliyordu; silahlarını ırmağı kolayca geçebilmek için atmıştı; çınlıçplak ve şaşkıındı. "Gözlerim ne görüyor?" dedi Akhilleus. "Seninle bir kez savaşta karşılaşmıştık; seni Lemnos'a esir satmak için canlı yakalamıştım. Ve işte yeniden karşımdasın. Demek ki cehenne-me yolladığım Troyalılar yeniden geri gelmeye başlamışlar. Ama bu kez dönemeyeceksin Lykaon." Ona atmak üzere kargısını kaldırdı. Ne var ki Lykaon dizüstü kapaklanınca kargı sırtına teğet geçip toprağa saplandı. "Merhamet et," diyerek ağlamaya başladı Lykaon. "Savaştan yeni döndüm ve yeniden karşına sen çıktın. Neden tanrılar benden bu kadar nefret ediyorlar? Acı bana! Zaten bir kardeşimi; Polydoros'u öldürdün. Priamosoğulları'ndan istediğin Hektor'dur senin." Ama Akhilleus ona yırtıcı gözlerle bakıyordu: "Uğursuz; bana merhametten mi söz ediyorsun? Patroklos ölmeden önce ben de merhamet sahibiydim ve pek çok Troyahya acımıştım. Ama şimdi kimse ellerimden canlı kurtulamayacak. Kes ağlamayı. Patroklos gibi senden çok daha değerli biri ölmüşken, sen neden yaşayacaksın ki? Bana bak! Ne kadar güçlü ve güzelim, oysa ben de öleceğim. Bir şafakta ya da günbatımında, belki de öğleüzerinde benim de öldüğümü görececek gözler. Şimdi sen kendi ölümün için ını ağlıyorsun?" Lykaon başını öne eğdi. Kollarını son kez yalvarmak için ileri uzattı. Akhilleus kılıcını delikanlının köprücük kemiğinden soktu ve bedenini boydan boya ikiye yarıdı. Lykaon yıkıldı. Akhilleus onu ayağından tuttu ve benim sula-

rıma sürükledi. "Annen cenaze yatağının kenarında ağlayamayacak," dedi. "Ama bu ırmak seni denize götürecektir ve balıklara yem olacaksın." Sonra haykırmaya başladı: "Hepiniz öleceksiniz! Sizi bu ırmak da kurtaramayacak, Troya surlarına kadar kovalayacağım sizleri. Hepiniz korkunç bir ölümle can vereceksiniz ve Patroklos'a yaptığınız bedelini ödeyeceksiniz!" Sonra yeniden suya girdi ve öldürmeye devam etti: Asteropaios'u, Thersilokhos'u, Mydon'u, Astypylos'u, Mnesos'u, Tharsios'u, Aineos'u, Ophestelestes'i hakladı. Ortalık mezbahaya dönmüştü. Bunun üzerine ben başladım bağırma: "Benden uzak dur Akhilleus, canın can almak istiyorsa, git benden uzağa. Benim billur sularımı cesetlerle doldurmayı kes artık. Bunca cansız bedeni taşıyamam denize. Beni dehşete düşürüyorsun. Ya dur ya da uzaklaş buradan!" Akhilleus da beni şöyle yanıtladı: "Hepsinin canına kıydığım zaman gideceğim sevgili ırmak." Bunun üzerine ben de şahlanıp saldırdım, sularımı altüst ederek dört bir yana öyle bir dağıttım ki onu da kalkarıyla birtarafa fırlattım. Akhilleus'un tutunacak bir yer aradığını gördüm, neyse ki orada kıyıda, çiçekli, ulu bir gürgen vardı da yapıştı onun bir dalına. Sularım öyle bir köpürmüştü, öyle bir yayılmıştı ki ağacı da kökleriyle ve ona tutunan adamlarla söküp kattım girdabıma. O zaman Akhilleus insanüstü bir güçle kendini kurtardı, dalgalarla boğuşarak kıyıya ulaştı. Akıllı fikri ovaya doğru uzaklaşmaktaydı. Ama ben çağıl çağıl sularıyla düştüm onun peşine ve tarlaların arasından sürdüm izini. O kaçıyor, büyük bir dalgaya dönüşen ben, onu izliyordum: O durup arkasına bakınca üzerine yağıyordu, o ayağının altında toprağı hissederek hissetmez yine koşmaya başlıyordu. En sonunda tanrısal Akhilleus'un şöyle haykırdığını duydum: "Anne! Anne! Beni kurtarmaya kimse gelmiyor mu? Neden bana Troya surları dibinde öleceğimi söyledin o halde? Bari hepsinin en güçlüsü Hektor

alaydı canımı. Ben bir kahramanın ve ancak bir kahraman öldürebilir beni. Böyle yürekler acısı bir ölümle can vermekmiş yazgım, bir domuz çobanı gibi ırmağın sularında boğulmak yaraşır mı bana?" Dört bir yanında yüzen cansız bedenler, silahlar arasında suyun içinde kaçıyordu. Evet, tanrısal bir güçle koşuyordu ama biliyordum ki ne güzelliği ne şahane silahları onu kurtarabilecekti, bataklığın dibinde kalacak, üzeri çamurla kaplanacaktı; ben kumu ve çakılı üzerine dökecektim ki sonsuza dek bilsin mezarının orası olduğunu. Son bir coşkun dalgayla havalara yükseldim, azdıkça kabardım, köpüklerim cesetleri ve kanları savurdu. Sonra ateşi gördüm. Ovada, açıklanamaz, büyümlü bir yangın vardı. Ateşten bir duvar bana doğru ilerliyordu. Gürgeuler, salkımsöğütler, pıncallar ve kıyadaki nilüferler; kamışlar, mazılar tutuşmuştu. Cesetleri, silahları ve adamları da yutuyordu bu ateş. Durdum. Ateş bana yaklaştı. Kimşenin asla görmemiş olduğu bir şey görüldü o gün: alev alev yanan bir ırmak. Suların kaynıyordu, balıklar akıntılarının arasında kaçıırken can veriyorlardı. İşte böylece, geceler sonra, Troyalıların kentlerini cehenneme çeviren yangından kaçışmalarını izledim.

Her zamanki yatağıma ve sakin akışıma geri döndüğümde Akhilleus'un Troyalıları İlyon surlarına kadar kovaladığını gördüm. Priamos yüksek bir kuleden yenilgiyi seyrediyordu. Ordusu kentin içine sığınabilsin diye kapıları açtırdı ve son askeri de girdikten sonra kapanmasını buyurdu. Ama son savaşçı en güçlü olanıydı, onun ilk oğluydu ve bu kapıdan bir daha giremeyecek olan yığitti.

Andromakhe

Korkmuş geyik yavruları gibi sığıruyorlardı kentlerine. Priamos Batı Kapıları'nı ardına dek açtırmıştı; onlar da ter içinde girip yüksek noktalara tırmanıyorlar ve susuzluktan dilleri damaklarına yapışmış olarak surlara yapışıp ovayı seyretmeye başlıyorlardı. Binlercesi kurtuluşu kent'in karnında buluyordu. Yazgısına çivilenmiş tek bir kişi kaldı kapıların dışında. Ve o benim sevdiğim, oğlumun babası olan kişiydi.

Akhilleus, kendi erlerinin önüne düşmüş, zafer kazanmış bir at süratiyle, bir yıldız kadar parlak, bir ölüm ulağı gibi uzaklardan koşarak geldi. Kulenin tepesinde duran Priamos onu tanıdı ve anladı. Kendini tutamayıp ağlamaya başladı; o yaşlı, büyük kral herkesin karşısında ellerini başına vurarak ve inleyerek ağlıyordu: "Hektor, oğlum benim, kaç oradan. Akhilleus senin için fazlasıyla güçlü, onunla tek başına savaşılamazsın. Görmüyor musun birer birer kıyıyor oğullarıma. Senin de canına kıymasın. Hem kendini kurtar hem de Troya halkını. Kentimizin ele geçtiği gün sırtıma bir kargı yiyerek ölmek istemiyorum. Oğullarımın öldürüldüğünü, kızlarımın köle edildiğini, evlilik yataklarının dağıldığını, bebeklerin bu kıyımın tozu içine atıldığını görmek istemiyorum. Ben toprağa yuvarlanıp bir gün öncesine kadar sofraya ar-

uklarıyla beslediğim köpekler tarafından paralanmak istemiyorum. Sen Hektor, sen gençsin, gençler ölümde de güzeldirler, her türlü ölümde; bu nedenle ölmekten korkmazsın ama ben... ihtiyar bir adamı düşün, köpeklerin üzerine eğildiğini, onun beynini parçaladıklarını, cinsel organını kopardıklarını, kanını içtiklerini getir gözünün önüne. Beyaz saçlarını, beyaz tenini, doyduktan sonra gidip kapının önüne yatan köpekleri düşün. Hektor, ben böyle ölmek için fazlasıyla yaşıyım. Bırak da huzur içinde öleyim oğlum.”

Yüce kral ağlıyordu. Kraliçe ve ana olan Hekabe de ağlıyordu. Giysisinin önünü açmış, memesini tutmuş, oğlu bebekken onu avutan bu meme hatırına yalvarıyordu. Surların dışında, ona merhamet etmeyen bir adam tarafından öldürülüp can vermektense bir zamanlar olduğu gibi oğlunun kendine koşmasını istiyordu. Ama Hektor’un ona kulak astığı yoktu. Sırtını surlara vermiş, içindeki zehirle şişmiş bir yılanın yuvası önünde insan beklemesi gibi Akhilleus’u bekliyordu. Yüreğinde bu savaş gününde ölmüş bunca yiğidin acısını duyumsuyordu ve orduya Akhilleus’un savaşa gitmesiyle geri çekilme emri vermediği için ölümlerine kendinin neden olduğunu çok iyi biliyordu. Onlara ihanet etmişti; halkının sevgisini kazanmak için yapılacak tek şey bu adama meydan okumaktı. Bir an için silahları bırakmayı, Helene’yi ve bütün servetini iade etmeyi ve savaşa son vermeyi de geçirdi aklından. Ama artık Akhilleus’u durdurabilecek bir şey olmadığını biliyordu: Tek yol intikamdı. Onun parlak zırhları içinde, doğan bir güneş gibi koşarak gelişini gördü. Onun karşısında duruşunu, kargısını sağ omzunun üzerinde kaldırışını gördü; hiçbir insan bu kadar korkunç görünemezdi. Olsa olsa bir tanrı, savaş tanrısı böyle görünebilirdi. Ve yüreğini bir korku dağladı. Hektor kaçmaya başladı, surlar boyunca yapabildiğince hızlı koşuyordu.

Akhilleus bir şahin gibi öfkeyle peşine düştü. Çıldırması yarış atları gibi üç kez Troya kentinin çevresinde döndüler: Ama bu yarışta altın, köleler ya da zenginlikler yoktu. Ödül Hektor'un caruydu. Batı Kapıları'nın önüne geldiklerinde Akhilleus, Hektor'un yolunu kesiyor, onu ovaya itiyor ve kente girmesini engelliyordu. Böylece yeni bir tur daha atmaya başlıyorlardı. Aynen rüyalarda olduğu gibiydi: Hani birini kovalarız, hiç yakalayamayız ama o da tam anlamıyla kaçıp kurtulamaz ve bu rüya bütün gece boyunca sürer ya, öyleydi işte. Deiphobos Batı Kapısı'ndan çıkıp Hektor'a, "Kardeşim benim, Akhilleus böyle senin tükenmeni istiyor; dur onunla birlikte yüzleşelim," diyene dek sürdü. Hektor ona baktı ve yüreğini açtı: "Deiphobos, sevgili kardeşim; sadece sen beni gördün ve surlardan çıkıp yardıma gelme cesaretini gösterdin," dedi. Deiphobos, "Annem ve babam beni bırakmak istemediler ama daha fazla dayanamazdım; çok kaygılanıyordum ve işte şimdi burada, senin yanıdayım," yanıtını verdi. "Duralım ve birlikte savaşalım: Yazgı karar versin kazanan biz mi olacağız, Akhilleus mu?" İşte böylece o acayip rüya sona erdi. Hektor kaçmaktan vazgeçti. Akhilleus da durdu. İlk konuşan Hektor oldu: "Artık senden kaçmayacağın Akhilleus. Şimdi karşına çıkma cesaretim var. Ama bana yemin etmeni istiyorum: Kazanırsam silahlarımı alabilirsin ama cesedimi almayacaksın. Aynı şeyi ben de yapacağım." Akhilleus ona nefretle bakıyordu. "Lanet olası Hektor; seninle anlaşma yapmayacağım. İnsanlarla aslanlar, kurtlarla kuzular anlaşma yapmazlar: Onlar ezelî düşmandır. Sen bunları değil savaşmayı düşün. Gerçekten inandığın gibi yiğit olup olmadığınızı göstereceksin şimdi." Bunları söyledikten sonra kargısını kaldırdı; havada şöyle bir salladı ve korkunç bir şiddetle fırlattı. Hektor onun gelişini gördü, hızla bir yana yattı, tunç uçlu kargı omuzlarının üzerinden geçip toprağa

saplandı. Demek ki tanrılarının her şeyi kararlaştırmış oldukları doğru değildi: Kazananın adı henüz yazılmamıştı demek ki! Hektor kargısını sıkıca tuttu, başının üzerine kaldırdı ve fırlattı. Tunç uç gidip Akhilleus'un kalkanına saplandı ama bu tanrısal bir kalkandı ve hiçbir şey onu delemezdi; tunç uç saplandı ama orada kaldı. Hektor ona şaşkınlıkla baktı, bir başka kargı istemek için kardeşine döndü ama Deiphobos artık orada değildi. Kentin içine kaçmıştı; korku onu alıp savurmuştu. İşte o zaman Hektor yazgısının gelip onu yakaladığını anladı. O, bir kahraman olduğu için çarpışarak ölmek, sonradan herkesin dillendirmesine degecek biçimde can vermek için kılıcını çekti kınından. Avının üzerine hırsla atılan bir kartal gibi fırladı yerinden. Akhilleus parlak zırhının içinde toparlandı. İki aslan gibi atıldılar birbirlerinin üzerlerine. Akhilleus'un kargısının tunç ucu gece göğünde kayan yıldız gibi ilerliyordu havada. Hektor'un zırhı içinde boş bir nokta anyordu; bunlar bir zamanlar Akhilleus'un, sonra Patroklos'un olan zırh ve silahlardı. Tuncun arasından ete ve cana ulaşacağı boş bir nokta anyordu. Sonunda boyunun omzuna bağlandığı noktada, sevdiğim erkeğin o güzel boynunda buldu aradığı yeri: Silah boğazından girdi, ensesinden çıktı kocamın. Hektor tozların içine yuvarlandı. Akhilleus'a baktı ve son soluğuyla şöyle dedi: "Yalvarıyorum sana, beni köpeklere yem etme; cesedimi babama ver." Akhilleus'un yüreği bütün tahminlerden öte katıydı: "Bana yalvarma Hektor. Bana o kadar çok kötülük yaptın ki seni lime lime edip hayvanlara yem etsem yeridir. Patroklos, işte o hak ediyor güzel bir cenaze törenini. Sen köpeklere ve kuşlara yem olmayı, yatağından ve sevdiğin insanın gözyaşlarından uzakta yok olmayı hak ediyorsun." Hektor gözlerini yumdu ve ölüm onu sarıp sarmaladı. Ruhu yazgısına, gücüne ve yitirilmiş gençliğine ağlayarak Hades'e yükseldi.

Akhilleus kargısını Hektor'un bedeninden çekip çıkardı. Sonra zırhını ve silahlarını soymaya başladı. Bütün Akhalar yakından görmek için koşuştular. Bu bedeni ilk kez silahsız görüyorlardı. Güzelliğine hayran olmuşlardı, gene de bazıları kargıyla, kılıçla vurmaktan geri kalmadılar. Gülüşüyorlardı: "Tabii şimdi gemilerimizi ateşe vermeye geldiği güne oranla çok daha yumuşak!" Gülüyor ve vuruyorlardı. Sonunda Akhilleus durdurdu onları. Hektor'un üzerine eğildi, bir bıçakla bileklerinden, tam aşık kemiğinin altından deldi ve deri bir kayışı oradan geçirdi. Bu kayışı başı toza bulanacak, bedeni arabadan sarkacak biçimde arabasına bağladı. Sonra kendi ödülü sayılan Hektor'un silahlarını aldı ve arabasına bindi. Atları kırbaçladı; onlar adeta uçmaya başladılar. Hektor'un toprakta sürüklenen bedeni toprak ve kandan kararan bir bulut yaratıyordu.

Yüzün öyle güzeldi ki. Şimdi güzel kumral saçların yolunuyor, o güzel yüzün toprakta sürükleniyor. Birbirimizden çok uzaklarda doğmuştuk; sen Troya'da, ben Thebai'de ama ikimizi bekleyen yazgı ortak. Ve bu pek mutsuz bir yazgı oldu. Şimdi beni senin evinde dul, en derin acılara gömülmüş olarak bırakıyorsun. Birlikte sahip olduğumuz evladımız o kadar küçük ki: Artık ne sen ona yardım edebileceksin ne de o sana. Bu savaştan kurtarırsa canını, acı ve keder sonsuza dek ona eşlik edecek çünkü babası olmayan dostlarını yitirir, varlığını zorlukla savunabilir. Bakışları daima yere dönük olur, yüzü hep gözyaşı ıslığıdır; gidip başka babaların pelerini çekiştirir korunmak için. Belki ona merhamet dolu bakışlarını çeviren biri çıkar; ama bu susamış birinin sadece dudaklarını ıslatmaya benzer. Evet, Troyalılar ona, bu çocuğa "kentin efendisi" derlerdi ama bunun nedeni senin oğlun olmasıydı. Sen o kenti tek başına savunmak için kalan erkektin. Hektor... Yazgı senin benden uzakta ölmeni is-

tedi ve bu acı sonsuza dek beni terk etmeyecek: Bana söyleyeceğin son sözleri duyamadım. Ben o sözlere sıkı sıkı tutunacak ve ömrüince anımsayacaktım: hayatımın her gün ve her gecesinde. Şimdi, o kara gemilerin altında kurtlara yem olacaksın, onca düşkün olduğum o güzel bedenini köpekler parçalayacak. Kadın elleriyle dokunmuş güzel ve değerli tuniklerin seni burada bekliyorlardı. Saraya gideceğim, onları alıp ateşe atacağım. Senin onuruna yakabileceğim tek cenaze ateşi buysa, bunu yapacağım. Troya'nın bütün kadın ve erkeklerinin önünde senin şanın için yapacağım.

Priamos

Herkes kralın acıdan delirerek çamurların içinde yuvarlandığını gördü. Bir uçtan ötekine koşuyor, Akhalar'ın gemilerine gidip oğlunun cansız bedenini ona vermeleri için yalvarıyordu. İhtiyar çılgını zorlukla engellediler. Günlerce pelerinine bürünüp evlatlarının ortasında oturdu. Çevresinde yalnızca inilti ve ağlayışlar duyuluyordu. Kadınlar ve erkekler hep birlikte yitirdikleri kahraman için ağlıyorlardı. Yaşlı adam çamurun saçlarının arasında, beyaz teninde katılaşmasını bekledi. Sonra bir akşam kalktı ayağa. Odasına gitti ve karısı Hekabe'yi çağırttı. O yanına gelince şöyle dedi: "Ben oraya gitmeliyim. Akhilleus'un yüreğini yumuşatacak değerli armağanlar götüreceğim. Bunu yapmalısınız." Hekabe umutsuzdu. "Tanrım, nerede kaldı senin o ünlü bilgeliğin? Sen, tek başına, bunca oğlunu öldüren adamın yanına, gemilere mi gideceksin? O vahşi bir adam, ne sanıyorsun, sana acıyacağını ve saygı göstereceğini mi umuyorsun? Otur burada evinde ağla; artık Hektor için elimizden bir şey gelmez, bizden uzaklarda köpeklerle yem olmak onun yazgısıymış. Ciğerini dişlerimle sökmek istediğim o adama av oldu yavrum." Ama yaşlı kral onu şöyle yanıtladı: "Ben oraya gitmeliyim. Beni durduracak kişi sen olmayacaksın. Akha gemilerinin altında ölmem yazgıysa öyle olsun,

öleceğim: Önce oğlumu kollarının arasına almak ve acı-
mı ona dökmek istiyorum.”

Böyle dedi ve en değerli sandıkları açtı: On iki güzel ruba, on iki pelerin, on iki örtü, on iki ak keten çarşaf, on iki tunik ayırdı. On ölçek altın tarttı; iki parlak uçayak, dört leğen ve Trakyalıların armağanı olan harika bir kupa seçti. Sonra dışarı koştu ve evinde ağlamakta olan bütün o insanlara öfkeyle bağırmaya başladı: “Çekip gidin evimden pis sefiller; sizin ağlayıp inleyecek eviniz yok mu? Burada durup içimi karartmak zorunda mısınız? Zeus’un oğullarımın en iyisi olan Hektor’u alması yetmedi mi? Evet, en iyisi dedim, duydun mu Paris, ya sen Deiphobos ve siz Polites, Agathon, Helenos; o en üstününüzdü. Neden onun yerine siz ölmediniz reziller? Pek değerli oğulların vardı ama hepsini yitirdim; elimde kalanlar en beterleri, en kibirli, en yalancı olanlar. Bunlar sadece dans etmek ve çalmak konusunda beceriklidir. Daha ne bekliyorsunuz, utanmazlar, çıkıp bana bir araba hazırlayın, hemen yola çıkıyorum!” İhtiyar kralın haykırışları karşısında hepsi titriyordu. Koşup arabayı hazırlayışlarını, armağanları yükleyişlerini, sonra katırları, atları koşuşlarını bir görseydiniz... Kimse tek söz etmez olmuştu. Her şey hazır olunca Hekabe çıkageldi. Sağ elinde tatlı şarap dolu bir kupa tutuyordu. Yaşlı krala yaklaştı ve şarabı uzattı. “Gerçekten gitmek istiyorsan,” dedi, “benim arzuma karşı geliyorsan bari önce Zeus adına bir kadeh kaldır ve sağ salım geri gelmek için dua et.” Yaşlı kral kupayı aldı ve karısı böyle istediği için kupayı göklere kaldırıp Zeus’a merhamet etmesi, gittiği yerde dostluk ve merhamet bulması için yakardı. Sonra armağanlarla dolu, bilge arabacı İdaios’un sürdüğü arabasına bindi. Kral ve sadık hizmetkârı birlikte koyuldular yola, yanlarına ne koruma ne de savaşçı aldılar; gecenin karanlığında yapayalnız düştüler yollara.

İrmağa geldiklerinde durdular ve hayvanlara su içir-
diler. İşte orada karanlığın, yokluğun içinden çıkıp gelen
adamı gördüler. İdaios korkuyla, "Kaçalım kralım," dedi.
"Kaçalım yoksa bizi öldürecek." Ama ben korkudan taş
kestiğim için kımıldayamıyordum, adamın giderek bize
yaklaştığını görüyor ama hiçbir şey yapamıyordum. Doğ-
rudan bana geldi ve elini uzattı. Genç ve güzel bir pren-
sesi benziyordu. "Nereye gidiyorsun yaşlı baba?" dedi.
"Akhalar'ın, can düşmanlarının öfkesinden korkmuyor
musun? Onlardan biri seni bunca hazineyle görürse ne
yapacaksın? Artık ikiniz de genç değilsiniz; biri saldırırsa
kendinizi nasıl savunacaksınız? Bırakın sizi koruyayım,
içimde kötülüğüm yoktur. Bana babamı anımsatıyorsun."
Sanki bu genci yolumuza bir tanrı çıkarmıştı. İlyon'dan
kaçtığımızı, kentin korkuya kapıldığını, bizim alabildiği-
miz kadar serveti yüklenip kaçtığımızı sanmıştı. Hektor'
un öldüğünü duymuştu ve Troyalıların kaçmaya başladı-
ğını düşünüyordu. Hektor'un adını anınca şöyle dedi: Sa-
vaşta hiçbir Akha'dan daha aşağı değildi. "Ah, genç pren-
sim; Hektor'dan böyle söz eden sen, kimsin?" Bana Ak-
hilleus'u izleyerek savaşa gelmiş bir Myrnnidon olduğunu
ve şimdi onun yaverlerinden biri olduğunu söyledi. Hek-
tor'u savaşıırken bin kez görmüştü ve gemilere saldırdığı
günü de anımsıyordu. Ayrıca şimdi Akha karargâhından
geldiğini ve onların Troya'ya yeniden saldırmak için şafa-
ğı beklediğini de ekledi. "Oradan geliyorsan Hektor'u
görünüşündür, doğruyu söyle bana. O hâlâ Akhilleus'un
çadırında mı yoksa bedenini köpeklere atılar mı?" "Ne
köpeklere ne kuşlara yem oldu ihtiyar," dedi. "İnanmaya-
bilirsin ama bedenine dokunulmadı. Öldürülmesinden
bu yana on iki gün geçti ama sanki henüz ölmüş gibi du-
ruyor. Her gün, şafak saatinde Akhilleus onurunu kırmak
için onu acımasızca Patroklos'un mezarına taşıyor ama
beden her gün daha tazeleniyor, yaralar kapanıyor, kan

yok oluyor. Onu esirgeyen bir tanrı olmalı ihtiyar, ölmüş olsa bile Hektor'u sevmeyi sürdürüyor." Ah, bu sözleri dinlerken yüreğime sevinç doluyordu... Ona Akhilleus'a vermek için yanıma aldığım kupayı armağan ettim ve karşılığında bizi karargâha sokabilir mi diye sordum. "İhtiyar, beni sına," dedi. "Akhilleus'un haberi olmadan senden armağan kabul edemem. O adamın bir malını çalanın başına büyük felaketler gelir. Ama karşılık almasam da seni ona götüreceğim. Göreceksin ki yanında ben varken, seni kimse durdurmaya cesaret edemeyecektir." Böyle dedi ve arabaya bindi, eline dizginleri alıp sürdü atları. Hendeğe ve duvara geldiğimizde nöbetçiler ona tek söz etmediler ve açılan kapılardan geçtik. Delikanlı bizi Akhilleus'un çadırına kadar götürdü. İncir ağaçlarının desteklediği ihtişamlı bir çadırı, çevresinde büyük bir avlusu vardı. Avlunun iri kapısı ahşaptı. Aynı adam kapıyı açtı ve bana içeriye girmemi söyledi. "Akhilleus'un beni görmesi iyi olmaz ihtiyar. Ama sen korkma, git önünde diz çök. Umanın katı kalbini yumuşatabilirsin." İşte o zaman ihtiyar kral avluya girdi. İdaios'u arabalara gözcü bıraktı. Sonra Akhilleus'un çadırına vardı. Kurulu sofranın çevresinde dolaşan birilerini gördü. Akhilleus bir köşede tek başına oturuyordu. Yaşlı kral, kimse fark etmeden onun yanına gitti. Belki de öldürebilirdi onu. Ama ayaklarına kapandı, dizlerine sarıldı. Akhilleus şaşırdı, ne yapacağını bilemedi. Priamos onun ellerini tuttu, kaç oğlunun canına kıyan elleri dudaklarına götürdü ve öptü. "Akhilleus, beni görüyorsun, artık yaşlandım. Senin baban gibi ben de hüzünlü yaşlılık dönemine girdim. Ama o en azından kendi toprağındadır ve oğlunun günün birinde Troya'dan dönüşünü görecektir. Oysa ben büyük bir bahtsızlık yaşadım: Vatanımı koruyacak elli oğlum vardı ama bu savaş neredeyse hepsini çaldı. Elimde Hektor kalmış ve sen onu öldürdün. Korumaya çalıştığım ken-

tin surları dibinde yapayalnızdı. Buraya kadar gelişimin nedeni değerli arınanlar karşılığında oğlumu geri götürmek istememdir. Babanın hatırına bana merhamet et Akhilleus: Babana merhamet ediyorsan bana da et çünkü oğullarını öldüren kişinin elini öpen bir başka baba bulamazsın." Akhilleus'un gözleri yaşardı. Ellerini tatlılıkla Priamos'un ellerinden kurtardı. İki erkek karşılıklı ağlıyorlardı; biri babasının, öteki sevgili oğlunun anısına. O çadırda, sessizlik içinde ağlıyorlardı. Sonra Akhilleus iskemlesinden kalktı, yaşlı adamın da elinden tuttu ve kaldırdı. Onun ak saçlarına, ak sakalına baktı ve duygulanarak şöyle dedi: "Talihsiz adam, ne acılar çekmiş yüreğin. Akhalar'ın gemilerine kadar gelip değerli oğullarını öldüren adamın önünde diz çökme cesaretini nereden buldun? Güçlü bir yüreğin var Priamos. Gel otur benim iskemleme. Acıları unutalım, ağlamak çare değil. İnsanoğlunun yazgısı ıstırap içinde yaşamaktır; yalnızca tanrılar tadını çıkartıyor mutluluğun. İyi, kötüyü gösteren hep kader. Babam Peleus güçlü ve şanslı bir adamdı; insanlar arasında en önde o gelirdi, toprağının kralıydı, bir tanrıça olan kadının kocasıydı. Yazgısı ona krallık etmek üzere yaratılmış bir evlat verdi ve o evlat şimdi düşmanları arasında felaket saçarak kendi ölümüne doğru koşuyor. Ve sen, bir zamanlar ne mutluydun; büyük bir toprağın kralı, pek çok oğulun babası, müthiş bir servetin efendisiydin ama şimdi her gün savaş ve ölümün ortasına uyanmaya mahkûm edildin. Güçlü ol ihtiyar ve kendine eziyet etme: Oğlun için ağlamak onu geri getirmeyecektir." Eliyle ihtiyarı kendi iskemlesine buyur etti. Ama ihtiyar bunu değil, oğlunun cansız bedenini görme istediğini söyledi. Oturmak değil, gözleriyle oğlunu görmek telaşındaydı. Akhilleus tedirginlikle baktı ona: "Şimdi beni kızdırma ihtiyar. Sana oğlunu vereceğim çünkü buraya kadar gelebildiysen bir tanrının sana rehberlik ettiğine inanıyorum

ve tanrıları kızdırmak istemem." Yaşlı kral korkuyla titrediydi ve emredildiği üzere oturdu. Akhilleus adamlarıyla çadırdan çıktı. Priamos'un kendi için seçtiği armağanları almaya gitti. İki keten rubayı ve bir tuniği arabada bıraktı ki eve götürülmeye hazır olduğunda Hektor'u sarsınlar. Sonra köle kızları çağırdı ve yiğidin ölüsünü yıkamalarını, yağ sürmelerini, bütün bunları Priamos'un görmeyeceği, üzülmeceği bir kuytu köşede yapmalarını buyurdu. Ölü hazır olduğunda Akhilleus'un kendisi onu kolları arasına aldı, kaldırdı ve cenaze yatağına yatırdı. Sonra çadıra döndü ve Priamos'un karşısına oturdu. "Oğlun sana geri verildi ihtiyar, isteğinkabul edildi. Gün doğunca onu görebilecek ve götürebileceksin. Şimdi sana benimle yemek yemeni emrediyorum." Bir tür cenaze şöleni hazırlandı, yemek bittiğinde gecenin karanlığında karşılıklı oturup konuştuk. Güzelliğine hayran olmamayı başaramıyordum, bir tanrıya benziyordu. O da sözlerimden etkilenmiş, sessizlik içinde beni dinliyordu. Ne kadar inanılmaz görünse de, o saatleri birbirimize hayranlık duyarak geçirdik. Öyle ki sonunda, nerede olduğumu unutarak bir döşek istedim. Günlerdir kederden gözümü kırpmamıştım. Bana hemen değerli halılarla, erguvan renkli battaniyelerle bir köşecik hazırladılar. Akhalar beni görmesinler diye dışarı çıkmadım. Her şey hazır olunca Akhilleus geldi ve bana şöyle dedi: "Oğluna layık törenleri yapabilmen için savaşa ara vereceğiz ihtiyar kral." Ve sonra elimi tutup sıktı. Artık bir daha korku duymadım.

Gecenin geç saatlerinde uyandığımda çevremdeki herkes uyuyordu. Gün doğmasını orada beklemek bir delilik olacaktır. Sessizce kalktım, arabaya gittim, İdaios'u uyandırdım, atları arabaya koşarak kimse bizi görmeden yola çıktık. Ovayı karanlıkta geçtik. Altın parmaklı tanrıça Aurora uyandığında biz Troya surlarına varmıştık. Kentten bizim gelişimizi gören kadınlar Kral Priamos'un

döndüğünü, oğlu Hektor'u yanında getirdiğini haykır-
maya başladılar, herkes bizi karşılamak üzere kent kapı-
larından dışarı uğradı. Herkes ölünün güzel başını okşa-
mak istiyor, ağlıyor, sessiz yasını yaşıyordu. İhtiyar kral
arabayı bin bir güçlkle kent kapılarından sokarak sara-
yına gidebildi. Çevresinde bir matem vardı. Kadınlar bi-
rer birer Hektor'un yanına geldiler, başını ellerinin arası-
na alarak veda ettiler. İlk önce karısı olan Andromakhe
geldi. "Hektor, gencecik öldün ve beni evimizde dul bır-
aktın; asla büyüemeyecek oğlumla yapayalnız kaldım.
Bu kent yok olacak çünkü onu koruyan sen yoksun artık.
Soylu kadınlar sürüklenerek gemilere taşınacaklar ve
ben onlardan biri olacağım. Oğlunu Akhalar'dan biri ala-
cak ve yüksek kulelerden atacak, pek çok Akhalının oğ-
lunu, kardeşini, arkadaşını öldüren senin öcünü almak
için nefret dolu kıyımlar yapacaklar. Bugün annen baban
senin için ağlıyor, bütün kent senin için gözyaşı döküyor
ama hiçbirisi ondan çok uzaklarda öldüğün karın gibi acı
duymuyor."

Sonra annesi Hekabe ağladı: "Hektor, bütün oğulla-
rın arasından en çok sevdiğim yavrum. Tanrılar seni ha-
yattayken de çok sevdiler, öldüğünde de terk etmediler.
Akhilleus sevgilisi Patroklos'u mutlu etmek için seni top-
raklarda süründürdü ama şimdi görüyorum ki çok güzel-
sin, hiç bozulmamışsın, dokunulmamışsın. Akhilleus seni
kargısıyla öldürdü ama sanki çok tatlı bir ölümle gözleri-
ni yummuş gibi yatıyorsun."

En son Argoslu Helene ağladı onun için. "Hektor,
dostum. Paris beni topraklarımdan kaçırılı yirmi yıl oldu.
Ben yirmi yıl boyunca senden bir kez kötü söz, bir haka-
ret duymadım. Burada sarayda beni rahatsız eden biri
olsa, sen hemen tatlı ve nazik sözlerle beni korurdun. Se-
nin için ağlıyorum, sahip olduğum tek dostuma ağlı-
yorum. Nefret beni yiyip yutacak senin yokluğunda."

Gece boyunca Troyalı kadınlar ve erkekler atları tımar eden Hektor'un bedeni çevresinde böyle konuşup ağladılar. Ertesi gün, onun anısına bir cenaze ateşi yaktılar, alevleri seherin kızıllığına karşı göklere yükselttiler. Beyaz kemiklerinden geri kalanı erguvan rengi bir kumaşa sarıp altın bir kutuda sakladılar. Hektor şimdi toprağın derinliklerinde hiçbir Akhalı savaşçının rahatsız edemeyeceği bir yerde dinleniyor.

Demodokos

Bu olayların yaşanmasından çok zaman sonra ben Phaiak Sarayı'ndayken adı olmayan gizemli bir adam geldi, deniz kazası geçirerek canını buraya atmıştı. Bir kral gibi karşılandı, konukseverliğin bütün kuralları uygulandı. Adına düzenlenen gösterişli şölen sırasında yiğitlerin serüvenlerini ezgilerle dillendirmeye başladım çünkü ben bir ozanın ve türküler benim işim. Onur köşesinde oturan o adam beni sessizce ama heyecan içinde dinliyordu. Sözlerimi bitirdiğim zaman bir dilim et kesip uzatarak şöyle dedi: "Demodokos, Zeus'un kızlarından bir Musa sana öğretmenlik etmiş olmalı çünkü Akhalı yiğitlerin öyküsünü gerçekten pek güzel anlatın. Senin sesinden şu tahta at olayını, tanrısal Odysseus'u, İlyon'u yok etmek için aklına gelen kurnaz buluşu da dinlemek isterdim. Haydi anlat: Ben de sana türküy söylemeyi öğretenin bir tanrı olduğunu söyleyeyim." İşte adı olmayan adam bana böyle dedi. Bu o ve ötekiler için anlattığım hikâyedir.

Onuncu yıl geçmişti ve Aklialar ile Troyalılar arasındaki savaş hâlâ sürüyordu. Kargılar öldürmekten yorgun düşmüş, kalkanların kayışları aşınmış, yayların telleri gevşemiş, okları uzağa fırlatamaz olmuştu. Yaşlanmış at-

lar başları aşağı eğik, gözleri kapalı, birlikte koşup savaş-
tıkları arkadaşlarını özleyerek bitkin bitkin otluyordu.
Akhilleus sevgilisi Patroklos'un yanında, toprağın altın-
da yatıyordu; Nestor, oğlu Antilokhos için ağlıyordu, Te-
lamonoğlu Aias kendi canına kıyarak Hades'e uçmuş,
bütün bu felaketlerin nedeni olan Paris ölmüştü. Helene
şimdi Priamos'un oğlu Deiphobos'un karısı olarak saray-
da yaşıyordu. Troyalılar Hektor, Sarpedon ve Rhesos için
hâlâ ağlıyorlardı. On uzun yıl. Ve Troya yıkılmaz surları-
nın arkasında el değmemiş olarak duruyordu.

Bu bitmek bilmeyen savaşın sonunu Odysseus getir-
di. Epeios'a tahtadan devasa bir at yapmasını buyurdu.
Savaş araçları yapmakta Epeios'un üstüne kimse yoktu.
Çalışmaya başladı. Dağlardan sayısız ağaç kütüğü getirt-
ti. Yıllar önce Troyalılar Paris için gemi yapmakta aynı
cins ağaçları kullanmışlardı, işte her şeyin nedeni o ge-
miler olmuştu. Epeios bu kütüklerle büyük bir at yaptı.
Önce geniş ve oyuk bir karın yaptı. Sonra boynunu taktı
ve eflatun rengi yelelerine saf altın döktü. Göz yerine
değerli taşlar kullandı: Zümrütlerin yeşili ile ametistlerin
kan rengi birlikte parlıyordu. Şakaklara sanki sessizlikte
savaş borazanını dinlerinişçesine dik duran kulaklar tak-
tı. Sonra sırtını, sağrısını, bacaklarını yaptı. Dizlerine at
sanki koşuyormuş gibi kıvrık bir biçim verdi, hareketsiz
ama gerçek bir koşu görüntüsü sağladı. Nallar parlak ba-
ğa kaplanmış tunçtan yapılmıştı. Dâhi Epeios hayvanın
yanına neredeyse gözle görünmeyen, küçük bir kapı
yaptı ve oraya gerekirse insanların inmesinde ve çıkma-
sında kullanılacak ama sonra hayvanın içine çekilecek
bir merdiven de koydu. Günler boyunca çalıştılar. Ama
sonunda Akhalar, devasa boyutta, hayranlık ve korku
uyandıran bir atla karşı karşıya geldiler.

Bunun üzerine Odysseus kralları toplantıya çağırdı.
Sadece ona özgü olan o genizden gelen sesiyle konuşma-

ya başladı: "Dostların, sizler silahlarınıza ve cesaretinize güvenmeyi sürdürüyorsunuz. Ne var ki burada sonu gelmeyen bir savaşta tükeniyor, yıllar geçtikçe zafer elde edemediğinizden yaşıyoruz. Bana inanın, İlyon'u güç kullanarak değil, zekâyla ele geçireceğiz. Epeios'un yaptığı şu olağanüstü harika atı görüyorsunuz değil mi? Planıma kulak verin şimdi: İçimizden bazıları korkmadan bunun içine girecekler. Ötekiler çadırları yaktıktan sonra kumsalı boş bırakarak denize açılacaklar ve Tenedos Adası'nın arkasına gizlenecekler. Troyalılar gerçekten çekip gitmişimizi sanacaklar. Atı görecekler: Onu çabaları ve cesaretleri yüzünden kazandıkları bir armağan ya da tanrıça Athene'nin bir ödülü sanacaklar. Bana güvenin: Atın surların içine sokacaklar ve bu onların sonu olacak."

İşte böyle konuştu. Ve ona güvendiler. Atın içine gireceklerin adını kurayla seçtiler. Talih şu beşinin adına karar verdi: Odysseus, Menelaos, Diomedes, Antilokhos ve Akhilleus'un oğlu olan Neoptolemos. Bu beş kişi atın içine girdiler ve Epeios'un alışabın içine gizlediği minik kapıyı örttüler. Yüreklerinde heyecan, kendilerini kör karanlığın içinde buldular. Bir fırtınadan korkarak inlerine sığınan, açlık ve ıstırap içinde güneşin dönmesini bekleyen hayvanları andırıyorlardı.

Ötekiler de, gecenin inmesini beklediler, karanlık olunca çadırlarını yakıp gemilerini denize indirdiler. Gün doğmadan açık denize vardılar ve Tenedos Adası'nın arkasında gözden yittiler. Koskocaman ordunun on yıl boyunca yaşadığı kumsalda dumanı tüten barınaklar ve cesetlerden başka bir şey kalmamıştı.

Doğan günün ilk ışıklarıyla Troyalılar uzaktan yangınların dumanını gördüler. Akhalar'ın kaçmış olduğu haberi hızla yayıldı, kulaktan kulağa dolaştı, giderek büyüyen umut ve neşeyle ses buldu. Önce az sayıda insan çıkmış surlardan, sonra yüreklenenler birer birer ötekilere

katıldı ve ne olup bittiğini görmek için ovaya indiler. Troya'nın ihtiyarlarınca çevrilmiş Priamos kıyıya indiğinde terk edilmiş uçsuz bucaksız bir kumsal ve ortasında dimdik duran devasa bir tahta at gördü. Herkes bu acayip şeyin çevresine toplandı: Bazıları Akhalar'a duyduğu nefret yüzünden atı denize atmak ya da baltayla parçalamak istiyordu; bazılarıysa atın güzelliğine vurularak bunu tanrılara adanmak gerektiğini düşünüyordu. Kazandıkları zaferin bir anıtı olarak kente taşınak istiyorlardı. Sonunda kazanan bu grup oldu çünkü insanoğlu zavallıdır ve geleceği görmek gibi bir yetenekten yoksun bırakılmıştır. Onlar yalnızca şimdiki zamanın sisine gömülmüş olarak yaşarlar. Hızlı tekerlekler üzerine bindirilen at şarkılar ve danslar eşliğinde itilerek ovayı aştı. Ağır bir yük çekmekte ve itmekte olan adamların sesleri göklere yükseliyordu; zehirli iç organları olan hayvanı evlerine götürmek için zahmet çekiyorlardı. Surlara geldiklerinde atın yüksekliği yüzünden kapıları genişletmek zorunda kaldılar ve onu ancak böyle kente sokabildiler. Ama bunu bile danslar, türküler eşliğinde yaptılar, üstelik hayvanın geçeceği yere çiçekler serpiyorlar, çevresine bal ve mis gibi kokular döküyorlardı.

İşte o anda ortaya Cassandra çıktı. Priamos'un bu kızı, tanrılardan geleceği okumak ödülünü almıştı almasına da, söylediklerine hiç kimsenin inanmamasıyla cezalandırılmıştı. Öfkeyle şenlik yapanların arasına daldı, bir yandan saçlarını ve giysilerini paralıyor, bir yandan da, "Sefiller, deli gibi ittiğiniz bu acayip at neyin nesi? En karanlık gecenize doğru koşmaktasınız. Bu hayvan düşman askerlere gebedir ve geceAthene'nin yumuşak bakışları altında onları doğuracaktır. Bu yollarda kan ırmakları akacak, herkesi beraberinde ölüme sürükleyecektir. Ah, atalarının sevgili kenti, pek yakında rüzgârın önüne katılan kül olacak. Baba, anne, yalvarıyorum size, kendinize gelin ve

bu felaketi hepimizden uzaklaştırın. Bu atı yok edin, onu yakın; işte o zaman danslarla, türkülerle şenlik yapmaya hakkımız olacak. O zaman bunca düşkün olduğumuz özgürlüğümüzü kutlamak için kendimizi eğlenceye verebileceğiz."

Kassandra bağırıp duruyordu. Ama kimse onu dinlemek istemiyordu. Babası Priamos kızına kızgınlıkla çıkıştı: "Felaket habercisi, hangi fesat tanrı seni ele geçirdi yine? Sevincimiz seni rahatsız mı etti? Bunca zaman beklediğimiz bu özgürlük günümüzü neşeyle karşılamamıza katlanamıyor musun? Savaş bitti Kassandra. Ve bu at da bir felaket değil, kentimizin koruyucusu Athene için bir armağandır. Defol, saraya dön çünkü artık sana gereksinmemiz yok. Bugün Troya surları içinde korku değil yalnızca neşe, eğlence ve özgürlük olmalı." Bu nedenle Kassandra sarayın en karanlık köşesine itildi. Gözleri Troya'nın yanmakta olduğunu görmeye başlamıştı çoktan, sonun alevleri yükseliyordu bile.

Atı bir kaideye oturarak Athene Tapınağı'nın önüne yerleştirdiler. Halk onun çevresinde kendinden geçmişçesine eğleniyor, çılgınca hareketler yapıyor ve her türlü önlemi göz ardı ediyordu. Kapılarda duran birkaç nöbetçi, bitti sanılan savaşın son kalıntılarıydı. Günbatımının pembemsi ışığında Argoslu Helene abartılı bir şıklık içinde saraydan çıktı. Troyalıların hayran bakışları altında kenti boydan boya geçti ve büyük atın ayakları dibine geldi. Sonra acayip bir şey yaptı. Atın çevresinde, içeride gizlenen Akhalı yiğitlerin karılarının seslerini taklit ederek, onlara seslenerek, kolları arasına koşmaları için yalvararak üç kez döndü. Atın karnında zifiri karanlıkta gizlenen beş Akha'nın yüreği paramparça oldu. Bu inanılmaz görünse bile gerçekten de kendi karılarının sesiydi ve onları çağırıyordu. Acımasız bir tatlılık ve herkes gözlerinin dolduğunu, yüreğinin kabardığını du-

yumsadı. İçlerinde en zayıf ve en tedbirsiz olan Antilokhos haykırmak üzere ağzını açtı. Odysseus üzerine atlayıp iki elini zorla onun ağzına bastırdı. Antilokhos umutsuzca kurtulmaya çalışarak çırpınıyordu. Odysseus ellerini çekmemekte direndi; Antilokhos iki kez titredi, derin bir iç çekişin ardından boğularak can verdi.

Atın ayakları dibinde dolaşan Argoslu Helene hayvanın sessiz karnına son bir bakış fırlattı. Sonra döndü ve saraya geri gitti.

İşte o zaman bütün kent derin bir uykuya daldı. Flütler ve lavtalar ellerden düştü, köpekler son kez havladı ve huzurun dostu sessizlik kenti örttü.

Kımıldasız gecenin karanlığında bir meşale Akha donanmasına işaret vermek üzere yandı. Hainlerden biri ışığı ta göklere kadar yükseltiyordu. Bazı söylentilere göre hain, Argoslu Helene'den başkası değildi. Akha gemileri kumsala döner, ordu yavaş yavaş ovaya yayılırken, Odysseus, Menelaos, Diomedes ve Neoptolemos atın karnından çıktılar. Aslanlar gibi kapıdaki nöbetçilerin üzerine atladılar, korkunç gecenin ilk kanunu akıttılar. Troya sema-larına ilk cıgıllıklar yükseldi. Anneler ne olduğunu anlamadan uyandılar, bebelerine sarıldılar, hafif kurlangıçlar gibi inildemeye başladılar. Adamlar felaketi hissederek uykularında dönüp duruyorlar, rüyalarında kendi ölümlerini görüyorlardı. Akha ordusu kapıları aştığı anda kıyım başladı. Savaşçılarından dul kalan kent ceset kusmaya başladı. Erkekler silahlarına sarılmaya zaman bulamadan, kadınlar kaçma fırsatı yakalayamadan, kucaklarında bebekleri, karınlarında doğmamış yavrularıyla ölüyorlardı. Yaşlılar onursuzca, yattıkları yerde kollarını kaldırmış aman dilerken can veriyorlardı. Köpekler ve kuşlar sarhoşluktan çıldırmıştı; kana ve ölü etine doyuyorlardı.

Kıyının ortasında Odysseus ve Menelaos, Helene ile Deiphobos'un odasına koştular. Uzun zamandır uğruna

savaşukları şeyi geri almak istiyorlardı. Deiphobos'u kaçmaya çalışırken yakaladılar. Menelaos kılıcıyla onun karını deşti: İç organları yere döküldü ve artık ne savaş ne de savaş arabası düşünecek olan Deiphobos yere yığıldı. Helene'yi odasında buldular. Titreyerek eski kocasının peşinden gitti: Ruhunda bu felaketin son bulmasının hafifliğini ve bütün bunlara neden olmanın utancını hissediyordu.

Ben şimdi o gecenin türküsünü dillendirmeliyim. Zeus Sunağı'nın kaidesi dibinde öldürülen Priamos'u, Odysseus tarafından surlardan aşağı atılan minik Astianates'i, Andromakhe'nin ağlayışını, bir köle gibi yerlerde sürüklenen Hekabe'nin utancını, Athene Sunağı üzerine Oileus, oğlu Aias tarafından ırına geçilen Kassandra'nın korkusunu anlatmalıyım. Kıyıma uğrayan bir soyun, kendi cenazesinin ateşinde yanan güzeller güzeli kentin ve onun evlatlarının sessiz mezarlarını dillendirirmeliyim. Ah, o geceyi sizlere aktarmalıyım ama ben sadece bir ozanım; bunu Musalar yapsın. Böyle bir gecenin acısını ancak onlar dile getirebilirler, ben anlatamayacağım.

İşte böyle dedim. Sonra fark ettim ki o adam, adı olmayan o adam ağlıyordu. Bir kadın gibi ağlıyordu; düşmanlarının öldürdüğü erkeğinin üzerine kapaklanarak gözyaşı döken bir eş, savaşçıların köle yapmak için kaçırdığı genç bir kız gibi için için ağlıyordu. Onun yanında oturan Kral Alkinoos bunu fark etti ve bana susmam için işaret etti. Sonra yabancıya eğilerek şöyle dedi: "İlyon'un öyküsünü dinlerken neden ağladın dostum? O kan gecesi tanrıların arzusuydu, o insanlar sonsuzluğa dek türkülerde anlatılmak için can verdiler. Onların öyküsünü dinlemek neden bu kadar hüznlendiriyor seni? Yoksa o gece senin baban, kardeşin mi öldü? Yoksa o savaşta değerli bir dostunu mu yitirdin? Haydi vazgeç sessizliğe gömülmekten ve söyle bana sen kimsin, nereden geliyor-

sun ve baban kimdir? Hiç kimse, ister zengin ister yoksul, adsız gelmez bu dünyaya. Haydi söyle adını bana yabancı."

Adam bakışlarını yere indirdi. Sonra yavaş yavaş şöyle dedi: "Ben Odysseus'um. İthaka'dan geliyorum ve günün birinde oraya döneceğim."

Bir Başka Güzellik: Savaş Üzerine Bir Sonsöz

Bunlar *İlyada*'yı okumak için sıradan yıllar değil. Ya da benim başıma geldiği üzere "yeniden yazmak" için. Bunlar savaş yılları. Her ne kadar dünyada olup bitenleri tanımlamak için "savaş" terimi bana yanlış görünüyorsa da (işin kolayına kaçan bir terim bu) bunlar binlerce yıllık savaş deneyimiyle ilintili kibir dolu bir barbarlık türünün yeniden gündelik bir olay haline geldiği yıllardır. Çarpışmalar, cinayetler, şiddet, işkenceler, idamlar, ihanetler. Kahramanlıklar, silahlar, stratejik planlar, gönüllüler, ultimatolar, bildiriler. Üzerini tümüyle örtmüş ve yalıtmış olduğumuzu düşündüğümüz derinliklerden, hafızalara sığmayacak kadar uzun bir süre insanoğlunun savaşlarda eşlikçisi olmuş, tüyler ürpertici, parlak ve vahşi savaş gereçleri çıkmış yüzeye. Böyle bir kapsamda ayrıntılar da özel bir anlam kazanırlar, *İlyada*'yı topluluk içinde okumak bir ayrıntıdır ama sıradan bir ayrıntı değildir. Daha açık olmam gerekirse, *İlyada*'nın bir savaş öyküsü olduğunu söylemek isterim; hiç temkinli olmayan, kesinlikle ölçülü olmaya çalışmayan bir öyküdür: Savaşan insanoğlunu anlatmak için tasarlanmıştır, bunu öyle unutulmaz bir biçimde yapar ki; sonsuza dek, son evladın evladına dek savaşın bir zamanlar olduğu ve hep olacağı katıksız heyecan ve hüznü güzelliğin türküsü söylenineye devam edecektir. Bu konu belki okullarda başka türlü işleniyordur. Ne var ki öz budur: *İlyada* bir savaş anıtıdır.

O zaman doğal olarak şu soru ortaya çıkar: Böyle bir zamanda bir savaş anıtına bunca mekân, dikkat ve zaman harcamanın ne anlamı vardır? Var olan bunca öykü dururken nasıl

oluyor da bu günlerin karanlığından bir kaçış ışığı yayarmış gibi duran bu öykü bizi kendisine çekiyor?

Sanıyorum ki gerçek yarut yalnızca bütün savaş öyküleriyle ilişkimizi derinlemesine anlamakla verilebilecektir. Bu öyküleri anlatmaktan vazgeçmeme dürtümüzü anlamalıyız. Ama bu çok karmaşık bir sorundur ve buracıkta, benim tarafımdan çözülmesi olanaksızdır. Elimden gelen, *İlyada*'da kalmak ve bu metinle sıkı bir ilişki içinde geçirdiğim bir yıl süresince düşündüklerimi söylemektir. Bu öyküde yalnızca gerçek öğretilere özgü iki şey hem zorla hem de büyük bir açıklıkla bana kendini gösterdi.

Birincisi, *İlyada*'nın şaşırtıcı yönlerinden biri işgal edilenlerin gerekçelerinin büyük bir güç, daha doğrusu merhametle aktarılmasıdır. Bu aslında kazananlar tarafından yazılmış bir öyküdür ama gene de okurun belleğinde kalanlar Troyalı insan figürleridir. Priamos, Hektor, Andromakhe, hatta Pandaros ve Sarpedon. Bu sadece kendilerinin değil, bütün insanlığın sesi olmak konusundaki doğaüstü yeteneği metin üzerinde çalışırken ortaya çıkarttı ve Greklerin *İlyada*'da, bir savaş anısının satır aralarında barış aşkının ayak direyen anısıru nasıl aktardıklarını keşfettim. İlk bakışta bunu fark etmiyorsunuz çünkü silahların ve yiğitlerin ısıltısı gözleri kamaştırıyor. Ama yansımanın loş gölgesinde hiç beklemediğiniz bir *İlyada* çıkıyor ortaya. Şunu söylemek istiyorum: Bu, *İlyada*'nın dişil yönüdür. Barış arzusunu aracı kullanmadan dile getirenler genellikle kadınlardır. Çarpışmaların sınırı dışında tutulmuş olan kadınlar, savaşma zorunluluğundan özgürleşmiş alternatif bir uygarlığın inatçı ve neredeyse gizli varsayımını canlandırıyorlar. Onlar başka türlü yaşayabilmenin mümkün olduğuna inanmışlardır ve bunu dile getirirler. Bunu en açık biçimde, duygusal geometrinin küçük bir başyapıtı olan VI. bölümde söylerler. Savaşta çalınmış, boş, havada asılı bir zaman diliminde Hektor kente girer ve üç kadınla karşılaşır. Bu, sanki dünyanın öteki yüzüne yapılmış bir yolculuk gibidir. İyice bakıldığında üçünün de aynı yakarışı dile getirdiği, barış istediği görülebilir ama her biri kendi duygusal tonuyla yapmıştır bunu. Anne onu dua etmeye davet eder. Helene onu yanına, dinlenineye (ve belki daha fazlasına) çağırır. En sonunda Andromakhe kahraman ve savaşçı olmaktan önce koca ve baba olmasını is-

ter. Özellikle bu son diyalog sanki bir altıyazı varmışçasına açıktır: İki olanaklı dünya karşı karşıya durmaktadırlar ve ikisinin de kendine göre bir mantığı vardır. Hektor'un dünyası daha sert ve kördür; Andromakhe'ninkiyse modern, çok daha insancıldır. Greklerinki kadar erkeksi ve savaşçı bir uygarlığın sonsuza dek kadınların sesini ve onların barış arzusunu yansıtmaması hayranlık verici değil midir?

İlyada'nın dışıl yüzünü onların sesinden öğreniriz ama bir kez öğrendik mi, her yerde karşımıza çıkar. Belli belirsiz, gölgesi ama inanılmayacak denli inatçıdır. *İlyada*'nın kahramanlarının savaşmak yerine konuştukları pek çok bölümünde ben bunu pek güçlü olarak hissediyorum. Bunlar bitmek bilmeyen meclisler, sonu gelmez tartışmalardır ve gerçekten ne olduklarını anlamaya başlayan okur onlardan nefret etmekten vazgeçer: Bu, onların savaşı olabildiğince erteleme yöntemleridir. Hep hikâyeler anlatarak canını kurtaran Şehrazad'lardır. Söz, savaşı donduran silahtır. Nasıl savaşacaklarını tartıştıklarında bile savaşmamaktadırlar ve bu onların kendilerini koruma yöntemidir. Hepsi ölüme mahkûmdur ama son sigarayı sonsuzluğa dek uzatırlar, onu sözlerle tıttırırler. Sonra savaşa gerçekten gittiklerinde kör yiğitlere dönüşürler; her türlü kaçamağı unutmış, cansiperane kendilerini görevlerine adanmış kahramanlardır onlar. Ama önce: Önce, uzun bir zaman dilimidir; dışıldır, bilindik gecikmeler ve geriye doğru atılan çocuksu bakışlardır.

Kahramanın bu çekincesi en yüksek ve göz kamaştırıcı derecede Akhilleus'ta yoğunlaşır. *İlyada*'da savaş alanına inmek için en fazla oyalanan odur. Savaşı bir kadın gibi uzaktan, lavtasırı çalarak, sevdiğinin yanında kalarak izler. Hele ki o savaşın en yırtıcı ve fanatik, sözcüğün tam anlamıyla insanüstü bedenleşmesidir. *İlyada*'nın geometrisi burada baş döndürücü bir kesinlik taşır. Savaşçı kültürü utkusunun en güçlü olduğu noktada, barışa olan dışıl, inatçı ve ısrarcı eğilim de en fazladır. En sonunda bütün kahramanların açıkça itiraf edemedikleri Akhilleus'ta, örtük olmayan ve kesin konuşmanın önceden tasarlanmamış açıklığında kendini gösterir. Onun IX. bölümde, Agamemnon tarafından gönderilen elçi karşısında söyledikleri, belki de atalarımızdan bize uzanan en şiddetli ve tartışılmaz barış çağlığıdır:

Berim için hiçbir şey can kadar değerli değildir: ne Danaoğulları gelmeden önce, barış zamanında o gösterişli İlyon kentinde var olan hazineler ne de Okçu Tanrı Apollon'un kayalık Pytho Tapınağı'nda gizlediği zenginlikler; sığırlar ve besli koyunlar çalınabilir, üçayaklar ve kızıl yeleli atlar satın alınabilir ama bir insan yaşamı bir daha geri gelmez; can çıktı mı dişlerin arasından ne parayla satın alınır ne de çalınabilir.

Bunlar Andromakhe'ye yakışan sözcüklerdir ama savaş dininin en yüce rahibi olan Akhilleus'un ağzından dökülür: İşte salt bu nedenle eşi benzeri olmayan bir otoriteyle çınlarlar. *İlyada*, bir savaş anıtının altına gömülmüş olarak savaşa elveda diyen ve yaşamı seçen bu sesle, bize Greklerin ulaşamadıkları ama sezdikleri ve hatta bildikleri; duygularının gizli ve korunaklı bir köşesinde sakladıkları uygarlığa bir göz atma olanağı da tanıyor. Bu sezgiyi nihayetine erdirmek belki de *İlyada*'nın bize bıraktığı miras, ödev ve görevidir.

Bu ödevi nasıl ele almalıyız? Dünyanın barışa doğal eğilimini izlemesi için ne yapmalıyız? Bana öyle geliyor ki *İlyada*'nın bu konuda da öğretecekleri var. Üstelik bunu en belirgin ve dikkat çekici çizgisiyle yapıyor: onun savaşçı ve eril yüzüyle. Bu öykünün savaşı, uygar ve ortak yaşamın neredeyse doğal bir çıkışı olarak sunduğu, su götürmez bir gerçektir. Ama bununla yetinmez; çok daha önemli ve hatta hoşgörülebilir bir şey yapar: Savaşın güzelliğini ezgilere döker ve bunu anılmaya değer bir güç ve tutkuyla yapar. Hiçbir yiğit yoktur ki çarpışma ânında ahlaki ve fiziksel işitsizliği anımsanmasın. Neredeyse hiçbir ölüm yoktur ki, şüphe zengin bir biçimde süslenmiş bir sunağı olmasın. Silahlara, orduların hareketlerindeki estetik güzelliğe duyulan hayranlığın sonu gelmek bilmez. Savaşta hayvanlar birbirlerinden alımlıdır; doğa bir kıyıma çerçeve oluşturacağı zaman hüznölüdür. Hatta darbeler ve yaralar bile paradoksal olarak zalim ama usta işi bir zanaatın mağrur yaratımlarıdır. Denebilir ki insandan toprağa, her şey kendini savaş deneyimi içerisinde estetik ve etik açıdan en üstün biçimde gerçekleştirir: Eğrinin ihtişamlı doruk noktası bütünlüğüne ancak savaşmanın ölümcül vahşetinde kavuşur. Savaşın güzel-

liğine bir hürmet olan *İlyada* bizi can sıkıcı ama kesinlikle doğru olan bir şeyi anımsamaya götürür: Savaş, binlerce yıl boyunca insanlar için hayatın yoğunluğunun –ve güzelliğinin– bütün gücü ve hakikatıyla kendini ortaya koyabildiği tek ortam olmuştur. Kendi yazgısını değiştirebilmek, kendine ait olan gerçekliği bulabilmek, yüksek bir ahlaki bilince kavuşabilmek için belki de tek olanaktır. Hayatın cansız heyecanlarına ve gündeliğin ortalama ahlak yapısına karşı, savaş dünyayı yeniden hareketlendiriyor; bireyleri alışılmış sırurların ötesine fırlatıyor, ruhunu sonunda her günkü araştırma ve arzuların hasadının yapıldığı bir yeri gibi görünen noktasına ulaşmalarını sağlıyordu. Uzak ve barbar dönemlerden söz etmiyorum: Daha birkaç yıl önce Wittgenstein ve Gadda gibi seçkin entelektüeller ısrarla insani olmayan bir savaşta cephe aradılar çünkü ancak orada kendilerini bulabileceklerine inanmışlardı. Onlar elbette zayıf ya da araçtan veya kültürden yoksun kişiler değillerdi. Gene de tuttıkları güncelerin tanıklığına göre hâlâ o sınırdaki deneyim –ölümcül dövüşün vahşi uygulaması– onlara gündelik yaşantının sunamadığını sağlamak becerisine sahipti. Onların bu inancı asla ölmemiş olan bir uygarlığın profilini yansıtmaktadır ve o uygarlıkta savaş insanlık deneyiminin ateşli destek noktasıdır, her türlü değişimin hareket ettirici gücüdür. İnsanların büyükçoğunluğu için savaş alanına inmek varsayımının son derece anlamsız gibi görüldüğü günümüzde, profesyonel askerlerin vekilliğinde çarpışılan savaşlarda eski savaşçı ruhunun ateşini besliyoruz; yaşama o hakikat anı olmadan bir anlam kazandırabilme konusundaki ciddi kapasitesizliğimize ihanet ediyoruz. Hem Batı’da hem de İslam dünyasında şu son savaş gösterilerine eşlik eden ve o pek iyi gizlenemeyen erkekleri gurur bin dokuz yüzlü yıllarda yaşanan savaşların şokunun dindiremediği bir içgüdüünün gözler önüne serilmesine neden oluyor. *İlyada* bu düşünce sistemini ve hissediş biçimini betimleyerek, onu sentetik ve kusursuz bir gösterge altında yoğunlaştırıyor: güzellik. Savaşın güzelliği –her bir ayrıntısı– insanlık deneyimi içindeki merkeziliğini ifade ediyor; insanlık deneyiminde kişinin hakikaten var olmasına olanak sağlayan başka hiçbir şey olmadığı fikrini iletiyor.

Belki de *İlyada*’nın söylemek istediğini bugün hiçbir barış yanlısı unutmamalı ve o güzelliği yadsınamalıdır: O sanki hiç

olmamış gibi davranılmalıdır. Savaşın yalnızca bir cehennem olduğunu anlatmak ve öğretmek zararlı bir palavradır. Her ne kadar vahşice görünse de savaşın bir cehennem olduğunu anımsamak gereklidir: *Ama o güzeldir.* İnsanlar ezelden beri ışığa koşan pervaneler gibi bu ölüm ateşine atlamışlardır. Onları alevlerden uzak tutabilecek bir korku ya da dehşet duymamışlardır çünkü hayatın gölgeliklerinin yerini doldurmanın tek olanaklı yoludur bu. Bu nedenle, bugün gerçek bir barış yanlısının ödevi savaşı fazlasıyla kötülememek ve ancak başka bir güzelliği yaratabildiğimiz zaman savaşın bize ezelden beri sunduğu güzellikten ayrı kalmayı başarabileceğimizi kabul etmektir. Gerçek barışa uzanan yol belki de yalnızca bambaşka bir güzelliği ortaya koyabilmekten geçer. Varoluşun gölgeli yüzünü, savaş ateşine gereksinme duymadan aydınlatmayı becerebileceğimizi göstermeliyiz. Şeylere güçlü bir anlam yükleyebilmeli ve bunu onları savaşın gözleri kör eden ışığı altına yerleştirmeden yapabilmeliyiz. Bir başkasınınkini sahiplenmeden kendi yazgımızı değiştirebilmeliyiz; para ve zenginliğimizi şiddete başvurmadan hareket ettirebilmeliyiz; savaşın kıyısına gitmek zorunda kalmadan çok yüksek bir ahlaki değer bulmalıyız; kendi kendimizle bir siper olmayan yer ve anların yoğunluğunda buluşmalıyız; en baş döndürücü heyecanları savaş dopingine ya da gündelik şiddet uyanıcılarına başvurmadan deneyimlemeliyiz. Ne demek istediğimi anlayabiliyorsanız, başka bir güzellikten söz ediyorum.

Günümüzde barış siyasi bir düzen ve rahatlık olmaktan biraz daha fazlasıdır. Gerçekten yaygın bir düşünce sistemi ve hissetme tarzı değildir. Savaş engellenmesi gereken bir felaket olarak algılanır elbette ama gene de mutlak bir felaket olarak görülmekten uzaktır. İlk fırsatta güzel ideallerin kalbine girmiş savaşa koşmak, hemencecik gerçek bir seçenek haline gelir. Hatta kimi zaman bir tür gururla yapılır bu seçim. Pervaneler ateşin ışığına atlamayı sürdürür. Bilge, sahici ve cesur barış arzusunu, ben yalnızca milyonlarca sanatçının bir başka güzellik yaratmak, öldürmeyen ışıkları dağıtabilmek için sabırla kendi kuytu köşelerinde çalışmalarında görüyorum. Bu insana baş döndürücü bir güven veren ütopyik bir girişimdir. Ama kendi kendime, şimdiye dek hiç benzeri bir yola itilmiş miydik, diye soruyorum. Ve bu nedenle inanıyorum ki artık hiç

kimse bu yürüyüşü durduramayacak ya da yönünü değiştiremeyecektir. Akhilleus'u önünde sonunda bu ölümcül savaştan uzaklaştırmayı başaracağız. Ve onu evine döndüren ne korku ne de dehşet olacak. Bu, kendininkinden çok daha göz kamaştırıcı ve mutlak olarak daha uysal herhangi bir şey, bambaşka bir güzellik biçiminde ortaya çıkacaktır.